

Fredagen den 7 december

Kl. 09.00

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

§ 1 Justerades protokollet för den 29 november.

§ 2 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningarna 1979/80:99 och 100

§ 3 Åtgärder för att stabilisera ekonomin, m. m.

Föredrogs finansutskottets betänkande 1979/80:10 med anledning av motion om åtgärder för att stabilisera ekonomin, m. m.

Med stöd av 3 kap. 15 § riksdagsordningen väcktes vid riksmötets början motionen 1979/80:4 av Olof Palme m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen skulle

1. godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som förordats i motionen,

2. hos regeringen anhålla om ett skyndsamt förslag till skatteomläggning för 1980 med en utformning som i huvudsak överensstämde med vad som i motionen anförts och med det uttalade syftet att underlätta den nu förestående avtalsrörelsen,

3. hos regeringen anhålla om skyndsamt förslag till åtgärder för att stimulera industriinvesteringarna i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anförts i motionen,

4. hos regeringen anhålla om skyndsamt förslag till åtgärder för att stimulera bostadsbyggandet i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anförts i motionen,

5. hos regeringen begära skyndsamma förslag till åtgärder på arbetsmarknadsområdet i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anförts i motionen.

Finansutskottet hade sedermera beslutat att till skatteutskottet överlämna motionen i vad avsåg yrkandet 2 och yrkandet 3 i viss del.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:4 yrkandena 1, 3 såvitt nu var i fråga, 4 och 5.

Reservation hade avgivits av Paul Jansson, Arne Pettersson, Arne Gadd, Anita Gradin, Roland Sundgren, Karin Flodström och Per Olof Håkansson

Fredagen den
7 december 1979

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

(samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1979/80:4 yrkandena 1, 3 såvitt nu var i fråga, 4 och 5 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av Paul Jansson, Arne Pettersson, Arne Gadd, Anita Gradin, Roland Sundgren, Karin Flodström och Per Olof Håkansson (samtliga s).

OLOF PALME (s):

Herr talman! Vid riksmötets början den 2 oktober väckte vi socialdemokrater en bred motion om den ekonomiska politiken. Vi stödde oss på riksdagsordningens bestämmelse om att särskild händelse som inträffat kan motivera en motion. Denna händelse var den kraftiga försämring av vårt lands ekonomiska läge som skett sedan riksdagen senast tog ställning till den ekonomiska politiken. Vår motion syftade till klara riktlinjer. För att detta syfte skulle nås var en snabb behandling av motionen nödvändig – det var ju åtgärder som omedelbart skulle sättas in.

I vårt tycke var detta en mycket viktig motion, först och främst naturligtvis på grund av det sakligt sett mycket dåliga läget i vår ekonomi. Den var dessutom ett uttryck för det största oppositionspartiets vilja att i ett besvärligt läge vara med och ta ansvar för landets ekonomi. Vid nämnda tid uttalades från de borgerliga partierna många vackra ord om nödvändigheten av samförstånd och breda lösningar i ett bekymmersamt läge. Dessa borgerliga partier hade tillsammans gått klart tillbaka i valet och hade också knappast möjliga majoritet i riksdagen. Det borde mana till försiktighet och till en vilja att brygga över motsättningarna.

Vad hände? I sju veckor underlät den borgerliga majoriteten att över huvud taget behandla det socialdemokratiska förslaget. Man har berättat för mig att när det till slut togs upp i finansutskottet ägnades åtta minuter åt behandlingen av denna mycket omfattande motion.

När motionen nu diskuteras i kammaren kan man av talarlistan se att den inte väcker något större intresse för dialog från den borgerliga sidan. Det är några få borgerliga talare anmälda. Och det är naturligtvis ingen från regeringen anmäld. Regeringschefen lysar med sin frånvaro, men det kanske inte förvånar någon. Ekonomiministern, den närmast ansvarige, är också borta. En av hans hejdukar har låtit meddela att när det är fråga om att slakta socialdemokratiska motioner anser icke ekonomiministern att hans närvaro är nödvändig, att han skall bevärdiga debatten med sin närvaro. Det är bara Ingemar Mundebo som sitter här som något slags evig panelhöna vid riksdagsdebatterna. Det är i och för sig hedervärt, och det skall han ha beröm för.

Nu vill jag inte påstå att den socialdemokratiska motionen innehåller fullständiga lösningar på alla våra problem. Jag vill inte ens påstå att vi på alla punkter har rätt i våra förslag. Det är ytterligt svårbedömda ting det är fråga om. Men jag vill påstå att våra förslag är värda en seriös behandling. Jag vill

påstå att i en parlamentarisk demokrati kräver oppositionens förslag en viss respekt i behandlingen. Och jag vill påstå att den borgerliga regeringen genom sitt handlande visat att den inte menar ett dyft med det vackra talet om samförstånd, att dess syfte är att driva en lika förstelnad blockpolitik som under den förra trepartiregeringens tid.

I och för sig, herr talman, behandlades skattefrågan på samma sätt.

När de borgerliga partiledarna i den allmänpolitiska debatten talade som allra varmast om samförstånd förklarade jag att "vi socialdemokrater, i ett läge där landet står inför stora problem, självfallet är intresserade av breda lösningar till gagn för de stora folkgrupper som vi representerar. Det väsentliga är då icke orden, det väsentliga är det sakliga innehållet i de lösningar som diskuteras. Ett samförstånd för rättvisa och solidaritet kan vi alltid vara med om, men icke ett samförstånd om ökade klyftor."

Jag förklarade också att behandlingen av skatteförslaget skulle bli prövostenen på regeringens samförståndsvilja. Jag förklarade att vi socialdemokrater inte kan räkna med att i denna kammare få våra förslag genomförda i alla delar. "Vi får vara beredda att ge och ta. Men då får regeringen förklara sig beredd icke till detaljjusteringar utan till betydande och ganska genomgripande förändringar i sitt skatteförslag." Det visade sig snart att de inte var beredda till några diskussioner med oss om skattepolitiken. Det visade sig att de inte var beredda att i något avseende gå oss till mötes, om man nu inte skall räkna med den lilla justeringen av skalorna. Nu hör jag att de borgerliga är beredda att utan egentlig diskussion driva igenom sina förslag. Dem skall vi behandla här i kammaren nästa vecka, så det skall jag inte gå in på.

Jag vill med all skärpa, herr talman, understryka att jag på intet sätt bestrider den borgerliga majoritetens rätt att driva en blockpolitik av denna typ. Och ni har möjlighet därtill så länge ni kan få hit alla riksdagsmän till voteringar och vi är någorlunda hyggliga i kvittningarna. Då kan vi hålla på i hundratals voteringar med i princip en rösts majoritet. Däremot ter det sig som ett ganska kväljande hyckleri när ni i nästa andetag söker uttrycka en vilja att gå oppositionen till mötes och eftersträva ett brett samförstånd.

Jag har svårt att tro att det skall vara klokt att handla på det sättet. Det vore lättare att förstå om regeringen hade en bastant majoritet och dessutom seglade på framgångens vingar.

Men, herr talman, majoriteten är liten, och framgångarna har sannerligen uteblivit.

Mina kamrater kommer att i diskussionen mera utförligt ta upp den ekonomiska situationen till behandling. Låt mig säga följande.

Valrörelsen i höstas kom att handla mycket om ekonomi. Det var naturligt efter flera år med reallönesänkningar, rekordinflation och en rad allvarliga strukturkriser. Vi socialdemokrater gick ut till väljarna och talade om de många problem som vi hade framför oss. Vi kunde varken lova stora skattesänkningar eller ställa ut fagra löften om vårdnadsbidrag eller andra förmåner.

De borgerliga partierna valde en annan linje. Gösta Bohman och Ola Ullsten talade om att alla kurvor som 1976 pekade nedåt nu i stället pekade

Fredagen den
7 december 1979

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

uppåt. Thorbjörn Fälldin meddelade att trepartiregeringens framgångsrika ekonomiska politik måste fullföljas. I den borgerliga pressen överträffade man varandra i beskrivningen av hur den borgerliga politiken fört Sverige ut ur krisen.

Moderaterna lovade sänkta skatter. En räntehöjning saknade aktualitet. Det var inte tal om att höja moms. Våra påpekanden om underskotten i statsfinanserna och utlandsaffärerna sades bottna i vidskepelse eller bristande omsorg om sysselsättningen. I stort sett var alla problem lösta.

En tidning i Sydsvetige hade dagen före valet en anslående bild av de tre borgerliga partiledarna under en ek med texten: Vår politik har fört landet ut ur krisen.

Nu torde de vackra gröna bladen på den där eken ha vissnat, för sedan kom valdagen. Det dröjde inte mer än ett par dagar efter valet förrän tonfallet blev ett annat. Industriförbundet framlade en utredning som i TV kallades för en chockrapport om ekonomin och som förutspådde hög inflation och ett rekordstort underskott i bytesbalansen.

När röstsammanräkningen var klar och det visade sig att vi hade fått en fortsatt borgerlig majoritet, om än så liten, i denna kammare, då bytte de borgerliga partiledarna raskt skjorta. Då blev deras samfälliga budskap att vi lever i en ekonomisk kris. Det var inte längre fråga om att lova förbättringar, utan då aviserade man i stället nedskärningar av olika slag.

Nu måste medborgarna räkna med både dyrare mat och högre hyror, och Gösta Bohman vill också försämra sjukförsäkringen. I går rapporterades i TV att man räknat ut att en vanlig löntagarfamilj får en försämring på, om jag minns rätt, 3 000 kr. under 1980. Och då hade de förmodligen inte hört Thorbjörn Fälldin slingra sig om moms, för om den höjs kan försämringen bli ännu större.

Varför teg man då om allt detta i valrörelsen och undanhöll väljarna viktig information om vårt ekonomiska läge? Svaret är på sitt sätt mänskligt. Man ville inte gärna tillstå ett misslyckande i den ekonomiska politiken.

Herr talman! Självfallet är vi beroende av den ekonomiska utvecklingen i världen. Den internationella handeln är betydelsefull för vårt land, och den internationella lågkonjunkturen drabbar oss hårt – det är en självklarhet, och det måste vi alltid ta hänsyn till. Och visst kommer de stora oljeprishöjningarna som ett förödande streck i räkningen för alla regeringar i alla industriländer. Men det svåra läge som vi har i vårt land är ju också ett resultat av den ekonomiska politik som de borgerliga själva förde i regeringsställning. Det går inte att skildra de stora reallönesänkningarna, rekordinflationen och det jättelika budgetunderskottet enbart såsom olyckor som drabbat oss utifrån. De är också ett resultat av den dåliga ekonomiska politik som de borgerliga partierna förde under sina tre år vid makten och som lett till industrivärldens största budgetunderskott, ett växande underskott i utrikeshandeln och något av ett ras i industriinvesteringarna. Visserligen har den borgerliga regeringens företrädare varit mästare i att skylla ifrån sig. Det har på något sätt varit deras bästa gren; de har skyllt på araberna, de har skyllt på konjunkturen, de har skyllt på socialdemokraterna, och de har talat om allting

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

annat än om sig själva. Men det finns ändå gränser även för detta.

Nu, herr talman, sitter vi där vi sitter. Vi har att möta 1980-talet med sämre förutsättningar än vi haft på många, många decennier i vår ekonomi. 1973 och 1974 kunde vi möta den första oljekrisen med överskott i vår utrikeshandel och mycket starka statsfinanser. Genom en ansvarsfull politik hade vi byggt upp en situation som ledde till att vi i motsats till praktiskt taget alla andra länder kunde rädda sysselsättningen och levnadsstandarden för breda grupper. Men den borgerliga politiken har raserat statsfinanserna och försvagat industriinvesteringarna i ett läge då vi behöver kraftiga investeringar mer än egentligen någon gång under efterkrigstiden. Ni har raserat reserverna. Det finns inga reserver i statsfinanserna. Inte heller finns det några reserver i utrikeshandeln som fallet var 1973 och 1974. Det finns ingen uppbyggnad av industriinvesteringarna som vi kan leva på.

I stället för att rädda landets ekonomi har ni, i ett läge som redan i och för sig var svårt, allvarligt skadat landets ekonomi. I stället för att ha byggt ett fast värn mot oljekrisen och mot ett växande hot mot vår sysselsättning har ni försämrat våra möjligheter att lösa 1980-talets problem. Ni bär ansvaret för detta.

Det är trist men nödvändigt att i dag behöva konstatera att den borgerliga regeringen och den borgerliga riksdagsmajoriteten i ett besvärligt läge för landet återfallit i övermod och i ett stelbent blocktänkande. Ni har möjlighet till detta övermod och grundlagsenlig rätt till blockpolitiken. Men en dag kanske krukan spricker.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Får jag göra ett par kommentarer till Olof Palmes inlägg. Min erfarenhet hör visserligen inte till den längsta, men jag har ändå varit med i riksdagsarbetet sedan mitten av 1960-talet och har också läst ett och annat om vad som har hänt i svenskt politiskt liv dessförinnan. Jag har medverkat i många riksdagsdebatter och talat för många viktiga partimotioner inför en obesatt statsrådsbänk och inför en ganska tunt besatt kammare. Det finns skäl att erinra om detta, då vi nu har lyssnat på Olof Palme. Jag har varit med om flera höstriktdagar, då det inte har lagts fram någon ekonomisk proposition, och jag har varit med om skeden då vi har haft en besvärligare ekonomisk situation än just nu, t. ex. några år under 1970-talets början. Jag har t. o. m. varit med om januarimånader då det inte har lagts fram någon fyllig redovisning av svensk ekonomi och då några klara riktlinjer för den ekonomiska politiken inte har presenterats, trots att detta borde ha skett. Olof Palme erinrar sig kanske 1974 då riksdagen fick en ofullständig finansplan i januari, en finansplan som saknade försörjningsplan och nationalbudget. Vi menar att läget nu i väsentliga avseenden är detsamma som då. Det är svårt att, mot bakgrund av den internationella situationen bl. a. på oljemarknaden, ge en fyllig och hållbar redovisning av det ekonomiska läget, nu som då. Därför kom vi till slutsatsen att vi som underlag för förslagen om fortsatt reformering av inkomstskatten skulle redovisa några utgångspunkter för den ekonomiska politiken och sedan återkomma i sedvanlig ordning med en

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

finansplan – och då med en fullständig finansplan, som kan bygga på ett väsentligt säkrare underlag än det som nu finns. Den finansplanen kommer vi att redovisa om ungefärligen en månad.

Olof Palme menade att vi skulle vara ovilliga från de tre regeringspartiernas sida att debattera viktiga ekonomiska frågor. Får jag påminna om att vi denna höst som vanligt har haft en omfattande allmänpolitisk debatt, som i hög grad handlade om ekonomisk politik. Vi har med utgångspunkt i propositioner, interpellationer och frågor haft debatter om ekonomisk politik, bostadspolitik, arbetsmarknadspolitik, skatter och kapitalmarknad. Vi kommer att under de närmaste 10–12 dagarna ha debatter om energiskatter och inkomstskatter. Olof Palme och andra har haft och kommer att få rikliga tillfällen att debattera med olika statsråd och med representanter för olika riksdagsutskott.

Nu har denna partimotion, som förvisso innehåller många intressanta synpunkter, behandlats av fem riksdagsutskott. Den har granskats, och utskotten har avgett yttranden och betänkanden. De förslag som har lagts fram i motionen har f. ö. också tidigare granskats i olika riksdagsutskott och debatterats i denna kammare, inte en utan flera gånger. Jag tror att det är för åttonde gången som vi nu behandlar förslag om struktur- och utvecklingsfond. Så nog har det funnits rikliga tillfällen att penetrera argumenten för och emot!

Och så i sak: Det är riktigt att förutsättningarna för den svenska ekonomins utveckling har kraftigt förändrats sedan riksdagen senast behandlade den ekonomiska politiken. Men det behöver inte, som finansutskottet också säger, föranleda någon genomgripande omprövning av den ekonomiska politikens huvudsakliga inriktning. De tidigare riktlinjerna kan alltfört gälla, med de ökade krav som utvecklingen i olika avseenden har ställt. De är också de bidragande motiven till en del av de förslag som under hösten har lagts fram här i riksdagen och som kammaren har behandlat eller kommer att behandla – t. ex. när det gäller energibeskattnings- och inkomstbeskattnings- Ganska snart får vi, som sagt, tillfälle att granska en budgetproposition och en finansplan.

De fyra områden som motionen handlar om – skatter, investeringar, arbete och bostäder – har vi alltså haft och kommer att få rikliga tillfällen att behandla. Vi har också kunnat analysera svensk ekonomis styrka och svagheter. Jag tycker att finansutskottet på ett bra sätt pekar på bådadera. Det är ingalunda så att regeringen, vare sig denna gång eller tidigare gånger, i propositioner eller finansutskotts majoriteten i betänkanden redovisat bara den ena sidan, utan man har pekat på både styrka och svagheter i ekonomin.

Olof Palme menar att vi har gett en så ensidig bild av ekonomin och av ansvaret för problemen – det är i stort sett araber och socialdemokrater som skulle vara orsak till problemen. Låt mig då – för etthundratjugo femte gången eller däromkring – säga att en del av de problem som vi har i svensk ekonomi skaffade vi oss redan under 1960-talet. En del av dem fick vi åren 1974–1976. En del av dem har vi fortsatt att skaffa oss åren 1976–1979, och en del av dem beror på den internationella utvecklingen. Partier – observera att jag använder

pluralis – och organisationer har ett gemensamt ansvar för många av de problemen. Det må vara naturligt att en regering på flera punkter har ett förstahandsansvar, efter 1976 liksom före 1976.

Det talas så mycket om samförstånd. Vi har haft skeden under 1970-talet då detta samförstånd har varit mer omfattande än vad det är i dag. Jag beklagar starkt att det inte finns utrymme för att på ett mera konstruktivt och öppet sätt resonera om de problem som vi har att hantera nu och under 1980-talet.

Låt oss ändå inte idealisera i fråga om omfattningen av det samförstånd som fanns tidigare under 1970-talet. Jag var med på ett hörn redan då, och jag vet att det hade sina givna begränsningar. Likväl skulle jag gärna se att man över gränser kunde just på ett mera öppet och konstruktivt sätt resonera så som man har kunnat göra i tidigare skeden av svensk politik. Vi är beredda att göra det. Ett öppet och konstruktivt samarbete måste bygga på en vilja att lyssna, att resonera, att ta och ge sakskaäl. I många debatter som jag medverkat i har jag försökt ha den inriktningen. Vi kommer, som jag sade, att få många tillfällen under den närmaste tiden att resonera om den ekonomiska politiken. Då kan de resonemangen bygga på ett mera genomarbetat underlag, i form av en fullständig finansplan, än vad som varit möjligt att redovisa i dag.

OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! När herr Mundebo skulle förklara sig bekräftade han en gammal tes, att med förklaringar blir det bara värre. Vad herr Mundebo visade var ju just det att när ett parti, som ändå omfattar över 43 % av väljarkåren, lägger fram ett förslag som bygger på en samlad bedömning av synen på den ekonomiska politiken, så får det av den ytterligt lilla borgerliga majoriteten icke någon seriös behandling. Vidare visade herr Mundebo att man icke har varit beredd att på någon punkt gå oss till mötes. Det är den stora skillnaden när man jämför med 1970-talets första år, då vi inbjöd er till överläggningar. På den tiden var herr Mundebo en mycket konstruktiv och skicklig medlem av den dåvarande oppositionen. Det var innan han hade snorkat upp sig i sin nuvarande position. Nu är han inte längre tillgänglig för resonemang.

Erfarenheterna från de senaste åren visar att vi icke på någon punkt har mött gensvar från regeringens sida när det gäller våra förslag. Herr Mundebo kan i dag, när Gösta Bohman icke är närvarande, säga att om det finns svårigheter så är det inte bara socialdemokraternas eller den internationella utvecklingens fel. Han kan i alla fall ta ordet samförstånd i sin mun. Det är tveksamt om han skulle våga göra det om Gösta Bohman var närvarande. Däremot kan han absolut inte handla i den riktningen så länge som moderaterna i realiteten har makten i kanslihuset.

De här få minuterna som jag har till mitt förfogande vill jag utnyttja till någonting annat. Det är fel att säga att det många gånger tidigare har varit besvärligare än det är i dag när det gäller vår ekonomi. Vi har haft bekymmer tidigare också, särskilt 1971 och 1972 då vi fick känna av påfrestningar i

Fredagen den
7 december 1979

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

efterfrågehänsende, därför att det dröjde med en internationell konjunkturuppgång. Men det bemästrade vi på ett års sikt. Vi hade svårigheter också 1974 när oljekrisen slog hårt. Det löste vi på ett sådant sätt att detta ledde till att den svenske finansministern utnämndes till världsmästare i ekonomisk politik. Vi har aldrig tidigare varit i ett läge då industriinvesteringarna har rasat med närmare 30 %, då valutareserven på ett år har tappat 4 miljarder kronor, då utrikesaffärerna går mot ett underskott på bortåt 16 miljarder kronor, då framför allt statsfinanserna är totalt raserade, då vi enligt pressen går mot ett budgetunderskott på en bra bit över 50 miljarder kronor. Vi har icke heller befunnit oss i ett läge då det skett en så dramatisk förändring i de internationella bedömningarna av ekonomin som den som nu skett från våren till hösten. Vi har aldrig befunnit oss i ett läge där nyhetsmedia kan tala om att löntagarna nästa år får räkna med en real standardsänkning på 3 000 kr. I vilken tillvaro lever budgetministern egentligen instängd på sitt rum när han säger: Ja, det har varit mycket besvärligare förr? När har vi haft ett underskott i utrikeshandeln på 16 miljarder kronor, ett budgetunderskott på över 50 miljarder kronor, en real standardsänkning på låt oss säga upp till 3 000 kr., ett sådant ras i industriinvesteringarna? Det har i alla fall icke hänt sedan 1932.

Då säger budgetministern: Ja, det där får vi resonera om. Vid olika tillfällen kommer regeringen att lägga fram sina förslag. Att ni socialdemokrater har en samlad bedömning kan inte på något sätt föranleda oss att ingripa eller att delta i debatten eller att framlägga några förslag.

Men nu har ju budgetministern ändå tagit sig hit, och då får jag väl lov att ställa några frågor till honom: Vad ämnar regeringen göra när det gäller industriinvesteringarna? Bit för bit undergrävs ju vår produktionskapacitet här. Den lilla ökning man nu får kan inte på något sätt kompensera raset under de senaste åren.

Vad gör ni åt underskottet i betalningsbalansen? Hur länge och hur mycket kan ni låna på de internationella marknaderna?

Vad gör ni åt underskottet i budgeten? Under Ingemar Mundebo's tid som budgetminister har underskottet stigit från 3,6 miljarder kronor till, som vi nu förstår, en bra bit över 50 miljarder kronor. Det har blivit västvärldens uslaste statsfinanser – det finns inte någon motsvarighet i hela västvärlden. Men ändå säger Ingemar Mundebo: Det är inte så besvärligt nu som det varit förut. I vilkas sfärer befinner sig Ingemar Mundebo? Jag förstår att om man ser så sangviniskt på verkligheten, kan man vara övermodig mot oppositionen. Så hänger det ihop.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Det är rätt att det finns många besvärliga problem i den svenska ekonomin. Det är också rätt att det finns åtskilligt av styrka i den svenska ekonomin. Vi har, som jag sagt, redovisat båda dessa sidor. Vi kan se på ett 1979, som i flera avseenden är ett av 1970-talets bästa år i den svenska ekonomin. Vi kan också se på ett 1979 med på ett par områden växande och besvärliga problem. Jag har ingalunda sangviniskt förringat de problemen.

Jag har tvärtom gång på gång pekat på vilka allvarliga problem som de politiska partierna här har att möta när det gäller underskotten i våra utrikes betalningar och underskotten i den offentliga ekonomin.

Det avgörande är emellertid om det i dag finns anledning att på väsentliga punkter ändra inriktningen i den ekonomiska politiken. Det har vi inte underlag för att göra. På viktiga områden kan vi förändra de metoder och de medel som vi har att arbeta med. Det är därför som både regering och opposition har gått till riksdagen med förslag på några väsentliga områden.

Det mest betydelsefulla – det gäller skatterna – har vi haft debatter om och kommer att få debatter om under de närmaste tio tolv dagarna. Här framläggs ett förslag som blir av betydelse när det gäller att reducera underskottet i bytesbalansen. Olof Palme vill inte medverka ens till den insatsen och har inte heller framlagt några alternativa förslag som är av betydelse för att reducera underskottet i vår bytesbalans. Han säger tvärtom nej till ett konkret förslag, som riksdagen har att behandla i nästa vecka. Det beklagar jag mycket.

Industriinvesteringarna har efter flera år av nedgång – en nedgång som började under Olof Palmes senaste regeringsperiod – vänt uppåt. Uppgången är alltför liten, men det är dock en vändning. Vändningen beror bl. a. på att lönsamheten har kunnat återvända i stora delar av svenskt näringsliv och på att vi kunnat undvika att lägga en så hög beskattning på arbetskraften som bl. a. Olof Palme förordade att vi skulle göra.

Statsbudgeten kommer vi alltså att möta om ungefärligen en månad, och då har vi det underlag vi behöver för att diskutera den. Den visar förvisso stora underskott, och jag kan försäkra att jag ingalunda ser sangviniskt på de underskotten. Men jag må säga att jag skulle vara glad om man kunde få konstruktiva förslag som bidrar till att reducera underskotten. Vad vi har mött i kammaren under de här åren är en lång rad av förslag som skulle ha ökat underskotten i vår statsbudget. Vi kan nämligen inte skattehöja oss till balansen. Om vi lade så höga skatter på vår arbetskraft att vi får än svårare att ute på världsmarknaden sälja våra svenska varor, skulle underskotten i statsbudgeten vara långt större än vad de i dag är.

OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! I vissa stycken måste ju pastor Jansson bli grön av avund om han hörde på herr Mundebo. Här säger Ingemar Mundebo att en del är bra, en del är dåligt och sedan får vi se. Därtill lade Ingemar Mundebo några tankar om oppositionens uselhet och liksom fäktade mot dess mer eller mindre upptänkta förslag.

Men i sak, bakom slöjorna, bekräftade ju Ingemar Mundebo allt vad jag har sagt. Visst – industriinvesteringarna har sedan 1970-tallets första hälft gått ned kraftigt. Underskottet i betalningsbalansen är utomordentligt stort – det största vi har haft. Statsbudgeten visar de i västvärlden uslaste statsfinanser som finns. Det här bekräftar ju Ingemar Mundebo. Och så går månad efter månad. Vi ville på riksmötets första dag säga: Låt oss ta ett samlat grepp! Låt

oss resonera: Hur bemöter vi den här krissituationen?

Och så går månaderna. Bostadsbyggandet rasar, valutareserven tappar 4 miljarder, priserna börjar skjuta fart så att vi kanske passerar 10-procentsstrecket i år, statsfinanserna föröds ytterligare, den internationella bedömningen har försämrats, underskottet i utrikeshandeln växer.

Här går veckorna, här går månaderna.

Och så säger herr Mundebo: Det var inte på rätt dag och på rätt sätt som er motion kom. Men om en månad har vi underlag, då kommer budgeten – denna väl bevarade hemlighet som man i tidningarna kan läsa om allt vad den innehåller! Då kan vi börja resonera.

Min fråga är: Hur skall 55 miljarder – eller vad det kan vara – i underskott kunna förenas med samhällsekonomisk stabilitet, kamp mot inflation och balans i utrikeshandeln? Hur skall vi nå balans i utrikeshandeln? Kom ihåg, Ingemar Mundebo, det är ert ansvar.

Vi bjöd möjligheten att resonera utifrån ett förslag, som kanske inte är det allra bästa förslaget men som är ett rejält försök från socialdemokraterna på skattepolitikens område och på hela den ekonomiska politikens område genom att säga: Så här tycker vi. Låt oss resonera: Hur skall vi försöka forma politiken? Ni gav det förslaget åtta minuter i finansutskottet, och i och för sig skulle ni väl ha velat underlåta att alls diskutera det i kammaren.

Därmed är rollfördelningen given. Ni har ansvaret. Vi kommer att utkräva det ansvaret av er, för vi tycker att ni missköter Sveriges ekonomi. Och det är till skada för landet.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Jag kan förstå om också Olof Palme är grön av avund, då han möter resonemanget att det ena är bra och det andra är dåligt. Det sättet att resonera använder inte Olof Palme när det gäller sakfrågor. Däremot använder han det flitigt när det gäller att spalta upp ansvaret för samhällsutvecklingen. Då är skiljelinjerna helt klara.

Det är ni som har ansvaret, säger Olof Palme till de tre regeringspartierna. Det är de tre regeringspartierna som har ansvaret för vad som har hänt i svensk politik efter 1976 – också för sådant där vi kan söka grunderna i 1970-talets början och i 1960-talets ekonomiska politik.

Jag säger i stället: Det är vi, partier och organisationer, som bär ansvaret för många av de problem som vi har i svensk ekonomi i dag. Vi har också i riksdagen i många debatter denna höst resonerat om olika sätt att möta de problem som vi står inför.

Jag vände mig inte mot Olof Palmes motion. Det är väl bra att riksdagen får också det underlaget för debatt. Och det är fel värdemätare att räkna ut hur många minuter som en motionsbehandling tar inför ett sittande utskott. Jag skulle förvisso kunna ge inte ett utan dussintals exempel från tio à tolv års riksdagsarbete på enminutsbehandlingar av partimotioner i utskott. Det där tycker jag att vi kan bortse ifrån. Eftersom jag inte har medverkat i utskottsarbetet överlåter jag med förtroende den debatten till utskottsledamöterna.

Det är alltså inte mot motionen som jag vänder mig. Det är bra att riksdagen får det arbetsunderlaget. Vad jag vänder mig mot är att Olof Palme säger att regeringen inte vill ge något underlag för debatter och att regeringen inte vill medverka i debatter. Jag har pekat på att vi har haft ett stort antal debatter, och vi kommer att ha flera sådana i fortsättningen. Att regeringen denna höst, liksom den socialdemokratiska regeringen gjorde vid tidigare tillfällen under 1970-talet, har kommit till uppfattningen att vi inte nu skall lägga någon ekonomisk-politisk proposition beror på att det finns så många osäkerheter i det underlag som en sådan proposition bör ha. Olof Palme måste ändå kunna crinra sig tillfällen under 1970-talet, då hans egen regering inte har kommit till riksdagen med sådana propositioner, och även tillfällen under 1970-talet då man inte ens gjorde det i januari – den tidpunkt då man alltså bör göra det. Jag kan försäkra att vi kommer att möta riksdagen i januari med en fullständig finansplan.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! Finansutskottets borgerliga majoritet anser att Sveriges riksdag denna höst inte skall befatta sig med landets ekonomiska läge, ännu mindre fatta några beslut som skulle kunna beröra den ekonomiska politiken.

Motiveringen för denna ståndpunkt är att det nu inte är den lämpligaste tidpunkten – som man säger – att fastställa nya riktlinjer för den ekonomiska politiken. Den lämpligaste tidpunkten skulle i stället vara slutet av februari, då riksdagen skall behandla den budgetproposition som läggs fram i januari.

Är då detta en i sak rimlig ståndpunkt? Har landet råd, har vi tid att vänta ytterligare nästan tre månader? Finns det inga ekonomisk-politiska beslut som behöver tas nu? Jag vill då tillägga att om inte finansutskottets borgerliga majoritet direkt saboterat behandlingen av vår motion, hade riksdagen kunnat ta ställning till den frågan för minst en månad sedan.

Förra gången riksdagen behandlade den ekonomiska politikens inriktning var den 9 juni i år. Visserligen skedde då ingenting, togs inte ett enda nytt initiativ. Men låt oss ändå se vad som hänt sedan dess, i vilken utsträckning ekonomin följt de riktlinjer riksdagen då antog, hur den ekonomiska politik lyckats som då fastställdes.

Den gången, i juni, trodde man att tillväxten i svensk ekonomi skulle bli över 5 % – rekord för 1970-talet, skröt man med. Nu ser den ut att bli högst 4 %. Då talade man om den förbättrade handelsbalansen. Nu blir underskottet i bytesbalansen minst lika stort som 1977. Då ansåg man att inflationen skulle dämpas till 6 à 7 %. Nu kommer den att överskrida 10 %. Då trodde man på en uppgång av industrins investeringar med 10 %. Nu får vi vara glada om de stiger med 4 %. Då satte man målet för bostadsbyggandet till 60 000 lägenheter. Nu spörjs det om det skall kunna bli mer än 55 000 lägenheter.

Så här skulle jag kunna fortsätta ett bra tag till. Men detta räcker för att visa att det ekonomiska läge som riksdagen i juni satsade på existerar inte längre. I

Fredagen den
7 december 1979

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

själva verket existerade det inte heller i juni – den borgerliga majoritetens skildring av vår ekonomi var en blandning av önsketänkande och valtaktik.

Den förklaring till alla dessa misslyckanden, som de borgerliga partigrupperna och den borgerliga regeringen nu klamrar sig fast vid, är de höjda oljepriserna. Och visst har de stora oljeprishöjningarna försämrat både vårt ekonomiska läge och de internationella konjunkturutsikterna. Men i sin propaganda tilldelar de borgerliga partierna oljeprishöjningarna en orimligt stor roll som orsak till alla olyckor och som ursäkt för att man inte företar sig något för att förbättra läget. Av den totala prishöjningen i år på ca 10 % svarar de ökade oljekostnaderna inte för mer än knappt 2 %. Att Sverige har en alldeles hemmatillverkad inflation framgår också av att prisstegringstakten nu är högre i Sverige än i flertalet andra länder, som ju drabbats av samma oljeprishöjningar. Av försämringen i vår handelsbalans på 8 miljarder kronor mellan 1978 och 1979 beror, enligt konjunkturinstitutets beräkningar, ca 5 miljarder på att exporten ökat för litet och importen för mycket, dvs. på helt andra faktorer än oljeprishöjningarna. Och misslyckandet när det gäller att få i gång industriinvesteringarna och krisituationen för bostadsbyggandet har ingen som helst grund i den där oljenotan, som herrar Fäldin och Bohman talar så mycket om.

Allt detta har således inträffat i den svenska ekonomin mellan juni och december. Men i den ekonomiska politiken har desto mindre skett. Det enda som utträttats är att riksbanken i etapper höjt räntan med 3 % för att hjälpligt hålla tillbaka valutautflödet och för att kunna pressa fram de uppemot 4 miljarder kronor per månad som staten måste låna upp. F. ö. har man passivt låtit utvecklingen rulla vidare.

Nu sitter Ingemar Mundebo här i sin bänk. Och om han har några krafter kvar efter debatten med Olof Palme skulle jag vilja ta upp en fråga speciellt med honom.

I augusti månad ställde jag några frågor till Ingemar Mundebo om läget för den svenska valutan. Det gällde storleken av valutautflödet och vilka åtgärder som skulle behöva vidtas. Herr Mundebo förnekade då – och vid åtskilliga tillfällen senare under valrörelsen – att det pågick något valutautflöde, och han förnekade att det skulle krävas några åtgärder för att motverka ett valutautflöde.

Nu kan vi konstatera – vi har den 7 december – att valutautflödet ur Sverige under 1979 har varit nära 12 miljarder kronor, ungefär 1 miljard i månaden. Den förlusten av valuta har till 4 miljarder tagits ur valutareserven, och 8 miljarder har staten lånat upp i utlandet.

Sedan Ingemar Mundebo så många gånger förnekat att det fanns några problem på det här området har räntan höjts med 2 %. Den 23 november höjdes räntan senaste gången. Det skedde med den uttryckliga motiveringen att det gällde att förhindra ett utflöde av valuta på grund av skillnaden i ränta mellan Sverige och utlandet.

Nu finns det en rapport om valutautvecklingen mellan den 24 november och den 30 november, dvs. veckan efter den senaste räntehöjningen. Utflödet

av valuta under denna vecka var 550 miljoner, dvs. en fyrdubbling av takten jämfört med året i övrigt.

Jag skulle vilja fråga budgetministern: Vad hände? Fungerade inte räntehöjningen? Varför ökade takten i valutautflödet omedelbart efter det att räntan höjdes? Varför rann 550 miljoner ut ur landet på en enda vecka? Och jag vill fråga honom: Tyder detta på att det finns ett stort förtroende för den svenska kronan och för den svenska riksbankens förmåga att hantera situationen? Och tyder det på att läget är stabiliserat vad gäller räntenivån och nödvändigheten av att vidta ytterligare åtgärder?

Inför framtiden växer också oron. Allt fler väntar sig en ny nedgång av de ekonomiska konjunkturerna både här hemma och i utlandet under 1980. Från de mest olika håll uttrycks det farhågor för att underskottet i våra utrikesaffärer kommer att öka ytterligare, att inflationstakten tilltar och att sysselsättningsproblemen åter växer under nästa år. Alla i bostadsproduktionen engagerade, snart t. o. m. bostadsministern, talar om en kris för bostadsbyggandet, i fråga om både kostnadsutvecklingen och igångsättningen. Samtidigt står arbetsmarknadens parter inför en löneförhandling som beskrivs som den svåraste vi har haft på många år.

Visst finns det spår av denna oro också i finansutskottets majoritetsbetänkande. Men till någon som helst aktivitet tänker de borgerliga partierna inte låta sig förledas. Riksdagen skall med tålamod och förtröstan vänta tills man i slutet av februari kan behandla regeringens finansplan och budgetförslag. Det är alltså inte lämpligt att nu företa sig något. Skälen för den ståndpunkten är att oljepriserna kan stiga ännu mer nästa år och att OECD:s rapport om det internationella ekonomiska läget ännu inte föreligger.

Till detta vill jag säga följande. I vår motion har vi föreslagit åtgärder på tre områden – stimulans för ökade industriinvesteringar, åtgärder för ett ökat bostadsbyggande och effektivare insatser mot ungdomsarbetslösheten. Ingen – inte heller finansutskottets borgerliga ledamöter – hävdar väl annat än att det vore önskvärt att i samtliga dessa tre hänseenden uppnå en bättre utveckling 1980 än vi haft 1979. Men varför skall vi då vänta med åtgärder, och vad är det vi skall vänta på?

Om man nu fruktar ytterligare höjningar av oljepriserna – och jag tror att det är en ganska berättigad fruktan – så kan jag inte begripa annat än att ytterligare oljeprishöjningar – och därmed en ytterligare försvagning av konjunkturen utöver den redan väntade – stärker motiven för snabba åtgärder på alla de här tre områdena. Försvagas konjunkturen krävs med säkerhet speciella stimulanser, om vi inte skall få ett nytt ras i industriinvesteringarna. Och försvagas arbetsmarknaden, drabbas ungdomen ännu hårdare än vad som redan skett.

Och jag kan över huvud taget inte alls begripa vad OECD-sekretariatets rapport skall säga oss när det gäller behovet och möjligheterna att öka bostadsbyggandet – eller bara förhindra en ytterligare nedgång.

Ingemar Mundebo talar om osäkerheter som gör att nu vågar man inte företa sig någonting. Vad är det för osäkerheter som råder när det gäller bostadsbyggandet? Vi vet att de planer man hade för 1979 inte har infriats och

Fredagen den
7 december 1979

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

att riskerna är enorma att det nästa år går ännu sämre.

Inte heller lär väl en rapport från OECD befria oss från skyldigheten att försöka ta hand om de nära 100 000 ungdomar som redan i dag behöver jobb på den öppna marknaden. Det behövs väl inga rapporter från Paris för att konstatera att det måste vi göra någonting åt! Väntar man på mirakel, ett under från Paris, eller vad är det egentligen frågan om?

Dessutom vet vi ju alla att det tar tid innan ekonomisk-politiska åtgärder hinner genomföras och ännu längre tid innan de börjar verka. Att tro att beslut av riksdagen i slutet av februari skulle ha någon reell chans att göra någonting åt industriinvesteringarna eller bostadsbyggandet under 1980 är helt enkelt inte realistiskt.

Det är någonting överkligt över hela den här situationen, herr talman. Alla i riksdagen vet, eller borde åtminstone veta, att svensk ekonomi befinner sig i en kris. Samtidigt inser vi att vissa saker är omöjliga att uppnå, i varje fall på kort sikt. Vi kan inte befria oss från verkningarna av höjda oljepriser eller av en internationell konjunkturedgång. Inte heller kan vi hux flux eliminera våra stora underskott eller stoppa inflationen bara genom några enkla beslut. Men desto viktigare då att vi gör det som faktiskt är möjligt. Och dit hör att vi gör vad vi kan för att ta igen vad som gått förlorat i förstärkning av vår industriella kapacitet, att vi bygger bostäder som folk faktiskt behöver och efterfrågar, att vi ingriper mot en ungdomsarbetslöshet som annars hotar att permanentas och antagligen också förvärras.

Det är möjligt att de förslag vi har lagt fram inte är de mest effektiva, de mest ändamålsenliga. Vi har varit beredda att diskutera och pröva också andra lösningar. Men det enda vi har mött under den här hösten är passivitet, förhållningstaktik och en monumental ovilja att ens diskutera den ekonomiska politiken med den socialdemokratiska oppositionen.

Jag tycker att organisationen av dagens debatt i kammaren är en stilenlig avslutning på hela den här bedrövliga historien. Medan generalerna trycker i högkvarteret borta i Gamla stan, har man ställt en ensam Sven Dufva vid bron i Eric Entlunds skepnad.

På detta kan det bara finnas en förklaring. Maktkampen rasar just nu i kanslihuset mellan en maktberusad höger och de krafter i de övriga regeringspartierna som fortfarande eventuellt orkar göra motstånd mot kraven på svångremspolitik och social nedrustning. Innan den striden är avgjord, får de borgerliga riksdagsgrupperna huka sig och tiga still.

Detta är i och för sig fullt uthärdligt. Det är inte över bristen på borgerliga debattörer som vi beklagar oss, utan det är bristen på vilja att föra en konstruktiv politik, att i tid försöka lösa vårt lands ekonomiska svårigheter, som är det beklagansvärda. De som får sitta emellan, de som får betala priset för det borgerliga blockets sammanhållning, är nämligen de arbetslösa, de bostadslösa och de som för sitt jobb och sin trygghet är beroende av att ekonomin fungerar. Det är inför dem som ni får ta ansvaret för er tystnad och er passivitet.

Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen.

ERIC ENLUND (fp):

Herr talman! Eftersom det flera gånger har påståtts att finansutskottet förhalat behandlingen av den socialdemokratiska motionen 1979/80:4, och eftersom Olof Palme i början av sitt första anförande nämnde denna märkliga tidrymd på sju veckor skall jag börja med att ge en fullständig redovisning av det tidsschema som gäller för finansutskottets behandling av den här motionen.

Motionen väcktes, som redan har nämnts, den 2 oktober. Den 23 oktober beslöt finansutskottet att remittera motionen i tillämpliga delar till skatte-, närings-, arbetsmarknads- och civilutskotten. Vi begärde då att yttrandena skulle lämnas snarast möjligt. Detta ägde rum vid det första sammanträdet med finansutskottet då jag fungerade som ordförande. Här kan man möjligen tala om några dagars försening, som hade samband med regeringsskiftet och de förändringar i utskottets sammansättning som följde därav. Men jag hoppas ändå på en så pass stor generositet från socialdemokraternas sida att denna andhämtning må vara de borgerliga partierna förlåten.

Vi hade alltså begärt att resp. utskotts yttrande över motionen 4 skulle lämnas till finansutskottet så snart som möjligt. Skatteutskottets yttrande är daterat den 6 november, civilutskottets den 15 november, närings- och arbetsmarknadsutskottets yttranden är daterade den 20 november. Samma dag påbörjades behandlingen i finansutskottet, och vårt betänkande slutjusterades en vecka senare, den 27 november. Samma dag, alltså tisdagen den 27 november, hölls här en interpellationsdebatt mellan Kjell-Olof Feldt och ekonomiminister Gösta Bohman. Vid det tillfället hörde jag Kjell-Olof Feldt stå i talarstolen och säga följande: "Är det försvarligt av landets regering att låta alla ekonomiska beslut vänta i fyra månader till den 23 mars 1980, då budgetpropositionen skall behandlas här i riksdagen?"

Vilket sakligt underlag hade Kjell-Olof Feldt för att ställa denna fråga?

Av den redovisning jag skall ge i det följande kommer det att framgå att åtskilliga av de ekonomiska beslut som Kjell-Olof Feldt efterlyste redan har fattats eller kommer att fattas här i kammaren före juluppehållet. Men om Kjell-Olof Feldt tror att budgetpropositionen kommer att behandlas här i kammaren den 23 mars, måste jag faktiskt tala om för honom att han då blir ensam här i kammaren, för enligt alla almanackor som delades ut till kammarens ledamöter i går är den 23 mars en söndag. Den dagen kommer det dessutom här i landet att hållas en folkomröstning om kärnkraften.

Jag har nämnt detta för att belysa hur vårdslös Kjell-Olof Feldt kan vara i sin iver att kritisera regeringen. Då tänker jag naturligtvis inte främst på detta med datumet – det kan ju vara någon form av kortslutning – utan på påståendet att inga ekonomiska beslut kommer att fattas här i kammaren under hösten.

Jag vill något återgå till finansutskottets tidsschema. Jag nämnde att vi påbörjade behandlingen samma dag som man i näringsutskottet och arbetsmarknadsutskottet hade justerat sina yttranden. Vari består nu förseningen i denna behandling från finansutskottets sida? Vad finns det för grund för följande påstående, som finns i det särskilda yttrandet till betänkandet?

Nr 47

Fredagen den
7 december 1979

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

Fredagen den
7 december 1979

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

”Eftersom det visade sig att regeringen inte ville lägga fram någon proposition om den ekonomiska politiken, kunde en behandling i utskottet av motionen till slut framtvingas.” Här påstår ni socialdemokrater att motionen skulle ha blivit obehandlad, om det hade kommit en proposition om den ekonomiska politiken. Läser ni inte själva vad ni skriver i era särskilda yttranden och reservationer? Detta är ju tvärtom vad majoritetssidan i utskottet hela tiden försäkrade, nämligen att motionen skulle behandlas tillsammans med propositionen, om en sådan skulle komma att läggas fram.

Den 15 november fick vi besked från budgetdepartementet att det inte skulle komma en särskild proposition om den ekonomiska politiken. Närings- och arbetsmarknadsutskottets yttranden fick vi alltså den 20 november. Det betyder att det förhållandet att propositionen uteblev inte innebar någon som helst försening av behandlingen här i kammaren av motion nr 4.

Herr talman! Jag går nu över till att kommentera några av de frågor som har ställts och de påståenden som har gjorts i reservationerna och i den hittillsvarande debatten.

Varför avstår vi från finanspolitiska beslut nu i december? Kjell-Olof Feldt, som själv har suttit i en regering, kan inte vara omedveten om att regeringar så här års förbereder sin finansplan med en fullständig bedömning av det ekonomiska läget och förslag till finanspolitiska åtgärder. Som har nämnts tidigare var osäkerheten vid årsskiftet 1973-1974 så stor att den dåvarande socialdemokratiska regeringen i sin redovisning till riksdagen avstod från att lägga fram försörjningsbalans och nationalbudget för det kommande året. Osäkerheten är i år kanske inte lika stor som vid den tidigare oljekrisen, men att det, vilket utskottet har understrukit, just nu inte är den lämpligaste tidpunkten för att fastställa nya riktlinjer för den ekonomiska politiken sammanhänger just med den betydande osäkerhet som råder på några viktiga punkter, som jag vill nämna.

De länder som ingår i kartellen av oljeproducenter, OPEC, kommer vid ett möte i Caracas om några dagar sannolikt att fatta beslut om nya oljepriser. Storleken på höjningarna kan få en genomgripande inverkan på de ekonomiska utsikterna för det kommande året. Den svåra inre oron i Iran eller andra plötsliga händelser i oljeproducerande länder kan ytterligare öka osäkerheten när det gäller oljeförsörjningen och därigenom påverka förutsättningarna för den ekonomiska politiken. Konjunkturinstitutets analys av ekonomin och prognos för det kommande året, som ju brukar ligga till grund för regeringens och riksdagens överväganden, är mot denna bakgrund nödvändigtvis behäftad med större osäkerhet än vad vi är vana vid.

Regeringen har då, och utskottet instämmer i den uppfattningen, menat att det finns skäl att avvakta den bedömning av utvecklingen som OECD kommer att redovisa under december. Utvecklingen av konjunkturerna och den ekonomiska politiken i vår omvärld är f. n. osäker, och inom OECD-sekretariatet har bedömningen av utvecklingen under 1980 reviderats nedåt.

Jag går därmed, herr talman, över till frågan om huruvida majoriteten har

förvägrat motionärerna en meningsfull prövning av motionen enligt den i riksdagsordningen förutsatta handläggningsordningen. I ett särskilt yttrande av Paul Jansson m. fl. påstås att så skulle vara fallet.

Det har ansetts riktigt att motionen skulle tas upp till behandling. Det ger emellertid inte motionärerna någon rätt att vare sig få motionen bifallen eller kräva av riksdagsmajoriteten att förslag i olika delfrågor, som är under behandling i annan ordning i riksdagen eller regeringskansliet, skall lyftas ut ur dessa sammanhang och tas upp till avgörande i samband med just denna motion.

Motionen väcktes med motiveringen att det fanns anledning till en ändring av den finanspolitiska bedömningen till följd av den ekonomiska utvecklingen. Motionen innehåller emellertid både yrkanden av direkt betydelse för den mera kortsiktiga finanspolitiken och – snarast i högre utsträckning – andra förslag av mer långsiktig karaktär, t. ex. den ständigt återkommande strukturfonden. När det gäller de mera omedelbara finanspolitiska åtgärderna kan vi först och främst konstatera att regeringen lagt fram ett förslag till skatteskalor som ger förutsättningar för nästa års avtalsrörelse och underlättar genomförandet av densamma.

När det gäller motionens förslag till skatteomläggning för 1980 skall vi om några dagar diskutera detta motionsförslag ingående här i kammaren.

Vad gäller finansieringen av skattereformen har kammaren redan beslutat om höjning av skatten på alkohol och tobak. Regeringen har lagt fram förslag om skattehöjningar på energi. Trots den allvarliga utvecklingen när det gäller oljepriser och försörjningstrygghet på oljecområdet har socialdemokraterna, som ju i andra sammanhang inte brukar vara omedvetna om oljeberoendets faror, avvisat dessa åtgärder.

Det centrala kommer att vara att spara olja, att få en fortsatt positiv utveckling av Sveriges internationella konkurrenskraft för att vi skall kunna upprätthålla sysselsättningen i näringslivet och visa en återhållsamhet i privat och offentlig konsumtion i sådan utsträckning att konsumtionens utveckling överensstämmer med vad som krävs för en bättre samhällsekonomisk balans.

Den socialdemokratiska motionen kännetecknas inte av någon större medvetenhet om vare sig vikten av att spara olja, vikten av att upprätthålla konkurrenskraften eller vikten av en väl avvägd utveckling av den privata och den offentliga konsumtionen. Detta är ytterligare skäl för att riksdagen inte bör ta ställning till motionens yrkanden separat utan göra det först i samband med behandlingen av regeringens förslag i finansplanen för nästa år.

Ett av förslagen i motion 4 gäller strukturfonden. Näringsutskottet har i sitt yttrande ännu en gång upprepat de fundamentala invändningar man har mot detta förslag. Man måste också ha i minnet att strukturfonden är kopplad till införandet av en arbetsgivaravgift på någon procent. Finansutskottet har anslutit sig till näringsutskottets uppfattning och avstyrkt förslaget om struktur- och utvecklingsfond. Det förslaget har alltså behandlats.

Förslaget om ytterligare medel till fjärde AP-fonden, som finns med både i

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin,
m. m.*

*Åtgärder för att
stabilisera ekono-
min, m. m.*

motion 4 och i motion 24, avslog riksdagen i går då vi behandlade kapitalmarknadspropositionen. Även det förslaget är alltså behandlat.

Av det jag nu har sagt torde framgå att ni socialdemokrater har fel när ni påstår att majoriteten i finansutskottet har förhalat behandlingen av motion 4. Det tidsschema jag redovisat ger besked om snabbaste möjliga behandling. Ni har också fel när ni påstår att vi nonchalerat förslagen och vägrar att behandla dem. Åtskilliga frågor har behandlats redan eller blir behandlade före jul. Marginalskattefrågan, finansieringen av skattereformen, frågan om ytterligare medel till fjärde AP-fonden, struktur- och utvecklingsfonden samt gårdagens beslut angående de mindre företagens återlånemöjligheter av ATP-avgifterna är exempel på frågor som har behandlats. Det finns alltså inte något som helst underlag för de socialdemokratiska påståendena att regering och riksdag skulle ha avstått eller kommer att avstå från att fatta ekonomiska beslut under hösten.

Den kritik som Olof Palme och Kjell-Olof Feldt framfört tyder emellertid på att de inte nöjer sig med för riksdagsledamöter vanliga villkor och rättigheter, dvs. att motionsvägen framföra sina förslag här i kammaren. De kräver också att få diktera i vilken ordning och under vilka former deras förslag skall behandlas. Och på några punkter tycks de t. o. m. kräva att deras förslag skall bifallas för att de skall erkänna att förslagen fått en seriös behandling. Sådana anspråk anser finansutskottets majoritet att det är nödvändigt och naturligt att tillbakavisa.

Herr talman! Med det jag nu har anfört yrkar jag bifall till hemställan i finansutskottets betänkande nr 10.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Eric Enlund ägnade mycken tid åt att försöka visa att ingen orätt har vederfarits oss motionärer och att tidsschemat varit sådant att behandlingen har varit den snabbaste möjliga. Jag vill erinra om att skälet till att den här motionen över huvud taget kan behandlas här i dag är att riksdagen beslöt att tillåta att den lades fram i särskild ordning. I det beslutet låg faktiskt ett besked om att här fanns det sådana särskilda omständigheter som också kunde motivera en särskild behandling av motionen.

Motiveringen för motionen var att det var bråttom med vissa åtgärder. Det gällde inte att regeringen skulle lägga fram en ny budget eller skriva enorma finansplaner – sådana övningar får ni ägna er åt i godan ro under julen – utan det handlade om att beslut skulle fattas på vissa områden där vi vet att saker och ting måste göras. Fattar vi inte de besluten nu, så kommer det att vara för sent till våren.

Efter allt det som Eric Enlund sade här kom till slut sanningen fram, när han sade att majoriteten ansåg att motionen skulle behandlas i anslutning till propositionen om den ekonomiska politiken. Ja, just det! Vi upptäckte nämligen att det var detta man ville göra, och därmed försköts behandlingen av motionen till en mycket sen tidpunkt. Sedan visade det sig att det inte kom någon proposition, och därför blev man tvungen att ta upp motionen i särskild ordning.

Stämmer det inte, Eric Enlund, att vi socialdemokrater ville ha en snabb behandling, men att majoriteten tyckte att det kunde vänta? Stämmer det inte att jag protesterade mot det beslutet? Stämmer det inte att motionen avstyrktes utan diskussion i finansutskottet?

De socialdemokratiska förslagen har behandlats, säger Eric Enlund, och med det menar han att de samt och synnerligen har avstyrkts. Det är klart att vi utgår ifrån att majoriteten gör vad den finner vara riktigt. Detta stämmer emellertid väldigt dåligt med de förutsättningar för riksdagens arbete som angavs i regeringsdeklarationen, där man talar om att förankra sina förslag i breda uppgörelser och där regeringschefen har beskrivit hur omöjligt det är att regera mot ena halvan av svenska folket. Men, all right! Behandlingen av den här motionen och dagens debatt har i alla fall visat vad det handlar om: Våra förslag skall bli behandlade i riksdagen, de skall avslås och därmed skall vi vara nöjda. Det spelar kanske mindre roll för oss. Problemet är de människor som drabbas av att den ekonomiska politiken fortsätter att förfalla.

Åtgärder för att stabilisera ekonomin, m. m.

ERIC ENLUND (fp) replik:

Herr talman! Av den redovisning jag gav framgick ganska klart att den omständigheten att det inte kom någon speciell proposition om den ekonomiska politiken inte innebar någon försening. Vi hade begärt yttranden från berörda utskott och angivit att vi ville ha dem så snart som möjligt. När vi fick dessa yttranden, hade vi redan fått besked om att en proposition inte skulle lämnas.

Kjell-Olof Feldt och även Olof Palme återkommer gång på gång till den snabba behandlingen av förslagen. Men jag skall ge ett exempel på vilka orimliga anspråk ni har när det gäller att era förslag skall diskuteras, och jag gör det genom att citera några rader ur er reservation på s. 28 i betänkandet. Där står det "att förslagets vedersakare konsekvent har undvikit att diskutera de grundläggande motiveringarna för att en struktur- och utvecklingsfond bör tillskapas". Det är exakt samma formulering som den som fanns i en reservation till näringsutskottets betänkande. Det var i samband med att näringsutskottet behandlade den stora näringspolitiska propositionen i våras.

Nog torde frågan om en struktur- och utvecklingsfond vara diskuterad. Jag skall ytterligare belysa detta genom att citera ur näringsutskottets majoritetsskrivning beträffande struktur- och utvecklingsfonderna. Det står bl. a. följande:

"I partimotionerna 1978/79:2020 och 1978/79:2427 lägger socialdemokraterna för sjätte och sjunde gången sedan januari 1977 fram förslag om inrättande av en strukturfond. Utskottets grundläggande invändningar mot förslaget, senast redovisade i yttrande till finansutskottet i november 1978 --- kvarstår. Förslagets huvudsakliga innebörd är, som utskottet då framhöll, att staten får ytterligare ett instrument för strukturpolitiska insatser. Emellertid har varken genom motionerna och deras föregångare eller av förslagets förespråkare inom utskottet i erforderlig mån klargjorts vilka riktlinjer som skulle gälla för fonden. Vad motionärerna begär är

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

sålunda att regeringen skall få ett långtgående bemyndigande att för kapitalinsatser inom näringslivet inrätta en ny institution vid sidan av dem som redan finns och vid sidan av den omfattande verksamhet till stöd för särskilda branscher och företag som statsmakterna är engagerade i. Utskottet anser alltså att det saknas underlag för ett sådant beslut av riksdagen.”

Sedan klagar Kjell-Olof Feldt över att behandlingen går snabbt. Har en fråga behandlats sju åtta gånger förut i riksdagen kan det inte vara konstigt om behandlingen går fort. Det räcker tydligen inte med att i riksdagen diskutera och avslå s-förslagen. För att tillfredsställa Olof Palmes och Kjell-Olof Feldts debattlust fordras det tydligen att regeringen för riksdagen lägger fram förslag som de själva har dikterat. Men är inte detta, Kjell-Olof Feldt, väl mycket begärt? Har ni inte på tre år hunnit vänja er vid att ni inte sitter i kanslihuset?

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Vi har haft tre år på oss att vänja oss vid att vi inte sitter i kanslihuset, men vi har väldigt svårt att vänja oss vid de besynnerliga regeringar som vi återfår.

Nu kan allt det här talet om procedurer, tidpunkter och remisser inte dölja den enkla sanningen att hade den borgerliga majoriteten velat hade den här motionen varit behandlad för länge sedan. Det skall inte behöva ta över två månader att få en sådan här fråga avgjord, om viljan verkligen finns.

Nu har försyren utsett Eric Enlund till ordförande i finansutskottet och då kunde man vänta sig att han också hade någon uppfattning i sak om Sveriges ekonomi och vad som behöver göras åt denna. Jag måste fråga honom om han är nöjd. Anser finansutskottets ordförande att det är riktigt och rimligt att riksdagen inför våra ekonomiska perspektiv, utan att yttra en enda stavelse, bara avslår de socialdemokratiska förslagen?

Är Eric Enlund nöjd med utvecklingen när det gäller bostadsbyggandet? I går uppvaktades bostadsministern – och det kommer andra talare att belysa närmare – av företrädare för samtliga stora företag, organisationer och hyresgästföreningar som är engagerade i bostadsbyggandet. De uppvaktade regeringen med en skrivelse. Av denna framgår det att krisen i bostadsbyggandet när det gäller kostnaderna och hyresnivån nu är så utbredd att man nästa år fruktar något av ett sammanbrott för bostadsbyggandet. Det har utgått en depesch från bostadsdepartementet, där det sägs att bostadsministern följer utvecklingen. Jag har en känsla av att det är utvecklingen som har dragit iväg från bostadsministern. Hon hinner inte alls med. Men har Eric Enlund ingen synpunkt på det problemet – den synpunkten t. ex. att här krävs det verkligen snara och resoluta åtgärder om inte bostadsbrist och hyreskostnader skall skapa en ny bostadssocial kris i Sverige? Är Eric Enlund nöjd med att industrin, trots sina goda vinster, trots den stora mängd pengar den förfogar över, tydligen inte vill investera? Borde det inte vara en fråga för riksdagen att försöka göra något åt det?

Jag sade, att det är möjligt att våra förslag inte är de mest ändamålsenliga. Vi har varit beredda att diskutera dem. Men det enda man gör i näringsut-

skottet är att rapa upp vad man skrev för ett år sedan, med samma motiveringar. Man ägnar inte våra förslag något ytterligare intresse. Och i finansutskottet sade man inte ett ljud från den borgerliga majoritetens sida när man röstade nej. För ett par år sedan – när den nya borgerliga majoriteten tillträdde – präglades ett uttryck från finansutskottet: Här diskuterar vi inte, här voterar vi. Jag kan bara konstatera att Eric Enlund har fört den traditionen vidare.

ERIC ENLUND (fp) replik:

Herr talman! Nej, jag är visst inte nöjd, Kjell-Olof Feldt. Det finns många saker som vi båda är bekymrade över, och det har också anförts tidigare. Men en hel del av de ekonomiska beslut som ni efterlyser i er motion har faktiskt fattats eller kommer att fattas här i kammaren. De som återstår är beroende av den finansplan som vi kommer att få på nyåret.

Mitt sista inlägg i den här omgången kommer kanske att bli litet ovanligt, herr talman. Men jag ger det en något annorlunda form av det skälet att huvudkritiken i detta sammanhang, såsom jag har fattat Kjell-Olof Feldt, riktas mot det förhållandet att det inte har lagts fram någon finansplan i höst. Jag kan bemöta det genom att läsa innantill vad jag skrev ned ganska sent på kvällen den 30 januari 1974:

Remissdebatten inleddes av statsminister Palme med ett femminutersanförande. Han bad om ursäkt för att han därmed frångick den ursprungliga talarlistan, men han hade starka skäl. Om han avstått från femminuterstalet hade han enligt egen utsago skapat stora svårigheter i debatten. Däri hade han rätt. Det är onekligen svårt att tänka sig en remissdebatt utan att oppositionen får veta någonting om regeringens avsikter i den viktigaste frågan, den ekonomiska politiken. Nu presenterades regeringens ekonomiska stimulanspaket muntligt. Det kostar statskassan 2,8 miljarder kronor och innehåller fem punkter. Statsministern ägnar i genomsnitt en minut åt varje punkt. Regeringen har emellertid sört för att åtminstone partiledare någon halvtimme före debattens början får veta vad de skall debattera. De har fått ett par stencilerade blad med de fem punkterna. Övriga riksdagsledamöter som vill ha skriftligt på vad regeringen tänker göra får vänta till påföljande dag. Då kan de i tidningarna läsa vad regeringen har för avsikter. Det blir sämre och sämre. Hösten 1971 delades regeringsförslaget om den ekonomiska politiken ut till ledamöterna sedan debatten dragits i gång. Nu delas det inte ut alls. När detta skrivs lider första debattdagen mot sitt slut och flertalet riksdagsmän har inte en enda skriven rad i sina händer angående regeringens syn på dagens viktigaste debattämne. Längre kan regeringens nonchalans gentemot riksdagen knappast drivas.

Herr talman! Det här skrevs i ett läge då det normalt skulle ha förelegat en fullständig finansplan, men jag har ändå inget minne av att det den kvällen förekom så mycket av indignation som har kommit till uttryck här i Olof Palmes och Kjell-Olof Feldts anföranden och i Kjell-Olof Feldts replikskifte med mig. Jag finner denna indignation ganska omotiverad, och jag tycker att det är märkligt om den spelas upp med ännu större styrka. Det finns tecken

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

som tyder på det, bl. a. det sällsynt stora antalet tunga kanoner som socialdemokraterna har bogserat fram till dagens debatt om finansutskottets betänkande nr 10.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag har inga dagboksblad med mig att läsa upp, men jag skall börja med en liten nutidshistorisk erinran.

När vänsterpartiet kommunisterna hade 19 ledamöter i riksdagen var jag medlem i finansutskottet. Nu har vi 20 ledamöter och vi har ingen medlem i finansutskottet, beroende på den egendomliga uppfattning om demokrati och proportionell representation som råder hos en del av riksdagens partier. Detta har emellertid den fördelen med sig att jag kan uttala mig mera fritt om det material som kommer från utskottet. Det är ju bekant för alla att det inte är ledamöterna som svarar för texten i utskottsbetänkandena utan kanslierna. Låt mig då säga att jag tycker att finansutskottets kansli har gjort en förnämlig sammanfattning i det här betänkandet av de olika rapporter som kommit under hösten om det ekonomiska läget och de ekonomiska utsikterna i Sverige. Jag har inte samma positiva omdöme om vad som sedan sägs i sak i betänkandet och i reservationen, men till det får jag återkomma.

De socialdemokratiska motionärerna har klagat över att behandlingen av deras motion fördröjts. Jag förstår deras klagomål och finner dem berättigade. Något sådant hade naturligtvis inte kunnat förekomma med motioner från andra partier på den tiden då socialdemokraterna hade majoritet i finansutskottet.

Det är beklagligt, herr talman, att vi först nu får en ekonomisk debatt i riksdagen. Det är betecknande att ekonomiminister Bohman flytt från denna debatt, därmed illustrerande det gamla ordspråket Bättre fly än illa fäkta. Det är nämligen en bedrövlig politik regeringen svarar för på det ekonomiska området. Jag vill därmed inte påstå att regeringen Fälldins politik är bra på andra områden, men på det ekonomiska fältet är det speciellt illa ställt.

Vad som redan yppats om innehållet i den statsbudget som läggs fram i januari gör ju inte bilden ljusare för löntagare, barnfamiljer, pensionärer – kort sagt folkets överväldigande majoritet. Industriförbundets rapport om ekonomin talar klarspråk om hur arbetsköparna vill att 1980 skall gestalta sig för löntagarna. Man skriver: "1980 kommer att bli ett år med sjunkande realinkomster för den förvärvsarbetande befolkningen". Och helt cyniskt uttrycker man alternativen i den ekonomiska politiken på följande sätt: "lönestegringstakten under 1980/81 blir på kort sikt närmast en fråga för löntagarkollektivet om man önskar realinkomstsänkningar genom skattehöjningar kombinerade med snabb inflation, eller genom att låta det ske en återgång till en mer normal vinstnivå inom industrin". Det är det bekanta valet mellan pest och kolera, här på ett nytt område.

Detta är alltså vad den kapitalistiska ekonomin har att erbjuda löntagarna under vad som betecknas såsom ett år av uppsving och högkonjunktur. Om vi hade en regering som vågar stå för sitt fögderi så borde den tvingas svara på frågan: Vilken av dessa strategier för den ekonomiska politiken är det som

regeringen Fälldin-Bohman-Ullsten tänker söka genomföra? Är det sänkning av realinkomsterna genom skattehöjningar och inflation eller är det sänkning av realinkomsterna genom ökning av industrins profiler? Industriförbundet och Arbetsgivareföreningen – det verkar ju vara de som står för den ekonomiska politiken i vårt land f. n. – svarar nu i regeringens ställe. De säger: Hårdhänt motstånd mot varje förbättring av lönerna. Men deras politik kommer att ge oss både pest och kolera, både snabb inflation och stark vinststegring.

Jag vill med en gång säga att de åtgärder som föreslås i den socialdemokratiska motionen förefaller helt otillräckliga för att kunna svara mot de krav på förändringar som är nödvändiga i den ekonomiska politiken. Det betyder inte att alla detaljförslag skulle vara felaktiga. Tvärtom måste de i många fall bedömas positivt. Men sammantaget såsom program för en ny ekonomisk politik är de otillräckliga. Om man av riksdagen beviljas förmånen att väcka en motion "med anledning av inträffad händelse", som det heter enligt riksdagsordningen – en förmån som ju inte alla partier beviljas, inte ens om tusentals arbetare hotas med avsked som i det i går här i riksdagen aktuella fallet med Södra Skogsägarna – så borde enligt min mening ett någorlunda heltäckande ekonomiskt program kunna presenteras.

Den socialdemokratiska motionen griper emellertid lika litet som finansutskottets betänkande tillräckligt djupt för att finna roten till det onda. Vilken är då huvudorsaken till de nuvarande problemen? Jag tycker det ger alltför lättköpta poänger att hävda, som de borgerliga partierna gjorde under flera år, att huvudorsaken var den dåliga ekonomiska politiken under den socialdemokratiska regeringstiden eller, som socialdemokraterna nu hävdar, att huvudorsaken är den dåliga ekonomiska politik som förs av Gösta Bohman och Ingemar Mundebo. Det är naturligtvis sant att vi länge haft dåliga regeringar och att den nuvarande regeringen är speciellt dålig, men detta ger ändå inte förklaringen till Sveriges ekonomiska problem.

Detta problem beror enligt vår mening i grunden på den skärpning som ägt rum av alla motsättningar inom det kapitalistiska produktionssystemet. Jag kan inte i ett kort anförande skildra hela denna process, som ju också innebär att de senaste årens ekonomiska kris utvecklats på ett speciellt sätt och att det nuvarande relativa uppsvinget inte är något verkligt och långvarigt uppsving utan endast en kort period av viss uppgång för vissa faktorer i ekonomin, medan andra tendenser typiska för tidigare högkonjunkturer lyser med sin frånvaro. Nästa kris väntar därför också runt dörren, och varken borgerlig eller socialdemokratisk politik kan förhindra detta.

De kapitalistiska kriserna har helt enkelt ändrat karaktär i en rad stycken beroende på monopolens allt starkare makt, överackumuleringen av kapital, den permanenta inflationen och andra dekadensfenomen inom kapitalismen. Det finns ett klassiskt citat från Karl Marx, där han skildrar hur kapitalismen genom sina egna mekanismer lyckas resa sig ur den ekonomiska krisen eller med andra ord hur krisen utgör ett naturligt led i kapitalismens utveckling. Citatet slutar så här: "Och så skulle kretsgången börja på nytt. En del av det kapital, som avskrivits därför att det upphört att fungera, skulle återvinna sitt

gamla värde. I övrigt skulle man genomlöpa samma onda cirkel, men med utvidgade produktionsbetingelser, utvidgad marknad och höjd produktivkraft.”

Mycket kapital har minskat i värde under de senaste krisåren – det gäller varven, delar av järn- och stålindustrin, delar av textilindustrin osv. Men stora delar av den tidigare produktionsapparaten ligger fortfarande öde. Det är mycket svårt, för att inte säga omöjligt, för dessa att återvinna sitt gamla värde. Produktionsbetingelserna har egentligen inte utvidgats, marknaderna inte utvidgats och produktivkraften inte stegrats. I varje fall är utvecklingen synnerligen ojämn. Det har inte skett någon allmän uppgång. Knappast någon väntar sig heller att så skall ske innan nästa ekonomiska kris kommer.

För att kunna lösa de stora problem, som finns i dag och som kommer att bli ännu svårare i morgon och som kommer att prägla hela 1980-talet, krävs det enligt vår mening kraftfulla insatser av en målmedveten och handlingskraftig folkmajoritet för ett antikapitalistiskt krisprogram, som börjar föra det svenska samhället ut ur den kapitalistiska oordningen och in i en medveten socialistisk planering. Det är enda vägen att gå om man vill lösa krisens problem. Kampen mot den kapitalistiska krisen kan inte föras till seger om den begränsas till aktuella dagskrav. De utgör endast första ledet av den politik som är nödvändig. Det gäller alltså att skapa en massrörelse, vilken som första uppgift ställer att slå tillbaka storkapitalets och den borgerliga regeringens angrepp på jobben och levnadsstandarden och som därefter utvecklas vidare till en rörelse för en ny ekonomisk ordning som varaktigt kan säkra full sysselsättning för alla och en god livsmiljö. Kraven måste gälla en ny kvalitet för det sociala livet och inte enbart kvantitativa förbättringar.

Följande uppgifter står i förgrunden:

Aktioner för en offensiv avtalsrörelse som minst skall syfta till att återvinna reallöneförlusterna under 1977, 1978 och 1979, ge full kompensation för väntade prisstegringar under 1980 och för ökad arbetsintensitet.

Kamp mot inflationen: Effektivt prisstopp. Hyresstopp och en bostadspolitik som möjliggör hyressänkningar. Stopp för mark-, fastighets- och valutaspekulationer. Angrepp på monopolistisk prissättning. Ökat bostadsbyggande för att avvärja den katastrof som i dag hotar på bostadsmarknaden.

En demokratisk skattepolitik: Progressiv statlig-kommunal enhetsskatt. Slopande av mervärdesskatten på mat. Skärpt beskattning av kapital och spekulationsvinster. Upprensning i avdragsdjungeln. Stopp för skatteflykt. Kamp mot ekonomisk brottslighet.

Kamp mot utslagning: Mänskligt arbetstempo och övergång till tidlön. Sanering för bättre bostäder, boendemiljö och levande statskärnor. Kraftigt ökade insatser för att stödja utslagnas återkomst till normalt arbetsliv. Bekämpning av drogideologin och av social passivitet.

Kamp för allas rätt till arbete: Facklig vetorätt mot avskedanden och nedläggningar. Stopp för industriutflyttning och kapitalflykt till utlandet.

Styrning av investeringarna för att åstadkomma ökad förädling inom landet. Utbyggnad av statliga företag. Vad Sverige behöver i dag är framför allt en industrialiseringspolitik som ger nya jobb i stället för den politik med avindustrialisering som bedrivits under de senaste åren. Kamp för regional rättvisa – stopp för utarmningen av glesbygden. Sju timmars arbetsdag nu med full lönekompensation. Utbyggd kollektivtrafik. Offensiv miljövard. Ökad satsning på sjukvård och annan samhällsservice. Bra och gratis barnstugeplats åt alla barn.

Kamp mot ungdomsarbetslösheten: Garantier för ungdom till utbildnings- eller arbetsplats. Allmän arbetslöshetsförsäkring. Förbättrad ungdomsförmedling. Varvad utbildning, teori och praktik med ersättning efter principen lika lön för lika arbete.

Försvar och vidgning av de demokratiska fri- och rättigheterna: Försvar av yttrandefriheten mot reaktionär likriktning. Mot byråkrati och godtycke inom polis- och rättsväsende. Demokratiska rättigheter för de arbetande på arbetsplatserna. Bort med strejkförbud och alla repressalier mot lönarbetarna och fackföreningarna. Kamp mot utlänningsförakt och mot manssamhällets kvinnomyter.

Kamp mot monopolens styrning av konsumtionen: Begränsning av kommersiell reklam, utbyggd samhällelig konsumentupplysning. Kamp mot kvalitetsförsämringar, märkesspekulationer och manipulation av konsumenterna.

Herr talman! Detta är ett helt ekonomiskt-politiskt program, men det är nödvändigt om man verkligen skall ta itu med de stora problem som i dag existerar och som kommer att vara ännu större i morgon.

Dessa kampuppgifter och krav utgör en ny kurs i politiken i vårt land. Den kan endast framtvingas med en bred folklig mobilisering. Den fordrar gemensamma ansträngningar av arbetarorganisationer och folkrörelser, av lönarbetarna och övriga arbetande folkgrupper, av arbetslösa och utslagna, av pensionärer och hemarbetande, av alla som drabbas av kapitalismens kris och den borgerliga politiken. Att medverka till en massrörelse som öppnar vägen för en ny kurs i politiken ser vänsterpartiet kommunisterna som sin avgörande uppgift. Därför verkar vi på arbetsplatser och i bostadskvarter, men också här i riksdagen. Våra programmatiska krav vad gäller den ekonomiska politiken kommer att ånyo presenteras här under den allmänna motionstiden i januari.

GUNNAR STRÄNG (s):

Herr talman! Låt mig börja med att hälsa Eric Enlund välkommen till våra ekonomiska debatter här i kammaren i hans viktiga funktion som ordförande i det så betydelsefulla finansutskottet. Jag hade kanske, om jag skall vara ärlig, väntat mig litet mera av vännen Eric Enlund. Vi fick en redovisning av tidsschemat i utskottet, en minutiös redovisning av de olika faserna i utskottets behandling av motioner och propositioner och vi fick t. o. m. en redovisning av almanackans veckodagar längre fram på våren – i och för sig naturligtvis intresseväckande ting men av liten samhällsekonomisk bety-

Åtgärder för att stabilisera ekonomin, m. m.

delse. Jag hoppas därför att det blir bättre när Eric Enlund så småningom blir varm i kläderna.

Herr talman! Vi har under det senaste halvåret och under de senaste debatterna både här i kammaren och utanför kammaren upplevt argumentation från regeringen av de mest motstridande slag. Man har talat om de lysande framsteg som den förda politiken har givit nation och folk – budgetministern var inne på det när han nyss konstaterade att ett av de bästa åren i svensk ekonomi har varit just år 1979. Det är en sanning med utomordentlig modifikation. Under 1979 har vi levt på andra nationers sparade pengar. Staten har varit tvingad att låna, jag uppskattar det till nära 10 miljarder, utomlands för att försvara vår valutakassa. Det har vi ändå inte lyckats med utan tvingas konstatera en ganska väsentlig avtappning av den.

Det håller inte att presentera utvecklingen i dessa ljusa toner, och det rimmar inte heller med att man samtidigt brer ut sig i dystra prognoser om vad som väntar oss alla i en hård och bekymmersam framtid. Framför allt är adressen de svenska löntagarna inför de förhandlingar som nu stundar.

Gösta Bohman, som litet vulgärt uttryckt leder skrytvalsen, brukar hänvisa till de ekonomiska prognoser som kommer från olika håll och som visar en uppgång under 1979 och förhoppningsvis även under 1980. Så långt är väl prognosen riktig som att 1979 blir ett bättre år än 1977 och 1978 var. Men en uppgång från ett uselt bottenläge är i och för sig inte så remarkabelt. Vi stod dock och stampade på samma fläck efter nedgången under 1977 fram till 1979, och det innebär två definitivt förlorade år för det svenska folkhushållet. Hur läget blir 1980 är svårt att säga med hänsyn till dagens osäkra bedömningsgrund. Vi kan välja mellan olika försiktiga förslag och prognoser om graden av den eventuella tillväxttakt som vi förhoppningsvis kan räkna med, men det blir sannerligen inga rekordsiffror.

Det började 1979 med många tröstens ord från regeringsbanken om den halverade inflationen och om uppåtgående kurvor i ekonomin. Efter påfrestningarna 1978 och 1979 skulle de glada dagarna vara här igen. I dag är ju tongångarna betydligt mer modererade. Den inflation som skulle stanna vid 5 å 6 % tycks bli den dubbla under innevarande år, och det finns inte några grundade motiv för att anta att den skall bli lägre 1980. Bytesbalansens negativa resultat håller i sig. Gissningarna ligger, som vi alla vet – det har anförts tidigare här i dag – på ett minus om 12 å 13 miljarder innevarande år. Tyvärr kan underskottet öka till 15 å 16 miljarder 1980.

Den av de borgerliga partiernas företrädare under valrörelsen flitigt omvittnade framgången för svensk industri, föranledd av – som det då brukade heta – återbetalning av arbetsgivaravgifter och övriga stimulanser, har inte blivit vad man hoppades. Industrins investeringsuppgång uppskattas till mellan 4 och 5 % under innevarande år. Det skall ses mot bakgrund av nedgången med 35 % under de tidigare åren. Investeringstakten ligger långt ifrån den aktivitet och framstegsanda inom svenskt näringsliv och industri som man med givmild hand utlovade i de båda senaste valrörelserna från alla de borgerliga propagandisternas sida.

I detta dystra utgångsläge tröstar sig ekonomiministern varje gång frågan förs på tal med följande budskap: Svångremspolitiken under 1977 gav avsett resultat, så till vida att vi nedbringade underskottet i bytesbalansen från 12,5 miljarder till i runt tal 4 miljarder. Den satsen har trumpetats ut utan urskillnad och utan närmare studium av vad som egentligen har skett. Den har framförts av såväl herr Bohman som herrar Fällidin, Ullsten och Mundebo.

Jag är medveten om att jag kanske stör sinnesfriden, om jag talar om vad som i själva verket ägde rum. Det låg så till att vi 1978 exporterade från en lagerhållning av alldeles ovanligt stor volym, en varukvantitet som vi hade producerat under åren 1975 och 1976 och lagrat i stor utsträckning med statsstöd. Denna lagerförsäljning gav oss ett tillskott om 6,5 miljarder i 1978 års handels- och bytesbalans. Den är således inget uttryck för en ökad aktivitet inom det svenska näringslivet eller en ökad produktion utan helt enkelt ett besked om att vi fick in dessa 6,5 miljarder och bokförde dem under 1978, trots att vi hade producerat motsvarande varuvärde under åren 1975 och 1976. Det envisa och nedslående beviset för stagnationen i vår ekonomi har vi genom att konstatera de reella bytesbalansförlusterna under åren fram till 1977–1979. De siffror jag nu anför är reviderade med hänsyn till vad jag nyss nämnde om lagerutförsäljningarna. Då visar underskottet för 1977 12,5 miljarder och för 1978 10 miljarder. För 1979 är vi tyvärr tillbaka i ett underskott på 10–12 miljarder. Vi riskerar en ännu större negativ balansredovisning för 1980.

Utän allt för invecklade funderingar kan man dra den enkla slutsatsen att om vi fortsättningsvis år efter år tillåter denna utveckling finns det ingen logik i att samtidigt försöka göra gällande att vi återvinner marknadsandelar och att den svenska industrin, med den inriktning som industrin har och i den atmosfär som vi har i dag, visar tecken att komma tillbaka i det gamla kända mönster som vi var vana vid före de borgerliga regeringarnas entré i kanslihuset.

Jag kan inte uraktlåta att ägna mig ett ögonblick åt frågan om marknadsandelarna. I Industriförbundets årsrapport, som avlämnades på försommaren i år, finns en intressant bilaga som analyserar vad jag här talar om. Man ser på marknadsandelarna som värdeandelar, och det är ju det enda som har avgörande betydelse när man talar om bytesbalansens utveckling. Då är utvecklingen som sagt ett sorgligt kapitel. Sätter man indexsiffran år 1975 till 101, så sjunker den visserligen 1976 till 96. Socialdemokratin hade ansvaret för tre fjärdedelar av det året. Men det stora fallet kommer 1977, då indexsiffran blir 88, för att 1978 sjunka ytterligare till 82.

Här har man den snabba nedgång som sedan avsätter sig i de negativa talen i handels- och bytesbalans. Riktat man då blicken mot framtiden och frågar sig hur en ändring skall kunna komma till stånd, så är det naturligtvis också en fråga om den industriella slagkraften och våra förutsättningar på världsmarknaden. I redovisningen från Industriförbundet tar man med den totala exporten, således även råvaruexporten – inte enbart de bearbetade varorna, som redovisas av Konjunkturinstitutet. Man tar med världshandeln

Åtgärder för att stabilisera ekonomin, m. m.

och inte enbart den del som är relaterad till OECD-staterna. Jag tycker att den redovisningen på något sätt är riktigare.

Detta ställer stora krav på den ekonomiska politiken för framtiden. Den industripolitik som måste föras innebär kraftiga satsningar på de avsnitt av näringslivet där förutsättningarna för expansion föreligger. I den politiken innefattas större satsningar på forskning och utveckling – man talade mycket om det under gårdagen – än vad som hittills har praktiserats. I den politiken ligger att ta initiativ på nya områden, där svensk teknik inte har utnyttjat alla exportmöjligheter. Socialdemokratin har motionsledes redovisat en del sådana områden som kan komma i fråga – medicinsk teknik, undervisningsmedel, kollektiva transporter, för att ta några exempel. Det bör föreligga möjligheter att i samarbete mellan stat och näringsliv initiera och vidareutveckla dessa och liknande produktionsområden. Hela tiden är det fråga om att balansera aktiviteten i samhället så att folk i störst möjliga utsträckning har arbete – och har det på den vanliga arbetsmarknaden. Vi måste utnyttja den positiva effekt som ligger i att det hos människor finns köpkraft och efterfrågan, som grundlägger aktivitet och framsteg på alla områden inom landet vid sidan om den mera exklusiva exportindustrin.

Trots allt är det en bastant majoritet av de svenska löntagarna som tar sin inkomst i hemmamarknadsindustrin, genom handel, transport och service-näringar. Naturligtvis kommer här byggnadsindustrin och bostadsbyggandet i förgrunden. I det senare avseendet har vi ju möjligheter att expandera verksamheten utan att det egentligen kostar en enda krona på importsidan, då vi i allt väsentligt är självförsörjande när det gäller material och varuproduktion som har med bostadsbyggandet att göra.

Vad som varit det stora misstaget under de gångna åren är den onyanserade och panikartade svångremspolitiken 1977 och 1978, som föranledde att samhällsutvecklingen och den industriella aktiviteten helt stagnerade. Följdverkningarna av denna stagnation har sedan spritt sig som ringarna på vattnet. Slutresultatet har blivit det ovedersägliga faktum att vi som praktiskt taget enda nation i OECD-kretsen under 1977 gick tillbaka och inte ens i dag har återvunnit den industriella aktivitet och produktionsförmåga som vi hade åren 1975 och 1976.

Det gäller att initiera en politik som hos de breda folklagren uppfattas som rättvis och riktig. Därvid kommer skattepolitiken in på ett alldeles särskilt sätt. Vi skall debattera den frågan om ett par veckor, och jag avstår från att ge mig in på en detaljdiskussion i dag. Jag vill bara understryka den avgörande betydelse som skattepolitiken för 1980 har när det gäller att bedöma möjligheterna till en fredlig uppgörelse på avtalsfronten. I det förslag som regeringen har framlagt och som vi snart får tillfälle att diskutera ligger inbakat ett så starkt inslag av fördelningspolitisk orättvisa att det tvärtemot vad som görs gällande blir – för den händelse regeringen får riksdagens accept för sina tankegångar – en besvärande komplikation i den kommande lönerörelsen.

Nu finns det andra områden än bara löntagarnas inkomster som skall uppmärksammas när man bedömer möjligheten till en stabil utveckling av

*Åtgärder för att
stabilisera ekono-
min, m. m.*

samhällsekonomin och vill undvika den fördärliga inflationen. Tveklöst är det på det sättet att åtskilliga av våra stora industrier redovisar en mycket gynnsam vinstutveckling under 1979 och väl har förhoppningar om att den skall fortsätta också under 1980. Jag missunnar dem inte det, under förutsättning att de använder sina pengar och sina vinster till investeringar och industriell utbyggnad, som i sin tur skapar möjligheter till såväl sysselsättning som bättre exportinkomster.

Tyvärr har vi f. n. en situation för företagen som lockar dem till att bli placerare i stället för investerare. Jag tänker på möjligheten att på särskilt konto i riksbanken avsätta ett belopp motsvarande de båda senaste årens konjunkturfondsavsättningar, frysa dem under två år framåt och av staten honoreras för denna sin uraktlåtenhet att använda sina pengar för industriell utbyggnad med en ränteavkastning som i kombination med skattefävorerna ger ett utbyte av 13 % på de insatta pengarna. Jag är medveten om att åtskilliga av våra storindustrier i dag använder sin stora överlikviditet till att etablera en utlåningsverksamhet vid sidan om det reguljära banksystemet till ytterst fördelaktiga räntevillkor. Det kan röra sig om en avkastning på pengarna på både 13, 14 och 15 % och kanske t. o. m. däröver.

Jag ställer den enkla frågan: Vad är det då som lockar till investeringsansträngningar, när man i egenskap av placerare kan sitta stilla, rulla tummarna och hämta hem den utomordentliga avkastning på kapitalet som jag här beskrivit? Detta är naturligtvis en investeringsfientlig politik som drivs i det tysta.

Vi hade en situation som i viss mån påminner om dagens när vi 1974 hade den exceptionella högkonjunkturen för de svenska företagen. Vi gick då från regeringens sida ut och tog i två steg hand om övervinster, i första omgången 20 % och i andra omgången 15 % av dem. Det innebar en avsättning på mellan 3,5 och 4 miljarder. Pengarna stod räntelösa men fick tas ut och användas för investeringar dels för att förbättra miljön på arbetsplatserna, dels för beställningsarbeten avseende förbättringar av maskinutrustningen och produktionsapparaten i övrigt. Vi gjorde också det intressanta experimentet att vi förde in löntagarna och de anställda som beslutande part i avseende på dispositionen av dessa övervinster. Vi vann vårt systemmål och fick en större grad av stabilisering i ekonomin och ett resultat som vi alla har nytta av genom den investeringsaktivitet som här aktualiserades. Vi kan inte inregistrera detta i dagens läge, där industrin helt enkelt blir, som jag nyss omnämnde, placerare eller någonting av bankfilialer, alldeles oavsett för vilket ändamål pengarna disponeras. Man bör rimligtvis kunna upprepa åtgärden från 1974. Socialdemokratin har i motion lagt förslag härom.

Naturligtvis finns det ett alternativ, och det är att det förbättrade vinstläget tar sig uttryck i en serie av utdelningshöjningar till aktieägarna. Jag tror att en sådan utveckling från många utgångspunkter vore djupt olycklig. Om inte alla tecken slår fel blir Svenska arbetsgivareföreningen svårflörtad när man kommer in i den stora och avgörande löneförhandlingen. Jag är också övertygad om att debatten kommer att garneras med en myckenhet av s. k. ansvarsfulla förmaningar riktade till löntagarna att ålägga sig all den

Fredagen den
7 december 1979

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

moderation som man från företagsidan anser att läget kräver. Jag skulle inte bli överraskad om man här har att räkna med goda supporters också från regeringen, den borgerliga pressen och många som sysslar med ekonomiska funderingar i sin dagliga verksamhet. Jag skulle därför vilja rikta regeringens uppmärksamhet på en som jag menar ganska aktuell fråga: Har man från regeringens sida för avsikt att aktualisera någon form av begränsning av aktieutdelningarna till aktieägarna – detta för att få konsekvens och harmoni i rekommendationen om återhållsamhet från löntagarnas sida?

Jag rekommenderar regeringen att fundera på frågan, även om svaret inte kan ges i dag.

Slutligen vill jag säga ytterligare en sak. Det finns anledning att följa utvecklingen på företagsområdet icke allenast i fråga om vinsterna utan tillika i fråga om företagets prissättning.

Vi har i officiella skrifter fått besked om att svårigheterna för svensk företagsamhet att återta marknadsandelar i sina exportansträngningar ligger däri att man avstått från att utnyttja kursförändringarnas möjligheter under 1977 till att skärpa sin konkurrenskraft. Man har i stället använt situationen till att höja sina priser och därmed också sin privata avans. Nu var ju inte det meningen, men det blev tyvärr så. Vi kan på vissa avsnitt av näringslivet uppleva ständigt fortgående produktprisstegringar, som gör den fortsatta och kommande inflationen till någonting av ett obligatorium i framtidsperspektivet. Ingenting kan vara mera olyckligt.

Hur många av kammarens värderade ledamöter vet att vi under den gångna hösten har haft en prisstegring på virkesråvaran till massaindustrin och sågverken som varierar mellan 15 och 25 %? Man kan fråga sig: Hur är det nu möjligt? Förklaringen är helt enkelt den att vi på det senaste halvåret har haft en stadig höjning av konjunkturen och priserna på skogsindustrins produkter. 500 dollar per ton blekt massa, som kommer att gälla efter den 1 januari 1980, är väl i skogsindustrins historia någonting av en absolut rekordnotering, även om man beaktar kursläget på dollarn.

Inom sågverksindustrin är den industriella apparaten utan tvivel överdimensionerad med hänsyn till råvarutillgången, i varje fall med hänsyn till det utbud vi har att räkna med från skogsägarnas sida. I valet mellan att slå igen på grund av brist på råvara och att överbetala och försöka hänga med väljer man i allmänhet, vilket jag inte är överraskad över, att i varje fall försöka det senare alternativet.

Den prisstegring jag här talar om slår igenom i byggnadsindustrin, i bostadsproduktionen, i hyrorna och följs av prisstegringar på övriga råvaror inom denna väsentliga sektor. Vi har sedan långt tillbaka krävt ett prisstopp och en hårdare priskontroll för att förebygga den här utvecklingen men med dålig hörsamhet från regeringens sida. Regeringen har fullmakt att handla men uraktlåter att bruka den. Varför är regeringen så tyst då priserna rusar i vädret på dessa strategiska avsnitt?

Intressant är vidare att anonymiteten och diskretionen är så påtagliga när det gäller de prisrörelser jag här har berört. Har någon av oss hört en anmaning från regeringen om återhållsamhet i prissättningen, riktad till de parter som

säljer inte bara råvaran utan även den färdiga varan?

Det är med en slik utveckling och i vetskap härom som det är så svårt för löntagargenerationerna att acceptera de ensidiga förmaningar som flitigt utfärdas i, som man brukar säga, samhällssolidaritetsens intresse.

Vi kommer att behöva en annan aktivitet från regeringens sida i den – jag erkänner det gärna – svåra kampen att hålla inflationen nere. Vi kommer att behöva en bättre aktivitet när det gäller att initiera och stimulera näringslivet till att bygga ut sin produktionsförmåga, och det bör vara en aktivitet som drivs med urskillnad och som är inriktad på områden där vi har grundad anledning att räkna med att expansionsmöjligheter föreligger. Den selektiva regeringspolitiken visavi näringslivet är bättre än vad som provades under åren 1977 och 1978 och som med en dramatisk baktitel har beskrivits under namnet "Huggsexan". Jag kan i och för sig uttala tillfredsställelse med att huggsexepolitiken nu tycks vara ett passerat skede. Vi finner inte vår värderade industriminister Åsling längre som permanent gäst i TV-rutan, generöst utdelande gåvor till höger och vänster. Han har i stället intagit attityden att hålla sig vid sidan om de industriella besvärligheterna med konstaterandet: Det är slut på pengarna. Men ej heller den attityden är försvarbar. Regeringen kan aldrig avsvära sig uppgiften att med bedömningar som går utanför de rent vinst- och profitmässiga ingripa där tusentals och åter tusentals anställdas existens står på spel. Vad vi med säkerhet vet är att konjunkturen och efterfrågan växlar och att det många gånger kan vara den riktiga politiken att hålla ut i väntan på nästa växling. Marknadsekonomi räcker inte till som rättesnöre för en anständig industripolitik, där erforderlig hänsyn måste tas till människorna. Folkhushållet har också på vissa områden ett beredskapsintresse att beakta. Det är inte bara jordbruket som har exklusiva intressen i detta avseende.

Jag upplevde i går kväll, när jag av en händelse slog på TV-apparaten, en debatt från Landskrona där 400 varvsanställda ställde upp djupt oroade över sin framtida existens, med tanke på talet om att vissa varv måste läggas ned och att Landskronavarvet är ett av dessa. Vad jag framför allt lade märke till var att talare efter talare ställde sig upp och sade: Ja, men Nils Åsling lovade oss för ett par år sedan att vi inte behövde vara oroliga. Den här frågan skulle lösas så att vi får en alternativ produktion i form av en tung industri. Vi har inte sett någonting av detta. Det ger mig anledning att säga – eftersom Nils Åsling inte var närvarande vid den här debatten men förhoppningsvis läser vad jag har sagt här – att man bör vara varsam med att ställa ut löften, om man inte anser sig ha absoluta möjligheter att uppfylla de löften man ställer ut, oavsett om man sitter i regeringen eller var man sitter. Det är inte hälsosamt att få detta över sig. Det gäller faktiskt för hela det politiska livet att inte ställa ut löften som man sedan ganska ogenerat går ifrån. Det är bättre att redan på förhand konstatera att här kan man inte göra någonting och tala om det, så blir man i varje fall inte beskyldd för att vara löftesbrytare.

Allra sist: Glädjande nog tycks regeringen, av de officiella deklARATIONERNA att döma, nu efter mycken tveksamhet och förhoppningar om att underskott i budgeten är sekundära och gammalmodiga ting, ha kommit fram till att en för

Åtgärder för att stabilisera ekonomin, m. m.

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

stor statlig upplåning, en för klen budgetpolitik, ett för stort beroende av statslån och utlandslån i längden är en omöjlig politik. Det är från den utgångspunkten som regeringens skatteförslag är så djupt otillfredsställande, då man med extra statsutgifter för 1980 på 6,8 miljarder kronor, som skatteförslaget från regeringen innebär, redovisar en kompenserande inkomstförstärkning till statskassan på 2 å 2,5 miljarder. Mycket talar för att även den beräkningen är tilltagen i överkant. Den skattereform som har presenterats innebär en ytterligare dränering av statsfinanserna och måste, enligt vad jag förstår, öka på dagens enorma budgetunderskott.

Även om jag inte skall dra några slutsatser nu – vi får ju budgetförslaget omkring den 10 januari – så har jag en känsla av att det kommer att bli dålig korrespondens mellan ord och åtgärder, då man från regeringens sida talar om behovet av att sanera statsfinanserna och nationens ekonomi. Vill man göra det bör man dessutom tala om det, med hänsyn till att det är önskvärt att spela med öppna kort inför den mycket osäkra situation som vi upplever på den svenska avtals- och arbetsmarknaden.

Det är naturligtvis, herr talman, litet för tidigt att föra en inträngande ekonomisk debatt i dag och så nära inpå en kommande allmänpolitisk debatt – den kommer ju i slutet på januari, och då har vi mer sakmaterial framför oss. Men eftersom jag helt avstod från att ge mig in i den förra ekonomiska debatten har jag ändå velat föra fram en del principiella synpunkter på den ekonomiska situation som vi möter i dag.

LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Från socialdemokratiskt håll gör man här i debatten ett stort nummer av att finansutskottets behandling av motion 4 skulle ha förhalats och varit lättvindig i största allmänhet.

Gunnar Strängs anförande utgjorde på den punkten ett välkommet undantag, och jag tror att han får rätt i sin förmodan att de synpunkterna kommer att läsas med intresse och att de också kommer att vara av värde i kommande debatter om den ekonomiska politiken.

Men som ledamot av finansutskottets majoritet känner jag ett behov av att ta upp de anklagelser som uttalades tidigare och som också återfinns i reservationen och det särskilda yttrandet från socialdemokraterna.

Nu kan man ju säga att utskottets ordförande redan har klargjort hur det förhåller sig, och jag har inga avvikande synpunkter på det. Jag skall bara mycket kortfattat rekapitulera att så snart utskottet hade organiserats i höstas sändes motion 4 på remiss till skatteutskottet, näringsutskottet, arbetsmarknadsutskottet och civilutskottet. Vidare beslöt finansutskottet att avvakta förutskickade propositioner på några av de områden som berördes i motionen, främst rörande den ekonomiska politiken och skattepolitiken.

Beträffande skattepolitiken kommer ju motionsyrkandet som berör denna att behandlas i anslutning till debatten om och ställningstagandet till den skatteomläggning som regeringen har föreslagit. Så snart det i utskottet stod klart att någon ekonomisk-politisk proposition inte skulle avges beslöt utskottet att ta upp motion 4 i övrigt till behandling snarast möjligt.

Sedan yttrandena kommit in från övriga utskott har det visat sig att om någon tid hade gått förlorad, var det i praktiken ingen förlust. Samtliga yrkanden i olika sakfrågor hade nämligen avstyrkts av de tillfrågade specialorganen. Det var, som det har påmint om tidigare här, inte heller första gången – det rörde sig om förslag som prövats vid åtskilliga tillfällen under den föregående mandatperioden, förslag som socialdemokraterna gått till val på men misslyckats med att vinna folkflertalets stöd för.

De här förhållandena tycker jag borde räcka som förklaring till att finansutskottet inte behövde grubbla så länge över sitt ställningstagande.

Mot den bakgrunden kan man verkligen också ifrågasätta det meningsfulla i att föra en lång debatt i dag om tidpunkten för att fastställa riktlinjer för den ekonomiska politiken, detta så mycket mera som de socialdemokratiska reservanternas i utskottet faktiskt anfört att den omprövning vi är ute efter i det läge som föreligger måste göras i anslutning till riksdagens behandling av den kommande finansplanen. Det var f. ö. också ett konstaterande som Gunnar Sträng gjorde i anförandet nyss.

Herr talman! Att avvakta den kommande budgetpropositionen är också utskottsmajoritetens ståndpunkt. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Jag tyckte att Lars Tobisson's inlägg var symptomatiskt för den behandling av riksdagen som den borgerliga majoriteten tycker vara lämplig och riktig: för formens skull stiger man upp och säger några saker, så att det skall finnas med i protokollet.

Men om nu herr Tobisson finns här som något slags ombud för moderata samlingspartiet och dess ordförande – som tydligen har andra och antagligen viktigare saker att göra i dag än att vara här – måste jag fråga honom om en sak. Har de här förslagen, som han med så stor tillfredsställelse konstaterar har avstyrkts av de olika utskotten och som han hoppas skall avslås här i kammaren, ingen som helst anknytning till våra ekonomiska problem?

Låt oss ta bostadsbyggandet om igen. Det är riktigt att det förslag vi lade fram i höst har varit framlagt tidigare. Vad syftade det till? Jo, till att skapa en åtminstone rimlig förutsättning för att riksdagens egna beslut när det gäller bostadsbyggandet kan komma att realiseras, dvs. att uppnå de bostadsbyggnadsplaner som man har ställt upp. Det förslaget var såvitt jag förstår väl motiverat för ett år sedan. Då hävdade majoriteten att det skulle gå bra att klara programmet på 60 000 lägenheter. Det har nu visat sig att man har misslyckats med det.

Bedömningen för nästa år är ännu mycket dystrare. Och när vi då kommer tillbaka med förslaget säger man: Det har vi sett förut. Det behövdes inte förra gången, och då behövs det ju inte heller den här gången. Ja, visst kan man göra så. Lars Tobisson, men finns det då ingen ansvarskänsla hos denna majoritet på ett mandat som nu behärskar riksdagen? Känner inte moderata samlingspartiet något som helst ansvar för vad som händer i ekonomin? Är det nog med bara formalia? Här har man tagit upp ett förslag. Man har

Fredagen den
7 december 1979

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

remitterat det, och det har avstyrkts. Nu avslår man det – och sedan har riksdagen fyllt sin uppgift! Är det allt riksdagen skall göra, för att sedan bara sitta och vänta på denna fantastiska budgetproposition – denna helt otroliga finansplan, som skall läggas fram i januari? Där skall lösningarna finnas på alla problem. Det blir ju ett rent skämt med riksdagsbehandlingen i fortsättningen, om detta blir svaret på alla förslag och alla propåer som vi gör.

Till slut: Lars Tobisson sade att de förslag som vi har framlagt inte har vunnit folkflertalets förtroende. Kan Lars Tobisson nämna ett enda *borgerligt* förslag som i det gångna valet vann folkflertalets förtroende? Finns det någon folkmajoritet som har godkänt en borgerlig politik? Hur ser den i så fall ut?

LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Jag trodde inte att vi skulle behöva diskutera valutgången här, men jag kan väl bara påminna om det förslag om skatterna som kommer att behandlas och som var framlagt i valrörelsen och till vilket vi från moderata samlingspartiet också hade uttalat vår huvudsakliga anslutning.

Kjell-Olof Feldt menar att man måste ha synpunkter på de olika förslagen och inte bara kan säga att i finansutskottet har de kunnat avvisas. Vi har ju inte gjort det utan någon grund. Grunden har varit den behandling som har skett i de olika utskott där de här frågorna har handlagts. Det fall som Kjell-Olof Feldt berörde, bostadsbyggandet, har alltså varit föremål för prövning i civilutskottet, varifrån vi har fått ett uttalande. Man har där kommit fram till att de av socialdemokraterna i motion 4 föreslagna åtgärderna har avstyrkts.

Jag har fäst mig vid en sak – och jag skulle gärna vilja vända mig till Kjell-Olof Feldt och fråga hur det här hänger ihop. Visserligen står inte Kjell-Olof Feldts namn på reservationen, men i alla fall. I den text som man där har utformat och som enligt vad jag förstår är tänkt att i sin helhet ersätta utskottets majoritetsutlåtande, låtsas man liksom inte om att de andra utskotten faktiskt har avstyrkt. I alla fall finns det inga referat av dessa ståndpunkter, utan det står bara att i anslutning till en avvikande mening vill man bifalla förslag från motionen. Hade det inte varit rimligt att i utskottstexten i alla fall tala om vad fyra andra utskott har anfört i sina majoritetsutlåtanden?

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Det är helt fantastiskt – här flyr man från en sakk Diskussion för att bråka om hur vi i en reservation refererar olika utskottsbetänkanden! Det kan inte vara någon hemlighet för kammarens ledamöter och andra vad de olika utskotten har uttalat, och majoriteten refererar aldrig de avvikande meningarna från utskotten när de inte tar upp dem och stöder dem.

Om man inte kan skapa en konformitetens tystnad på något annat sätt här i landet så kan man åtminstone försöka göra det här i riksdagen – det är tydligen avsikten. Den demokratiska oppositionens enda forum för debatt

försöker man så gott det går att tysta genom att gå förbi de väsentliga frågor som tas upp.

Det var inte jag som förde in valutgången i diskussionen – det var Lars Tobisson själv. Han påstod att vi inte kunde lägga fram förslag, därför att de bara stöddes av 43 % av folket.

Hur var det med skatterna? Lars Tobisson säger nu att moderaterna anslöt sig till mittenpartiernas skatteförslag. Därmed visste folk vad som väntade dem i höst. Är det sant det, Lars Tobisson? När ni hade era plakat uppe med löfte om sänkta skatter, talade ni då om för svenska folket att det som skulle inträffa i höst var att en del skatter visserligen skulle sänkas med 2,8 miljarder kronor men att andra skatter samtidigt skulle höjas med 4,3 miljarder? Det är innebörden av det skattebeslut som riksdagen skall fatta den 19 december. Talade ni om för folk att det ni anslöt er till var en höjning av skattetrycket? Det är innebörden av det förslag som regeringen framlagt och som Lars Tobisson ansluter sig till.

Hade ni talat om detta, Lars Tobisson, hade ni fått riva ned alla era stora plakat med texten "sänkta skatter". Men ni talade inte om det. Framför allt Gösta Bohman sade att moderaterna inte skulle gå med på några höjda skattesatser. Men det har ni gjort i höst, och det kommer ni säkert att göra i framtiden också.

Hur skall ni förklara er för de människor som visade moderata samlingspartiet sitt förtroende i valet den dag ni i denna riksdag voterar för en höjning av mervärdesskatten? En sådan kunde man nämligen ana bakom alla de undflyende besked som statsministern lämnade i går.

LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Kjell-Olof Feldts senaste inlägg var av samma slarviga karaktär som vi sett prov på här tidigare i dag. Det stod inte "sänkta skatter" på våra plakat. Det stod "lägre skatter". Kjell-Olof Feldt kan vara helt övertygad om att vi står för det nu, lika väl som vi gjorde det i valrörelsen. Med moderat politik blir det utan tvivel lägre skatter än om socialdemokraterna får hållas.

Skatterna är någonting som vi i dag kanske kan avstå från att ta upp i detalj, eftersom det blir en särskild debatt om skatterna här i kammaren den 19 december.

Här har det inte varit fråga om att tysta den demokratiska oppositionen – jag vill återigen säga det. Det har förts åtskilliga debatter här i kammaren som rört de ekonomisk-politiska problemen. Det var huvudinnehållet i den allmänpolitiska debatten vid riksmötets början. Här fördes nyligen en interpellationsdebatt mellan ekonomiministern och Kjell-Olof Feldt som berörde just det som vi kör ett varv till om här i dag, nämligen tidpunkten för framläggande av förslag på den ekonomiska politikens område. Och vi får som sagt en skattedebatt som avslutning före juluppehållet.

Jag tycker det är litet pretentiöst – jag återkommer till det – att efter det att man i ett val misslyckats med att vinna majoritet för sin politik utan fått 43 %, som Kjell-Olof Feldt sade, ändå vänta sig att de förslag som man lägger fram

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

*Åtgärder för att
stabilisera ekono-
min, m. m.*

skall bifallas, om inte helt så i alla fall till största delen. Det är vad det handlat om här i dag. Det tycker jag inte riktigt stämmer med den uppläggning man hade väntat sig.

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! En punkt i det betänkande från finansutskottet som i dag behandlas gäller ungdomsarbetslösheten. Över 100 000 ungdomar går i praktiken arbetslösa, och tyvärr ser det ut som om de länge än skall förbli arbetslösa.

I valrörelsen sades det mycket om ungdomsarbetslösheten och om ungdomens rätt till arbete. De borgerliga partierna berömde sig av att som ingen regering och riksdagsmajoritet tidigare ha satsat pengar på att bekämpa ungdomsarbetslösheten. Detta upprepas också i betänkandet i dag.

Samtidigt sade man från de borgerliga partiernas sida, framför allt och ivrigast moderaterna, att ungdomarna var arbetsovilliga och kräsna vid val av arbete. De föredrar att leva på arbetslöshetsunderstöd, påstod de borgerliga mot bättre vetande. Faktum är – och det borde faktiskt också de borgerliga talarna veta, eftersom det gång på gång sagts av arbetsförmedlare och av AMS – att ungdomen över lag inte alls får några understöd och att det är företagen som är kräsna och avvisar arbetsökande ungdomar.

Moderaterna, som gick längst av de borgerliga också i den här frågan, sade t. o. m. att man måste se över reglerna och skärpa attityden mot de arbetslösa ungdomar som vägrar ta anvisade jobb. Aldrig hörde man ett ord från deras och de andra borgerliga partiernas håll om att företagen inte skulle vara så kräsna utan i stället anställa de arbetslösa ungdomar som sökte jobb.

Sanningen är den att det inte finns arbete till ungdomen. Det har konstaterats att av de få lediga jobb som finns på arbetsförmedlingarna är det ett litet fåtal som ungdomarna kan ta utan särskild utbildning. Vidare är många jobb besatta redan när de utannonseras i arbetsförmedlingens blad över lediga jobb, och slutligen vill företagen inte ha ungdomar på de eventuella lediga jobben. – Så är situationen i landet, så är det med ungdomsarbetslösheten.

Och om det är illa i landet i stort, vet jag inte vilka ord jag skall använda för att beskriva situationen i mitt hemlän, Norrbotten. Där är inte bara ungdomsarbetslösheten mångdubbelt högre än i landet i övrigt. Där saknar ungdomarna t. o. m. förhoppningar om att över huvud taget kunna få ett arbete i sitt hemlän.

Olika undersökningar visar på fortsatt utflyttning av arbetstillfällen och fortsatt ökning av ungdomsarbetslösheten – detta trots att Norrbotten och Norrlandslänen över huvud taget är rika på naturrikedomar och arbetsuppgifter.

Men den borgerliga majoriteten berömmer sig inte bara av att ha satsat storstilat på att skaffa jobb åt de unga – man berömmer sig också alldeles väldigt högljutt av att ha satsat på Norrbotten. Men likväl har Norrbotten en långt högre arbetslöshet än andra delar av landet. Och likväl är framtiden för ungdomen ännu dystrare i Norrbotten än på andra håll i landet. Man skulle

kunna säga att ju mer de borgerliga anstränger sig att "ställa till rätta", desto värre blir det i slutändan.

Att detta inte är överord framgår redan av den enkla uppgiften från Kiruna. Att ungefär 30 ungdomar varje månad flyttar söderut med AMS hjälp. Kiruna förlorar alltså i genomsnitt en skolklass varje månad.

Ungdomsarbetslösheten kan komma att få allvarliga konsekvenser för framtiden.

Genom att en hel generation ungdomar utestängs från arbetsmarknaden förloras också en hel generation yrkesarbetare. I dag behöver inte företagen ungdomarna, men hur blir det i morgon? Detta tycks dock inte ha fått företagen att fundera över vad de sysslar med i dag. Deras planering, om man nu skall kalla den så, går uteslutande ut på att göra så stora vinster som möjligt så snabbt som möjligt. Och då struntar de i arbetskraftsbehovet i morgon.

De här bristerna på olika yrkesområden märks redan i dag, och hur det då skall bli längre fram, om några år, kan man bara med fasa föreställa sig. Det är alltså ett högt, mycket högt pris som företagets utstuderade och kortsiktiga anställningspolitik betingar. Dels går 100 000 ungdomar i landet i praktiken arbetslösa med allt av tristess och hopplöshet som det innebär, med risker för social utslagning och för att komma fel i tillvaron. Dels kan det komma att uppstå brist på kvalificerade yrkesarbetare om något eller några år.

Det är en sida av saken. En annan är den kapitalistiska krisen och den kapitalistiska strukturovandlingen, som slår ut massor av småföretag och småindustrier, som avfolkar hela landsändar, som medför rationalisering och automatisering med fler maskiner och färre anställda.

Staten och regeringen har passivt nöjt sig med att bara hjälpa företagen över krisens allra värsta verkningar. Man har försett dem med statliga bidrag och kreditgarantier, utan några krav på utveckling för framtiden eller på att anställa fler, och då också fler unga människor. Den kapitalistiska krisen, ungdomsarbetslösheten och utslagningen har därför fått fortgå i alltmer stegrad takt.

De borgerliga partierna står för kapitalism och marknadsekonomi – det är en sak. Men när en hel generation unga människor ställs utanför arbetsmarknaden och riskerar att komma på glid och bli socialt utslagna kan man inte bara nöja sig med att konstatera detta.

Företrädare för regeringspartierna hävdar naturligtvis ihärdigt och bestämt att de gör allt för att ordna jobb åt ungdomen. Men fakta kvarstår ju – ungdomsarbetslösheten förblir på en hög nivå, ungdomar får inga jobb och allt fler unga är i dag socialt utslagna.

Nu har det ju t. o. m. gått så långt att AMS-medlen börjar sina litet varstans i landet, så nu är väl också beredskapsjobben i fara. Att döma av de s. k. läckorna från budgetdepartementet kommer budgetpropositionen att innehålla ytterligare skärpningar. Svängremmen skall dras åt några hål till. Hur drabbar det de unga arbetslösa?

Unga människor har själva börjat driva sina krav. En aktivitet av beundransvärda mått växer fram, och i Norrbotten har den kommit till uttryck inte bara i att allt fler ifrågasätter flyttning utan också i att man tar

fram konkreta förslag till åtgärder. De ungas engagemang måste mötas med motsvarande engagemang från beslutsfattarna. De måste få hållfasta svar på sina frågor:

Vad gör politikerna åt ungdomsarbetslösheten?

Hur skall det bli med ungdomen i Norrbotten?

Hur många unga skall behöva gå arbetslösa under det kommande året?

Hur många skall tvingas bli socialt utslagna innan det verkligen görs någonting?

Jag tror inte att man behöver vara bosatt i Kiruna och själv förälder till en arbetslös ung människa för att skakas av slutorden i ett kvällstidningsreportage häromdagen från Kiruna:

”Under några dagar i Kiruna hinner man uppleva en annorlunda svensk verklighet. Många av de unga talar med en bitterhet som svider. Det är som om det gällde ett helt annat land, med andra lagar och andra villkor. En del svarar med tystnad och avståndstagande när man vill prata om problemen. I deras situation har inte diskussioner om skatteskalor och andra ekonomiska detaljproblem något berättigande. För dem handlar det om det mest grundläggande: ett jobb.

Med rätt eller orätt upplever de situationen som om myndigheterna bara ville ha bort dem söderut, från den skrämmande arbetslöshetsstatistiken.”

Det är, fru talman, enligt vpk:s mening med all rätt som ungdomar i Kiruna lika väl som i landet i övrigt kräver sin rätt till arbete. Den rätten säkras inte med vad som redovisas i finansutskottets betänkande.

I vpk:s program för en ny ekonomisk politik, som Carl-Henrik Hermanson redovisat tidigare i debatten, finns också konkreta förslag för att komma till rätta med ungdomsarbetslösheten. De kraven återkommer till riksdagen. Jag tror att det finns anledning för kammarens ledamöter att betänka att det inte minst bland landets unga människor finns ett starkt stöd för de kraven.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

ARNE PETTERSSON (s):

Fru talman! Först en kommentar till fru Marklunds inlägg nyss. Det är dess värre så, fru Marklund, att inte ens det gamla receptet flyttning söder ut är användbart längre, för så illa sköts i dag politiken att vi även i de tidigare överhettade regionerna dras med stora svårigheter. Den största arbetslösheten, länsvis räknad, i landet i dag finns i den tidigare mycket expansiva västra delen av Skåne i Malmöhus län. Så illa är det. Det finns icke ens hjälp med flyttlass.

Så ett ord till herr Tobisson i hans frånvaro. När jag har lyssnat och sett på vad som har skett i kammaren i dag har det påmint mig om en upplevelse som jag har praktiskt taget varje morgon när jag är hemma i Malmö och tittar ut på häckarna och sandbiten på gårdsplanen. Jag ser rörelser ibland i buskagen, och så sticker det fram någonting två tre meter ut på sandplanen. Ibland

kommer det två, ibland samlas de tre och tre. Det är de små kaninerna, ivriga men rädda. Så fort någonting händer försvinner de i buskagen igen. Jag tycker att dagens upplevelse är av precis samma sort.

Fru talman! Herr Tobisson missar en väldigt viktig sak när han ger sin beskrivning av förhållningen av behandlingen av denna motion i finansutskottet. Det kommer någon efter mig. Jag skulle vilja fråga: Var det möjligen ett samspel mellan utskottets borgerliga majoritet och den borgerliga regeringen, som tillsammans åstadkom denna förhållning? Vi upplystes, när vi den 1 oktober lade fram vår motion och när vi vid vårt första utskottssammanträde tog upp behandlingen av den, att så skall vi inte göra nu, utan vi skall vänta på den proposition om den ekonomiska politiken som kommer från regeringen. Det kom ingen proposition, jag konstaterar det.

Var det någonsin avsikten att det skulle komma någon proposition? Eller var det bara en fint för att undvika en behandling av denna tunga motion? Jag är rädd för att jag kommer sanningen ganska nära när jag säger, att jag tror att detta var en fint för att slippa ifrån en redovisning av den egna ekonomiska politiken.

Vår motion innehåller en mycket hård kritik av den förda politiken, både metoderna och effekterna. Vi har också påtalat människornas upplevelser av resultaten av denna politik. Det spännande är att när man studerar utskottsmajoritetens skrivning i detta betänkande, finner man att den i långa stycken instämmer i vår kritik. Utskottet skriver: "Utskottet delar motionärernas uppfattning att förutsättningarna för den svenska ekonomins utveckling kraftigt förändrats sedan riksdagen senast behandlade frågan om inriktningen av den ekonomiska politiken." Efter den vanliga lyriska beskrivningen av *det goda tillståndet, den ökade efterfrågan och den stigande bruttonationalprodukten* fortsätter utskottet:

"Å andra sidan finns i det längre perspektivet mörka inslag i bilden. Utvecklingen på oljemarknaden påverkar den svenska ekonomin negativt på flera sätt. Den leder med största säkerhet till en avmattning i den internationella konjunkturen med försämrade exportutsikter för svenska företag som följd." Utskottet skriver vidare: "Genom den kraftiga tillväxten i den inhemska efterfrågan ökar importvolymen starkt — —." Utskottet säger också: "Investeringsutvecklingen utgör fortfarande ett bekymmer." I första hand gäller detta bostadsmarknaden, där ingen förbättring sker mellan de två åren. Den förbättrade sysselsättningsutvecklingen leder inte heller till någon radikal förbättring på arbetsmarknaden. Slutligen bör nämnas att priserna utvecklas ogynnsamt – utskottsmajoriteten pekar på en prisstegring på 10 % år 1979.

Detta är en hård kritik, och den rimliga slutsatsen borde ha blivit att det nu är hög tid att se över denna politik, dess metoder och verkningarna av den. Men nej, utskottsmajoriteten konstaterar att det inte finns någon anledning att ändra huvudlinjen i den ekonomiska politiken.

Det påminner mig om en sångtext, som lyder ungefär så här: Huset är plundrat, stallet har brunnit, tjänstefolket har flytt, men bortsett från det, min nådiga grevinnan, är allt bra, ganska bra.

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

Fredagen den
7 december 1979

*Åtgärder för att
stabilisera ekono-
min, m. m.*

Vi är angelägna om att få en ändring av den ekonomiska politiken, en ändring av den nuvarande politiska huvudinriktningen i vårt land. Det hänger samman med att den borgerliga regeringens tillträde och den borgerliga riksdagsmajoritetens bildande 1976 ledde till en radikal förändring av den politiska utvecklingen i vårt land. Under årtionden hade det förts en politik som byggde på en idé om att med bestämd vilja så reformera samhället att människorna skulle bli mer jämlika och ett större mått av rättvisa skulle prägla samhället. Det skedde genom ett brett socialt reformprogram, som gav oss en för alla kostnadsfri utbildning och byggde upp ett system med socialförsäkringar, som skapade trygghet för alla, även de som var gamla, sjuka och handikappade. På område efter område lades grunden till social trygghet och utvecklades i politikens namn rättfärdighet och rättvisa.

Den borgerliga regeringen har radikalt brutit med den politiken. Nu går utvecklingen åt det andra hållet. Man fullföljer inte, som man ibland påstår, det sociala reformverket. Nej, nu går man t. o. m. öppet till angrepp mot de stora reformerna och säger att tiden är kommen att börja se över det som har gjorts tidigare. Därutöver har man lagt om skattepolitiken så att företag och företagare har gynnats – miljarder har givits. Å andra sidan har Sveriges löntagare, som låntagare och som garantier för de lån som samhället har tagit och delat ut till företag och företagare, fått se sin standard sänkas. Det har skett en omfördelning till löntagarnas nackdel och till företagarnas fördel.

Men detta, fru talman, är inte det vi upplever som det hårdaste i denna omläggning, utan det är att politiken medvetet eller omedvetet har förts på ett sådant sätt att majoriteten av svenska folket inte nämnvärt har farit illa. De besuttna, de välavlönade och de hyggligt avlönade har endera fått fördelar eller också icke nämnvärt känt av de pålagor som har lagts ut. Nej, de som har fått bära bördan har varit den tredjedel – eller kanske något mera – av svenska folket som tidigare hade det sämst. Det är de lågutbildade, de unga och de medelålders kvinnorna som i första hand har fått bära arbetslösheten. Låginkomsttagarna och barnfamiljerna med små inkomster har inte fått del av marginalskattesänkningen, så ej heller folkpensionärer. Men de har till fullo fått betala de kostnadsökningar som har kommit genom jordbruksprisstegringar, genom devalveringar, genom en oskicklig ekonomisk politik, vars resultat har blivit inflation.

Detta är inte bara en orättvis politik – det är en orättfärdig politik. Och jag är övertygad om att långt inne i centerpartiets och folkpartiets väljarled finns det människor som liksom vi med vämjelse upplever denna omläggning av politikens inriktning. Det kan förklara varför vi har varit så angelägna om att så snabbt som möjligt få en ändring och att vi väckte vår stora motion samma dag som riksdagen började. Det beklagansvärda är att man inte ens velat diskutera frågan om att i höst få till stånd en begynnande ändring av denna politik. Den möjligheten hade funnits med ett bifall till den socialdemokratiska motionen. Så är inte möjligt i dag, men jag ber, fru talman, att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen som är fogad vid betänkan-
det.

Fru talman! Under dagens debatt och i ett särskilt yttrande fogat till betänkandet nr 10 har socialdemokraterna uttalat sitt missnöje med den behandling som motionen nr 4 har fått. Nu instämmer Arne Pettersson också i denna kör, och han uttalar t. o. m. en förmodan att det skulle ha varit något samspel mellan regering och utskottsledamöter som har förorsakat förse-ningen. Jag försäkrar Arne Pettersson, att så ligger det inte till. Både Arne Pettersson och vi i centerpartiet läste givetvis propositionsförteckningen, och där fanns ju den väntade propositionen om den ekonomiska politiken med. Vi vet nu samtliga att en sådan proposition inte kom. Den kommer i stället i januari.

När det gäller formaliteterna kring behandlingen i utskottet har utskottets ordförande Eric Enlund förklarar och motiverat varför behandlingen av motionen har dröjt, och det finns inte särskilt mycket att tillägga i den delen. Det har emellertid också sagts här att det inte tillåtits någon debatt i utskottet. Detta påstående är för mig helt obegripligt. Jag har i varje fall inte varit med om att ordföranden vägrat någon ordet vid behandlingen av olika frågor i finansutskottet.

Anledningarna till att propositionen om den ekonomiska politiken inte lades fram nu i höst har redovisats här i riksdagen dels av ekonomiministern i en interpellationsdebatt den 27 november, dels av budgetministern i dagens debatt. Jag tycker att skälen är sådana att vi måste acceptera dem. Det är väl ändå så att vi alla kan konstatera att det internationella läget är utomordentligt svåröverskådligt, särskilt med hänsyn till situationen på oljemarknaden – vi kan varje dag läsa om händelserna i arabvärlden.

Som ekonomiministern anförde i den nämnda interpellationsdebatten ville regeringen avvakta ett beslut som kommer att fattas vid OPEC:s möte i Caracas den 17 december. Man ville vidare avvakta OECD-sekretariatets bedömning av den internationella utvecklingen liksom betalningsbalansdelegationens definitiva resultat beträffande bytesbalansens storlek. Jag tycker att detta är skäl som man borde kunna acceptera även från socialdemokratiskt håll.

I betänkandet lämnas en översiktlig redogörelse för dagens ekonomiska läge. Vi vet alla att där finns både ljuspunkter och problem, men med tanke på att så många socialdemokratiska talare deltagit i dagens debatt är det kanske naturligt att det främst är problemen som har betonats och belysts. Det har självfallet också förts en debatt här om vem som bär skulden till de svårigheter som finns. Jag tycker för min del att budgetministern i det sammanhanget höll ett välbalanserat anförande, som var välgörande att höra. Vi är dock utomordentligt beroende av många faktorer som vi inte själva råder över. Som har sagts här i dag har problemen i mycket också sin grund i den politik som har förts tidigare, inte minst under åren 1974–1976. Jag har en minnesbild från den tiden, då den allmänt ansedde industriledaren Arne S. Lundberg gjorde följande uttalande: Vi har delat den kaka som fanns att dela och därutöver en kaka till – som inte fanns.

I det uttalandet pekas på en av de största anledningarna till dagens

problem.

I debatten i dag har också sagts att vi inte kan vänta på åtgärder för att komma till rätta med dagens problem. Detta är riktigt. Det kan vi inte. De viktigaste uppgifter som nu ligger framför oss – och på den punkten tror jag vi är ense – är att minska vårt oljeberoende och att förbättra konkurrenskraften. Vi måste vara återhållsamma med såväl privat som offentlig konsumtion och därigenom bereda utrymme för ökad export, och vi måste genomföra de nödvändiga strukturomvandlingarna i socialt rimliga former.

Man torde kunna konstatera att regeringen inte på något sätt har varit överksam. Riksdagen har förelagts förslag om ändringar såväl i energibeskattningen som i inkomstbeskattningen i syfte dels att spara energi, dels att underlätta avtalsrörelsen. Propositionen 58 kommer ju senare att behandlas här i kammaren.

Det har talats mycket här om budgetarbetet och vad som läckt ut om det. Genom de läckor som kommit till uttryck här har det talats om restriktivitet i budgetarbetet i syfte att dämpa takten i utgiftsökningarna. Jag tror att vi skulle kunna vara överens om att detta säkerligen är nödvändigt.

Vidare har vi den kommunala sektorn som växer i en alltför hög takt. Överenskommelserna håller inte. Här har regeringen aviserat att den i början av 1980 kommer att ta upp nya överläggningar med kommunförbunden.

Fru talman! Jag tänker inte närmare gå in på de frågor som behandlas i det föreliggande betänkandet. Vi återkommer ju till dem i andra sammanhang.

ARNE PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag har hört många underliga uttryck i samband med kommunernas expansion på sitt åtagandeområde, men det är första gången som jag har upplevt att en man, som jag vet t. o. m. är kommunalt engagerad, kallar kommunernas expansion för förfärande. Det är alltså förfärande att man bygger ut den kommunala omsorgen om människorna. Det är en mycket intressant beskrivning av centerns syn på kommunalpolitiken – på sjukvård, omsorgsvård, barntillsyn osv.

TORSTEN GUSTAFSSON (c) replik:

Fru talman! Jag tog upp denna synpunkt i samband med en allmän betraktelse över vårt ekonomiska läge. Då måste det ju konstateras att man vid överläggningarna mellan statsmakterna och kommunerna kom överens om en volymmässig ökningstakt på 3 %. I dag kan vi konstatera att den blir 5,4 % 1979.

ARNE PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Man skulle kunna säga mycket om det här. Till dels kan jag förstå kommunerna. Kan man inte lita på regeringen i andra avseenden kan man fråga sig hur kommunerna skall kunna lita på den i det här fallet. Det finns exempel från tidigare då liknande överenskommelser träffades mellan kommunerna och en annan regering. Då höll de parter som träffat

överenskommelse sina åtaganden. Det kan, Torsten Gustafsson, bero på tilliten till den sittande regeringen.

TORSTEN GUSTAFSSON (c) replik:

Fru talman! När det gäller omtanken om kommunernas verksamhet tror jag att propositionen om den kommunala skatteutjämningen som riksdagen antog för en tid sedan talar sitt tydliga språk.

ANNA-GRETA LEIJON (s):

Fru talman! Jag kommer i mitt anförande att behandla den del av vår motion och av utskottsbetänkandet som handlar om ungdomens utbildning och arbete.

Kulmen på den svåra situation på arbetsmarknaden som vi nu har haft under några år nådde vi någon gång i maj-juni 1978. Vi kan konstatera att det sedan dess har blivit bättre när det gäller antalet lediga platser. Siffrorna på arbetslösheten har blivit litet lägre. Men den här förbättringen är egentligen väldigt liten. Det är det mest dominerande intrycket. När situationen i många företag har förbättrats ekonomiskt, har detta ännu inte lett till att vi på ett effektivt sätt kunnat minska arbetslösheten. Den förstärkning som vi ändå har kunnat registrera på arbetsmarknaden sedan ungefär mitten av 1978 bärs upp av den offentliga sektorn. Det borde kanske Torsten Gustafsson ha haft i tankarna när han nyss stod här och talade om den förfärande ökningen ute i kommunerna. Hade vi inte fått denna ökning skulle inte heller arbetslösheten ha minskat.

Trots den här lilla förbättringen på arbetsmarknaden är ju situationen mycket allvarlig, kanske framför allt för de unga människorna.

Tyvärr måste man konstatera att det inte har blivit bättre utan egentligen sämre sedan vi skrev den här motionen och lade fram den för riksdagen i början av oktober. Flera socialdemokratiska talare har stått här i dag och berättat hur den ena prognosen efter den andra justerats, hur bedömningarna inför 1980 blir dystrare både här hemma i Sverige och i vår omvärld. Det är alltså inte någon särskilt ljus framtid som vi kan vänta på arbetsmarknaden heller just nu.

Fortfarande är det närmare 100 000 unga människor som står utanför den vanliga arbetsmarknaden, utanför den ordinarie ungdomsskolan. Och hur man än vänder och vrider på siffror, hur man än resonerar om internationella jämförelser, så är det här ändå ett oerhört allvarligt problem för oss här i Sverige och nu: närmare 100 000 ungdomar som inte får plats på den vanliga arbetsmarknaden eller i den vanliga ungdomsskolan.

Det är inte första gången som vi i den här kammaren diskuterar ungdomsarbetslösheten. Vi har gjort det många gånger förut. På hösten 1977 lade sysselsättningsutredningen – mot bakgrund av den allvarliga situationen för de unga på arbetsmarknaden – fram förslag om varvad utbildning. Den lade fram förslag som rörde ungdomens behov av att få praktik ute på arbetsmarknaden. Det här var konkreta utarbetade förslag, men vad har hänt sedan dess? Det tog väldigt lång tid innan regeringen över huvud taget gjorde

Nr 47

Fredagen den
7 december 1979

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

Fredagen den
7 december 1979

*Åtgärder för att
stabilisera ekono-
min, m. m.*

någotning åt förslagen från sysselsättningsutredningen. Så småningom var man tvungen, efter upprepade framstötningar från oss socialdemokrater här i riksdagen och från många ungdomsförbund, att ändå göra någotning. Och regeringen lade fram ett förslag som, tyvärr, mest innehöll ord men också en försöksverksamhet med varvad utbildning – en försöksverksamhet som kom i gång så småningom på våren 1979 och omfattade sju kommuner, maximalt 200 elever. Sedan tyckte kanske regeringen att det var litet väl litet och lade fram ett ytterligare förslag. Nu har vi en försöksverksamhet som omfattar hela 400 elever!

Det var alltså 1977 som sysselsättningsutredningen lade fram ett förslag om varvad utbildning och praktik för ungdomar. Jag tror inte att utredningens ledamöter ens i sin livligaste fantasi kunde föreställa sig att det förslaget på sluttampen av 1970-talet inte skulle ha resulterat i mer än en ynka försöksverksamhet med 400 elever i hela landet.

Det har talats väldigt mycket om en garanti för ungdomarna. De skulle få antingen arbete, praktik eller utbildning. Men det blir inte så mycket mer än ord av det. Och varje gång vi tar upp det här i riksdagen möts vi från borgerligt håll av framför allt tre olika argument för att ingenting skall göras.

För det första säger man att situationen när det gäller arbetslösheten egentligen är ganska bra i det här landet, och så hänvisar man till statistik från andra länder.

För det andra brukar man säga: Aldrig har någon regering i Sverige satsat så mycket på arbetsmarknadspolitiska åtgärder som de borgerliga regeringarna.

För det tredje brukar man hänvisa till något utredningsförslag som man har på gång inom departementen.

Men jag tror att ungdomarna skulle vara mer betjänta av att vi i stället för den här ständigt återkommande diskussionen i den här kammaren fick se de konkreta resultaten. Vi kan inte långrota med frågorna på det här sättet, därför att under tiden är det många unga människor som tappar tron på samhället, tappar tron på att de själva någon gång skall kunna få en ordnad tillvaro.

Fru talman! Jag tror att det är ganska många människor, även inom de socialdemokratiska leden, som menar att en hel del av de ungdomar som i dag går utan arbete gör det därför att de själva är slöa. Det är många som tror att det är mycket lätt att bara gå till någon samhällslig institution och få ett kontantstöd från samhället och inte behöva arbete.

Jag vill påstå att den bilden stämmer ganska illa med verkligheten ute. Det finns nu ganska många lediga jobb ute på arbetsmarknaden. Det är många företag som säger att de söker arbetskraft. Men de söker inte den arbetskraft som de här 16-, 17-, 18- och 19-åringarna kan erbjuda. De kan inte komma i fråga för de lediga jobben. Det är yrkeskunniga människor som man vill ha framför allt.

Vi måste ställa krav på ungdomarna. Det är nödvändigt både för dem själva och för samhället. Men när ungdomar som ingenting hellre vill än att få ett arbete, får sig titutat från vuxenvärlden att de är slöa och att det är deras eget fel

*Åtgärder för att
stabilisera ekono-
min, m. m.*

att de är arbetslösa, är vi inne på farliga vägar.

Situationen är allra allvarligast för de unga flickorna. Den relativa arbetslösheten i oktober i år bland flickor under 20 år var 8,4 %. Det är en siffra så hög att den borde stämma till eftertanke och omedelbara insatser. Och det kanske vore något att tänka på för folkpartiet, som ju är det parti som högljuddare än andra har talat om ungdomar och talat om kvinnor och som dessutom sedan 1976 har haft ansvar för arbetsmarknadsdepartementet.

När det gäller föreställningen att det är så många ungdomar som bara kan gå och hämta bidrag för sin existens och att de därför inte anser det mödan värt att ta ett jobb, vill jag bara anföra en enda siffra för att visa att det oftast är mera tro än vetande bakom de påståendena. Av de 16–17-åringar som var arbetslösa i oktober var det 80 % som inte fick något kontant stöd. Det är alltså den helt dominerande delen av dem som inte har möjlighet att få kontant stöd.

Vi har i dag 33 000–34 000 öppet arbetslösa ungdomar. Vi har ännu fler ungdomar som har beredskapsarbeten. Hur kommer det att gå med de ungdomarna framöver?

På länsarbetsnämnd efter länsarbetsnämnd har man nu slut på pengarna för de här beredskapsarbetena, och arbetsmarknadsstyrelsen har vänt sig till regeringen för att få mera pengar. Jag har ställt en fråga, som jag kommer att få svar på innan riksmötet är slut. Men det är litet märkligt att man skall behöva ställa en sådan fråga till en regering som gång efter annan har stått i denna talarstol och slagit sig för bröstet och sagt: Ingen regering har satsat så mycket som vi på arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Men många ungdomar som i dag har beredskapsarbete eller som hoppas kunna få beredskapsarbete kanske under den närmaste månaden, vet ännu inte om regeringen kommer att ge arbetsmarknadsverket de pengar som krävs. I dag finns det inga pengar.

Fru talman! Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservation som bl. a. också innebär krav på att regeringen snabbt vidtar åtgärder för att den stora gruppen av ungdomar skall få bättre möjligheter till utbildning och arbete.

OSKAR LINDKVIST (s):

Fru talman! Bostadspolitiken är ett dystert kapitel. Nog märks det att många bostadsministrar ränt över Norrebro sedan Ingvar Carlsson för fem år sedan signerade socialdemokraternas bostadsreform.

Så står det i tidningen Byggnadsarbetaren nr 34. Det uttrycker stämmningsläget bland byggnadsarbetarna och inom deras fack, som inte ser några ljuspunkter i bostadspolitiken. Under tre borgerliga regeringar har bostadsbyggandet stabiliserats på en låg och synnerligen otillräcklig nivå. Det finns inte några ljuspunkter i regeringens bostadspolitiska syn. Det sker ingenting som väcker förhoppningar om ett ökat bostadsbyggande.

Som framgår av finansutskottets betänkande har bostadsstyrelsen nyligen frågat länsbostadsnämnderna om omfattningen av långivningen 1979. Igångsättningen av statligt belånade projekt kan i år beräknas uppgå till ca 53 000 lägenheter. Vi känner till att en del byggprojekt – avsedda att sättas i

Fredagen den
7 december 1979

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

gång under fjärde kvartalet – inte kommer i gång förrän tidigast under 1980. Det är lätt att dra slutsatsen att antalet icke statligt belånade bostäder blir mindre än det prognosrade. Som det ser ut just nu kommer antalet påbörjade bostäder att uppgå till 55 000–56 000. Det betyder att vi har ett bostadsbyggande som ligger på en nivå där vi måste gå tillbaka till 1930-talet för att få en rättvis jämförelse. Likheten med det för löntagare och därmed jämställda grupper så olyckliga 1930-talet präglar i särskilt hög grad bostadssituationen. Det lägsta bostadsbyggandet i modern tid, de högsta priserna och därmed också de högsta boendekostnaderna någonsin leder i en allt snabbare takt bort från bostadspolitikens sociala ärende.

De statsråd som vid lämpliga tillfällen uppträder som förespråkare för en fortsättning på en socialinriktad bostadspolitik blir allt sällsyntare. Och när regeringen hör av sig på detta område så består det i att man söker åstadkomma hinder för en rättvisare bostadspolitik. När riksdagen under gårdagen diskuterade kravet på en utredning om totalfinansiering av bostadsbyggandet kom inte den majoritet till uttryck som fanns i samma ärende när civilutskottet behandlade den socialdemokratiska motionen. Någon där uppe hade gett kontraorder. Statsministern påstod i regeringsförklaringen att man skulle föra en politik i folkflertalets intresse – jo, pyttsan!

Bostadspolitiken präglas i hög grad av fåtalets intressen gentemot de stora boendegrupperna. Därför kan vi i tidningarna läsa annonser om att Verkstadsföreningen inhandlar nya fastigheter i Stockholm för att bredda sitt fastighetsinnehav, att en DN-direktör lämnar sitt jobb för att på heltid ägna sig åt egna fastighetsaffärer och att ett fastighetsbolag med enskilda ägare som för några månader sedan introducerades på börsen ett halvår efteråt noterades med sådana aktiekurser att det gav vederbörande intressenter en vinst på 100 milj. kr. Direktörerna slåss i dag om att få placera sina pengar i fastigheter i Stockholm. Ingen av de agerande är kända för att idka någon social verksamhet. Det lönar sig för direktörerna att ta över. Det belyser allt tydligare vart Sverige är på väg under den borgerliga regeringen.

Från socialdemokratiskt håll har vi lagt seriösa förslag i syfte att återföra bostadspolitiken i dess traditionellt sociala riktning. Våra krav är konkretiserade och utförligt motiverade: Bostadsbyggandet måste öka. Det måste snarast omfatta ca 70 000 påbörjade bostäder årligen. Vi har föreslagit prisstopp på byggområdet, skärpt prisövervakning och entreprenadpriskontroll, ökade resurser till statens pris- och kartellnämnd för viktiga undersökningar om prisrörelserna på boendeområdet samt ställt krav på särskilda tilläggs lån i syfte att sänka produktionskostnaderna med rimligare hyror som följd. Allt detta har de borgerliga sagt nej till. Regeringen ger inte ens pris- och kartellnämnden de resurser som behövs för att snabbt genomföra undersökningen – naturligtvis därför att man själv inte tillmäter den något intresse. Nej, regeringens politik flyter omkring som valutorna i den s. k. valutakorgen. Ingen kan med bestämdhet säga hur regeringen tänker i bostadsfrågan. Resultatet är dock tydligt: Sverige är på väg in i en bostadskris av väldig omfattning, och för den är den borgerliga regeringen och de borgerliga

riksdagsgrupperna ensam ansvariga.

En sak till bör dock noteras i detta sammanhang. Det gäller ungdomen. Många bostadssökande råkar i sociala svårigheter när bostadsmarknaden inte fungerar och när kostnaderna är så höga att man inte orkar med att betala hyran. Hålen i svångremmen har tagit slut. Dessa personer är inte i behov av svepande förklaringar eller fraseradikala inlägg. Och ändå tänker man särskilt på de unga – morgondagens föräldrar. I Stockholm saknas det ca 30 000 bostäder, köerna blir längre och längre, och bostadsbyggandet har pressats ned till absolut bottennivå. Förvåna er inte om ungdomen gör revolt och sätter i gång en samlad proteströrelse mot det borgerliga misslyckandet! Vad skall vi ge dessa ungdomar för råd, damer och herrar i regeringen? Tala om för oss vad receptet är från regeringen till alla de ungdomar vilkas elementära krav är rätten till en god bostad.

Fru talman! Med det sagda yrkar jag bifall till den socialdemokratiska reservationen, som står i full överensstämmelse med det yttrande som gjorts av de socialdemokratiska ledamöterna i civilutskottet.

PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Det finns frågor där det råder verkliga åsiktsskillnader mellan de politiska partierna här i kammaren och mellan regering och opposition. Det finns andra frågor där vi alla i grund och botten egentligen har samma åsikt och samma vilja till åtgärder men där man av olika skäl finner det intressant att försöka måla upp en bild av åsiktsskillnader. Jag vill påstå att frågan om ungdomsarbetslösheten hör till den senare kategorin. Jag tror att vi alla är lika mycket på det klara med vilket oerhört allvarligt problem ungdomsarbetslösheten utgör. Vi är alla på det klara med att arbetslöshet alltid är ett stort problem men att det är ett större problem när den drabbar ungdomar, eftersom den då kan få mycket långtgående sociala konsekvenser som kan påverka hela deras framtid. Därför tror jag att det är en gemensam stark vilja hos samtliga politiska partier att få till stånd åtgärder som kan begränsa arbetslösheten bland ungdomar så mycket som möjligt.

Regeringen har också under årens lopp vidtagit en lång rad åtgärder för att förbättra sysselsättningssituationen för ungdomar. Jag tror inte att jag behöver ta upp kammarens tid med att gå igenom listan av insatser från de icke-socialistiska regeringarna under de senaste åren för att förbättra ungdomens sysselsättningssituation. Vi vet också att situationen skulle vara betydligt värre än den är i dag utan dessa åtgärder. Det handlar om beredskapsarbeten, utbildningsinsatser, stödinsatser för företag osv.

I det betänkande som kammaren i dag har att ta ställning till framförs några förslag från socialdemokraterna som, påstås det, skulle medföra en förbättring av sysselsättningssituationen för ungdomen. Anna-Greta Leijon, som talade här för en stund sedan, gick försiktigtvis inte in på innebörden av de socialdemokratiska förslagen. Hon valde också att lämna kammaren omedelbart efter sitt anförande. Jag tror att orsaken till det möjligen kan vara det faktum att socialdemokraterna här som på så många andra punkter slår in öppna dörrar. Det man föreslår i sin motion är sådant som redan är på väg att

Fredagen den
7 december 1979

*Åtgärder för att
stabilisera ekono-
min, m. m.*

hända, deras förslag förutan.

Ett av dessa förslag är en satsning på varvad utbildning. Ett arbete med detta är på gång. Riksdagen har redan tidigare ställt sig bakom förslag från bl. a. centerpartiet om att vi skall försöka utveckla varvad utbildning i Sverige. Det är alltså ingenting nytt. Dessutom har det utarbetats ett förslag om en inbyggd företagsutbildning, vilket riksdagen snart får ta ställning till. Det innebär att ungdomar skall kunna slussas ut på arbetsmarknaden samtidigt som de får en utbildning som är väl anpassad till de krav som ställs och de behov som ungdomarna har på arbetsmarknaden.

I den socialdemokratiska motionen krävs också förbättrat studiestöd. Det har redan lämnats tilläggsdirektiv till studiestödsutredningen i syfte att ordna ett bättre studiestöd just för de ungdomar som genomgår gymnasial utbildning. Det är alltså ingenting nytt i det förslaget heller.

Det föreslås också att man skall införa ett system för att omvandla beredskapsarbetena till fasta jobb. Det är naturligtvis en intressant fråga som man bör diskutera vidare. Vi har också sagt i arbetsmarknadsutskottet att vi förutsätter att man tar upp den frågan i samband med att man på det nya året lägger fram förslag om beredskapsarbeten och inbyggd företagsutbildning. Det är bara på det sättet att detta skapar i och för sig inga nya jobb. Vad man kan göra med ytterligare bidrag är i praktiken att förlänga beredskapsarbets-tiden. Poängen med beredskapsarbete är ju att det skall röra sig om arbetsuppgifter som inte ryms inom arbetsgivarens normala verksamhet och som arbetsgivaren normalt inte har förutsättningar att få utförda. Det går alltså inte att utan vidare förvandla beredskapsarbeten till fasta jobb utom i den mån man ger fortsatta anslag – och då är det inte fråga om vanliga fasta jobb utan bara om förlängt beredskapsarbete. Allt beredskapsarbete syftar ju till att man successivt skall kunna gå över till fasta jobb i den takt sådana står till buds på arbetsmarknaden. Därför bör man naturligtvis alltid pröva olika vägar för att underlätta och påskynda övergången från beredskapsarbeten till fasta jobb.

Vi måste säkert länge än arbeta med olika typer av vad jag vill kalla provisoriska lösningar för att förbättra de ungas sysselsättningssituation. Men ännu viktigare är att vi seriöst diskuterar hur vi mera långsiktigt skall kunna ge de unga en starkare position på arbetsmarknaden. Utbildningsinsatser och beredskapsarbeten är inte alltid sådana långsiktiga lösningar. En viktig sak där är naturligtvis den allmänna sysselsättningsutvecklingen. Är det dåligt med jobb totalt sett är det ofta ungdomarna som drabbas i första rummet. Vill vi förbättra ungdomarnas situation måste vi öka tillgången på arbete. Vi har en expansion inom den offentliga sektorn, men vi måste också ha en expansion inom näringslivet. En förutsättning för att vi skall få en ökad sysselsättning i näringslivet är naturligtvis att företagen får en rimlig lönsamhet, så att de uppfattar det som meningsfullt att utvidga sin verksamhet. Där vill jag bara konstatera att socialdemokraterna har en tendens att konsekvent motsätta sig alla åtgärder som skulle kunna ge näringslivet denna rimliga lönsamhet och därmed förutsättningar för fler arbetstillfällen inom näringslivet.

Det andra viktiga fältet, där vi måste vidta mer långsiktiga åtgärder, är utbildningsområdet. Vi måste se till att de unga får en utbildning som bättre än i dag ger dem den bas som behövs för att de lätt skall kunna komma in på den öppna marknaden.

I centerpartiets utbildningspolitiska motion, som vi lade fram i våras, ägnade vi denna fråga mycken uppmärksamhet. Vi betonade vikten av att öka möjligheterna till praktiskt inriktad utbildning och att tyngdpunkten mer bör läggas på sådana kunskaper som skulle underlätta ett inträde på arbetsmarknaden. Det är naturligtvis vår förhoppning att utvecklingen inom vårt utbildningsväsen skall gå i den riktningen. Ungdomsarbetslösheten sådan den ser ut i dag och det faktum att ungdomar ofta är handikappade på arbetsmarknaden är ganska mycket av ett underbetyg på det sätt på vilket vi i dag utrustar våra ungdomar, när de skall ut i livet. Det kanske är den allvarligaste frågan, och den måste vi gripa tag i för att ändra på den svåra situation som vi i dag upplever.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

IVAR NORDBERG (s):

Fru talman! Det råder stor enighet om att bostadsbyggandet har legat på en alltför låg nivå sedan ett antal år tillbaka. Det hade varit bra om samma enighet hade rått om nödvändigheten av att vidta olika åtgärder för att komma till rätta med detta allvarliga problem.

Men när den borgerliga majoriteten i civil- och finansutskotten avstyrker socialdemokraternas förslag om prisstopp och prisövervakning för att dämpa byggprisstegringarna och förslaget om att samtidigt införa temporära tilläggs-lån i syfte att stimulera ett ökat byggande av flerbostadshus – ja, då hänvisar den borgerliga majoriteten till att regeringen redan har möjlighet att vidta erforderliga åtgärder för att skapa en bättre prisstabilitet inom byggsektorn. Och i fråga om tilläggslånen säger man att det just nu inte råder sådana förhållanden inom bl. a. bostadssektorn som motiverar sådana åtgärder.

Man frågar sig naturligtvis hur verkligheten skall se ut, för att den borgerliga majoriteten skall inse nödvändigheten av att åtgärder vidtas.

Produktionskostnaderna har nämligen nu nått en så hög nivå, att det även med fullständig statlig belåning ter sig ytterst svårt att klara socialt godtagbara boendekostnader i nyproduktionen. Detta förhållande är naturligtvis en av de primära orsakerna till att byggandet av bostäder och framför allt av flerbostadslägenheter ligger på en så krisartad låg nivå.

För varje år ökar klyftan mellan det socialt motiverade bostadsbyggandet och det faktiskt genomförda byggandet. Bostadsbristen är i dag för många människor – inte minst för ungdomar och andra som för första gången skall skaffa sig en egen lägenhet – jämförbar med den svåra bostadsbristen under stora delar av 1950- och 1960-talen.

Inför denna verklighet och medveten om att regeringen håller sig oansvarigt passiv – en passivitet som vi fått bekräftad av den reaktion som avgetts på den uppvaktning som SABO, HSB, Riksbyggen och Hyresgästernas riksförbund gjorde så sent som i onsdags – tillbakavisar den borgerliga

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

Fredagen den
7 december 1979

*Åtgärder för att
stabilisera ekono-
min, m. m.*

majoriteten i utskotten kravet att man av regeringen skall begära nödvändiga åtgärder på bostadsbyggandets område.

Vi behöver utan tvivel i dag ett prisstopp på byggscktoen, vi behöver en skärpt prisövervakning, och vi behöver omedelbart ränte- och amorteringsfria tilläggsån för att vi skall kunna bygga flerbostadshus i det här landet.

Det är att beklaga att den borgerliga majoriteten i civil- och finansutskotten säger nej till de föreslagna åtgärderna. Men eftersom det inte tycks vara åtgärderna i sig som ter sig motbjudande, skulle man kanske kunna hoppas på att det bland kammarens borgerliga ledamöter finns några som med praktisk erfarenhet från problemen på sina hemorter gör en bedömning liknande den som vi socialdemokrater gör när det gäller nödvändigheten av att vidta åtgärder för att förbättra situationen på byggscktoen.

Därför skall jag inte bara inskränka mig till att yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen i dess helhet. Jag vill samtidigt hemställa om att yrkande nr 4 i motionen 1979/80:4 av Olof Palme m. fl., som behandlas i särskilda avsnitt i utskottets betänkande på s. 23 och överst på s. 24 samt i reservationen på s. 29 och 30, ställs under särskild proposition. Då har de borgerliga ledamöter som delar vår uppfattning – i varje fall om de problem som råder på bostadscktoen – en klar möjlighet att ge uttryck för viljan att aktivt medverka för att avhjälpa de problem som finns och möjliggöra ett ökat byggande av flerbostadshus.

GERTRUD SIGURDSEN (s):

Fru talman! De svenska löntagarna har fått det allt sämre de senaste åren. Under de tre senaste åren har reallönerna för heltidsarbetande industriarbetare sjunkit, sammantaget så mycket som 6 %. Det är första gången under hela 1970-talet som vi har fått reallönesänkningar före skatt. Även efter skatt har reallönerna sjunkit.

Också prisökningarna har varit våldsamma. 13 % år 1977 var ett rekord, men också i år finns det risk för en prisstegring på omkring 10 %. I så fall får vi en genomsnittlig prisökning per år med 10 % sedan vi fick borgerliga regeringar i det här landet.

Särskilt allvarligt är det naturligtvis att priserna på livsmedel stigit extra kraftigt, eftersom vi vet att det är utgifter som särskilt hårt drabbar låginkomsttagare och barnfamiljer.

Vi har också fått uppleva en högre arbetslöshet än på många år, och den har ju särskilt drabbat industriarbetare och byggnadsarbetare. I september i år hade arbetslöshetskassorna för industriarbetare drygt 70 % fler arbetslösa registrerade än för tre år sedan. Och antalet industrijobb minskade med 120 000 från 1975 till 1978.

Vad har då den borgerliga regeringen gjort för att angripa dessa problem?

Ja, vi har fått uppleva en förändrad subventionspolitik när det gäller livsmedel, som innebär att man tillåter prishöjningarna att slå igenom och drabba konsumenterna.

Vi har fått uppleva ett skrämmande lågt bostadsbyggande och en

bostadspolitik som drabbar både byggnadsarbetarna i form av arbetslöshet och hyresgästerna i form av kraftigt stigande hyror.

Vi har fått uppleva en regering som egentligen inte har utträttat någonting för att få fart på industriinvesteringarna och på så sätt skapa jobb och utrymme för ekonomisk expansion i framtiden. Däremot har man låtit vinsterna i företagen stiga kraftigt utan att göra något för att få pengarna att användas för produktiva investeringar.

Sist men inte minst har vi fått känna på en skattepolitik som ytterligare har ökat klyftorna i samhället och försvårat avtalsrörelserna.

Vad vill då regeringen göra i det läget?

Jo, man fortsätter på exakt samma väg. De optimistiska beräkningarna i början av året om prishöjningarna har grusats. Vi riskerar nu en prisstegring på runt 10 % innan året är slut. Och ekonomiministern har förutskickat att vi inte kan vänta oss några vidare ökningar av livsmedelssubventionerna.

Och skatteförslagen missgynnar fortfarande låg- och mellaninkomsttagarna, medan de högre inkomsttagarna ges betydande lättnader. Några grepp för att komma åt den låga investeringsnivån och nedrustningen av vår industri har vi inte fått. Och vi riskerar att få försämrade bostadsbidrag och en rad taxehöjningar.

Fru talman! Det här kan låta som en fruktansvärd klagovisa, men jag tvingas konstatera att detta är en faktabaserad redovisning som gäller något som radikalt har försämrat de flesta löntagares vardag.

Och nu står vi inför en avtalsrörelse. Arbetsgivarna meddelar att de saknar förmåga att betala högre löner, trots att vi vet att reallönerna sjunker medan vinsterna har ökat kraftigt. Och regeringen manar till återhållsamhet.

Ändå måste de vara medvetna om att det för fackföreningsrörelsen inte finns något val. Om inte regeringen är villig att driva en politik som medger reella förbättringar för löntagarna och därmed skapar förutsättningar för en lugn avtalsrörelse, då måste åtminstone fackföreningsrörelsen slåss för sina medlemmars intressen. Och då blir det inga stillsamma avtalsrörelser. I år ser det mycket värre ut än på länge!

Fru talman! Skall vi få lugn på arbetsmarknaden måste vi få en politik som hårdhänt tar itu med prisstegringarna. Då måste vi få en skatte- och avdragspolitik som tar itu med orättvisorna och medger reella förbättringar för de stora löntagargrupperna. Och då måste vi få en offensiv sysselsättningspolitik som utvecklar vår industri och ger flera jobb.

Här har socialdemokratin och fackföreningsrörelsen lagt fram en hel del förslag. Jag skall nämna några som har stor betydelse för avtalsrörelsen.

Vi måste få en effektiv prisövervakning och priskontroll. Vi måste få en skattepolitik som gynnar de breda låg- och mellaninkomstgrupperna. Och vi måste få en industriell expansion så att vi kan hävda vår export. Detta måste samhället ta initiativ till.

Bara en sådan politik kan lägga grunden till lugna lönerörelser, så att näringslivets konkurrenskraft kan förstärkas. Fackföreningsrörelsen är ingen vän av stora nominella löneökningar som kan ätas upp av inflationen. Men det förutsätter att vi kan få en inhemsk expansiv politik med god tillväxt och

Fredagen den
7 december 1979

*Åtgärder för att
stabilisera ekonomin, m. m.*

full sysselsättning som medger reallöneförbättringar för löntagarna. Det skulle också ge oss en efterfrågan som kan medföra ökade produktiva investeringar och också positivt påverka det väldiga budgetunderskottet.

Fru talman! Skall stundande avtalsrörelser kunna få lyckliga slut krävs det att regeringen lyssnar inte bara till arbetsgivarna utan också till löntagarna!

I detta anförande instämde Lahja Exner, Lennart Nilsson, Anita Persson, Maria Lagergren, Sture Thun, Lars Ulander, Håkan Strömberg, Birgitta Johansson, Elvy Nilsson och Helge Karlsson (samtliga s).

KJELL-OLOF FELDT (s):

Fru talman! Ivar Nordberg har ställt ett yrkande om att punkten 4 i hemställan i den socialdemokratiska motionen blir föremål för en särskild votering. Jag vill stödja det yrkandet.

Sedan vill jag bara konstatera att budgetministern inte fann det vara värt att besvara mina frågor om orsaken till att utflödet av valuta ur landet ökade kraftigt omedelbart efter det att en ny räntehöjning genomförts.

Budgetministern har för länge sedan lämnat kammaren, tydligen nöjd med sina insatser. Det var kanske lika bra. Förut tog han till betydanden och osanningar för att dölja det verkliga ekonomiska läget. Nu väljer han att tiga.

Det var på sitt sätt också ett besked. Det var dessutom representativt för den debatt som inte fick föras här i dag.

Överläggningen var härmed avslutad.

FÖRSTE VICE TALMANNEN: Propositioner ställs först beträffande yrkandena 1, 3 i viss del och 5 i motion 4 av Olof Palme m. fl. och därefter beträffande yrkande 4 i samma motion.

Yrkandena 1, 3 i viss del och 5 i motion 4 av Olof Palme m. fl.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Paul Jansson m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Kjell-Olof Feldt begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet 10 såvitt avser yrkandena 1, 3 i viss del och 5 i motionen 4 av Olof Palme m. fl. röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Paul Jansson m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Kjell-Olof Feldt begärde rösträk-

ning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 163
Nej - 142
Avstår - 20

Yrkande 4 i motion 4 av Olof Palme m. fl.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Paul Jansson m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Ivar Nordberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet 10 såvitt avser yrkande 4 i motion 4 av Olof Palme m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Paul Jansson m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Ivar Nordberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 163
Nej - 157
Avstår - 5

§ 4 Föredrogs

Finansutskottets betänkande

1979/80:9 med anledning av propositionen 1979/80:27 om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236)

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Godkännande av en statskredit till Turkiet

Föredrogs finansutskottets betänkande 1979/80:11 med anledning av propositionen 1979/80:41 om godkännande av en statskredit till Turkiet.

I propositionen 1979/80:41 hade regeringen (ekonomidepartementet) efter föredragning av ekonomiministern Gösta Bohman föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att i överensstämmelse med vad som förordats i propositionen träffa ett kreditavtal med Turkiet,

2. till Kredit till Turkiet på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1979/80 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag om 25 000 000 kr.

Nr 47

Fredagen den
7 december 1979

*Godkännande av
en statskredit till
Turkiet*

Fredagen den
7 december 1979

*Godkännande av
en statskredit till
Turkiet*

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås riksdagen bevilja anslag för en svensk statskredit till Turkiet. Krediten, som avses uppgå till 50 milj. kr., skall enligt förslaget finansieras dels med särskilt anvisade anslagsmedel, dels med redan beviljade biståndsmedel. Krediten ingår i ett bland OECD-länderna samordnat betalningsbalansstöd för Turkiet, beräknat till ca 670 milj. US dollar motsvarande ca 2 815 milj. kr.”

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. bemyndiga regeringen att i överensstämmelse med vad som förordats i propositionen träffa ett kreditavtal med Turkiet,
2. till Kredit till Turkiet på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1979/80 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 25 000 000 kr.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Fru talman! Regeringen föreslår i sin proposition 1979/80:41 att riksdagen beviljar anslag för en svensk statskredit till Turkiet på 50 milj. kr., varav 25 miljoner av biståndsmedel.

Denna åtgärd är unik. Endast vid ett tidigare tillfälle har en sådan aktion gjorts, och det var i anledning av händelseutvecklingen i Portugal. Jag vill erinra om vad som sades vid det tillfället, nämligen följande: ”Vårt deltagande i denna aktion måste betraktas som ett undantag, föranlett av vårt starka engagemang för Portugals demokrati under de senaste årens svårigheter.”

I den nu aktuella propositionen erinras om denna stödaktion till Portugal, dock utan att man åberopar några av de motiveringar som då angavs för åtgärden. Och måhända hade det varit väl magstarkt också för den borgerliga regeringen att göra det, eftersom man svårligen kan påstå att händelseutvecklingen i Turkiet under högerregimen Demirels ledning skulle innebära några demokratiseringssträvanden. Tvärtom – det är en sant bakåtsträvande regim som nu tagit makten, en sann förtryckarregim. Det är ett land med undantagslagar som erinrar om 1930-talets Italien.

Fru talman! Över huvud taget saknas i propositionen och utskottsbetänkandet motiveringar för denna unika åtgärd. Därför får man söka sig bakom orden för att finna den verkliga anledningen. Låt mig då inledningsvis konstatera några saker:

För det första: Turkiet skall alltså stödjas med biståndsmedel, visserligen inte i denna första omgång, men senare. Att Turkiet skall stödjas med biståndsmedel strider mot samtliga de principer som riksdagen fastlagt för vår biståndspolitik. Här skär regering och riksdag ner Cubas anslag med motiveringen att det inte tillhör de fattigare länderna men medger alltså utan vidare Turkiet pengar. Det är, fru talman, märkligt att inte ledamöterna i utrikesutskottet har reagerat mot denna reaktionära behandling av principer fastlagda av riksdagen. Och det är märkligt att socialdemokraterna i

*Godkännande av
en statskredit till
Turkiet*

finansutskottet över huvud taget inte har reagerat. Anser de verkligen att Turkiet under Demirels ledning tillhör de länder som Sverige skall stötta?

För det andra: Anslaget knyts till Internationella valutafondens program. Är det rimligt att vi går in med svenska statsmedel och föreskriver Internationella valutafondens recept för andra länder? Har inte Mats Hellström och andra, även centerpartister, tidigare reagerat mot detta? Och vilket är Internationella valutafondens recept i detta fall? Därom står intet i propositionen. Vad händer om Turkiet inte följer IMF:s ofta mycket hårda villkor, villkor som drabbar de breda folklagren i form av åtstramningspolitik och ökad fattigdom? Skall Sverige då dra in krediten, tänker regeringen skicka ner Viggenplan eller vad har man tänkt sig?

För det tredje: Turkiets svårigheter, liksom många andra länders, beror självfallet inte bara på vilken regim som sitter vid makten utan också på det multinationella kapitalets och finanskapitalets spel. Man kan misstänka att en del av nuvarande finansiella svårigheter hänger samman med att bankerna, bl. a. i Västtyskland, pressar på när det gäller de kortfristiga skulderna. Och jag frågar då: Är det rimligt att stater, bl. a. den svenska staten, går in och på detta sätt stöttar det internationella finanskapitalet?

Nej, fru talman, den verkliga anledningen bakom regeringens proposition och utskottets tillstyrkan är naturligtvis att regeringen vill vara med och leka bland de stora. Den kredit som föreslås ingår i ett bland OECD-länderna samordnat betalningsstöd för Turkiet. Idén kläcktes vid de fem ledande imperialistiska stormakternas toppmöte i Guadeloupe i december 1978. Man var allvarligt bekymrad över situationen i Turkiet och händelseutvecklingen i Iran. Därför beslöt man att stötta Turkiet, för att därmed stödja NATO:s södra flank. Frågan fördes sedan fram till OECD, där flera länder lovade att ställa upp. Sedan har alltså Internationella valutafonden förhandlat fram ett ekonomisk-politiskt handlingsprogram med Turkiet av det slag som traditionellt är villkoret för dess stöd, nämligen åtstramning, som ytterligare drabbar arbetarklassen. Detta sker i en situation där människor dagligen och stundligen utsätts för terror, där fackliga ledare mördas eller kastas i fängelse och där all opposition förtrycks.

Fru talman! Är detta regeringens nya biståndspolitik? Går vi snart helt i USA:s ledband? Var finns nu den av den borgerliga regeringen så omskrutna utrikespolitiska trovärdigheten, när det är så uppenbart att Sverige deltar i detta för att främja västmakternas säkerhetspolitiska intressen? Och varför är socialdemokraterna så tysta? Var finns nu kritiken mot förtryckarregerier?

Jag tycker det vore politisk ynkedom om inte denna fråga ytterligare får begrundas innan några beslut fattas. Jag tror och hoppas nämligen att vissa av kammarens ledamöter tidigare har blivit förda bakom ljuset i denna fråga. Och jag anser att utrikesutskottet måste få yttra sig innan man beviljar krediten och därmed åsidosätter våra biståndspolitiska mål. Därför, fru talman, yrkar jag i första hand på återremiss av ärendet – så att man kan inhämta också utrikesutskottets synpunkter – i andra hand på avslag.

Fredagen den
7 december 1979

*Godkännande av
en statskredit till
Turkiet*

ERIC ENLUND (fp):

Fru talman! Det väcktes icke några motioner i anledning av propositionen 1979/80:41 – inte heller från vpk. Detta förslag innebär att Sverige med en liten del deltar i ett internationellt samordnat betalningsbalansstöd till Turkiet. Det sker enligt samma modell som tidigare har tillämpats beträffande Portugal.

Fru talman! Jag yrkar avslag på Eva Hjelmströms återremissyrkande och bifall till hemställan i finansutskottets betänkande nr 11.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Fru talman! Jag noterar att det inte heller nu ges några motiveringar. När det gällde Portugal, som är det enda övriga fall där man har gått med på en sådan här internationell stödaktion, fanns det mycket utförligt beskrivet i propositionen av föredraganden och i utskottsbetänkandet vilket skäl som låg bakom, nämligen att man ville stötta den demokratiseringsprocess som hade börjat i det landet. Man framhöll att det var en mycket unik aktion – därmed underförstått att den inte skulle upprepas.

Vi har inte väckt någon motion nu, jag är medveten om det, för vi uppmärksammade inte propositionen när den kom. Men det får ju inte föranleda att man inte reagerar när man väl upptäcker missförhållanden – att riksdagen är på god väg att bryta mot sina egna fastlagda mål och principer för bistånden.

Jag tycker fortfarande det är ynkligt att ingen socialdemokrat deltar i denna debatt. Jag tycker det är egendomligt att ingen av utrikesutskottets ledamöter deltar i en debatt som så uppenbart berör utrikespolitiska frågor. Jag vidhåller att detta är en åtgärd som inte bara strider mot våra biståndspolitiska målsättningar, utan den minskar klart trovärdigheten för vår utrikespolitik. Vad det hela nämligen gäller är de facto att man stödjer de stora imperialistiska staternas strävanden att stötta NATO:s södra flank.

Överläggningen var härmed avslutad.

FÖRSTE VICE TALMANNEN: Under överläggningen har yrkats *dels* bifall till utskottets hemställan, *dels*, av Eva Hjelmström, i första hand att ärendet skall återförvisas till finansutskottet för ytterligare beredning, i andra hand – om återförvisningsyrkandet avslås – avslag på utskottets hemställan.

Propositioner ställs först beträffande yrkandet om återförvisning av ärendet till finansutskottet för ytterligare beredning. Jag erinrar om att det i 4 kap. 9 § riksdagsordningen föreskrives följande: "Ärende, i vilket utskott har avgivit betänkande, skall från kammaren återförvisas till utskottet för ytterligare beredning, om minst en tredjedel av de röstande ansluter sig till yrkande om det."

Propositioner gavs först på bifall till det av Eva Hjelmström under överläggningen framställda yrkandet om återförvisning av ärendet till

utskottet för ytterligare beredning samt vidare på avslag på återförvisningsyrkandet, och förklarades att mindre än en tredjedel av de röstande hade besvarat den först framställda propositionen med ja och att kammaren alltså avslagit återförvisningsyrkandet. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

*Godkännande av
en statskredit till
Turkiet*

Den som vill att kammaren avslår det av Eva Hjelmström under överläggningen framställda yrkandet om återförvisning av den i finansutskottets betänkande 11 upptagna frågan till utskottet för ytterligare beredning röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Erhåller nej minst en tredjedel av de avgivna rösterna har kammaren bifallit återförvisningsyrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades att mer än två tredjedelar av de röstande hade besvarat den först framställda frågan med ja och att kammaren alltså avslagit återförvisningsyrkandet. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 300
Nej – 20

Kammaren hade alltså avslagit yrkandet om återförvisning av ärendet till utskottet för ytterligare beredning.

Propositioner gavs därefter på dels bifall till, dels avslag på utskottets hemställan, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkande 11 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren avslagit utskottets hemställan.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 299
Nej – 20

§ 6 Föredrags

Finansutskottets betänkanden

1979/80:12 med anledning av propositionen 1979/80:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1979/80 såvitt avser

budgetdepartementets verksamhetsområde
1979/80:13 med anledning av propositionen 1979/80:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1979/80 såvitt avser avskrivning av oregrerade kapitalmedelsförluster

Konstitutionsutskottets betänkanden
1979/80:22 med anledning av motion om öppen redovisning av de politiska partiernas finansiering
1979/80:23 med anledning av motion om ökad offentlighet kring beslutsfattarens ekonomi
1979/80:24 med anledning av motion angående kunglig persons titulatur

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 7 Den 6 juni som nationaldag

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1979/80:25 med anledning av motion om den 6 juni som nationaldag.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Frågan om Sveriges nationaldag tillhör inte de stora frågorna, men när den ändå tas upp på annat håll kan några blygsamma erinringar vara berättigade. Det är en aning svårt att driva polemik i frågan. Motionären, professor Biörck i Värmdö, har nämligen i motionen yrkat att den 6 juni skall bli helgdag, medan han i utskottsbetänkandet har skrivit under på att den 6 juni inte bör bli det. Så jag vet inte riktigt var den formella utgångspunkten befinner sig, men det spelar inte så stor roll för vad jag har att säga.

1956 sade allmänna beredningsutskottet att det var tveksamt om 6 juni hade sådan anknytning att den allmänt uppfattades som nationaldag. I dag säger konstitutionsutskottet, att 6 juni allmänt kommit att uppfattas som nationaldag. Det är en ny åsikt som riksdagens konstitutionsutskott här för fram. Det är i och för sig förvånande. Men mest förvånande är, att denna åsikt nog saknar förankring hos breda skikt av nationen.

En nationaldag måste för att fylla någon funktion ha en emotionell förankring hos folkets flertal. Den förankringen måste grundas i realiteter, inte i konstlade, oäkta traditioner, som blåses upp av vissa särintressen.

Svenska flaggans dag har ingen sådan reell tradition i folkets liv att utgå från. Dess ursprung är tvärtom rätt tvivelaktigt. Tanken föddes av ultranationalistiska kretsar i nationalromantikens och reaktionens 1890-tal. De kretsar som bar upp den sedermera var samma kretsar som ville underblåsa antiparlamentariska och antidemokratiska strömningar, som ville anknyta Sverige till Kaiserns Tyskland, som ville upprustning och krig med Norge. Det var folk som predikade åsikten att i Sverige och Norden bodde en ras, som var förnämligare än andra människor. Och när Svenska flaggans dag firades officiellt för första gången 1915, så var det när kampen mellan kungamakten

och folkmakten stod som hårdast här i landet. Och dagens firande riktade då sin udd mot liberalismen och mot arbetarrörelsen.

De som här i landet ivrigast har sökt att drapera sig i nationalsymbolen har inte heller alltid visat sig vara de bästa patrioterna. Alltför mycket har det kopplats till första världskrigets tyskaktivism, alltför ofta blev en braskande nationalism en skylt bakom vilken man krökte rygg för Hitlertyskland. Och vad var det för patriotiskt i när dessa kretsar på 1930-talet framträdde som värnare av den svenska rasen genom att motsätta sig att judiska flyktingar fick en fristad i Sverige?

Jag minns själv, när jag som pojke betraktade 6 juni-paraderna i min hemstad. Vi barn som kom från arbetarstadsdelarna kände ett väldigt främlingskap inför dessa tillställningar och vi var redan så pass medvetna att vi under de blågula fanorna kunde känna igen alltför många prominenser, som vi visste i sina hjärtan bar andra färger.

Med detta vill jag inte misstänkliggöra hedervärda personer som i dag är engagerade i Svenskaflaggdag-arbetet – ingen skugga över dem. Jag har bara velat påminna om, att den historiska traditionen bakom 6 juni är sådan, att den faktiskt har förblivit främmande för stora delar av folket och att den framför allt aldrig har slagit rot bland arbetarrörelsens folk. Patriotismen har inte varit verklig, den har varit konstlad till sin natur.

T. o. m. i handlingarna till dagens ärende kan man faktiskt se hur 6 juni kopplas ihop med en historisk tradition, som både är ovetenskaplig och saknar anknytning till folkets verklighet och folkets liv i det förflutna.

Om nu Gustav Vasas kungaval skedde den 6 juni, vad har det för emotionell anknytning till folkets historia och folkets villkor? Vad kan en ärlig och uppriktig svensk patriot ha för samhörighet med en person som Gustav Vasa? Denne man, som t. o. m. i sin skrupelfria tid uppträdde som en ovanligt skrupelfri lönnmördare. En man som slog ned bondefriheten och gjorde slut på den gamla svenska landskapssjälstyrelsen. Och vad har f. ö. de en och en halv miljon människor som bor i de sydligaste landskapen över huvud taget för anknytning till de kungliga hjältar som gång efter annan gått sina härjartåg i deras bygder?

1809 års författning antogs den 6 juni, sägs det. Det var den författning som tre generationer i den svenska arbetarrörelsen fick ägna sina liv åt att bekämpa – en författning, som tillhörde de mer efterblivna i Europa på sin tid, som med sina urmodiga rösträttsbestämmelser ända fram till 1918 t. o. m. fick det gamla preussiska treklasssystemet att förblekna. Vad har detta för positiv anknytning till folkets liv och folkfriheten? Ingen, såvitt jag kan se.

Årtalen 1523 och 1809 har inget med folkets historia att göra. Det är därför som den 6 juni inte har någon bred känslöanknytning och inte heller relevans för folkets verkliga upplevelser och föreställningsvärld. Jag kan se till mina egna förfäder bara två generationer tillbaka. En av dem föddes i en syskonskara på 14. Fem av dem dog innan de blev sex år gamla – det blev deras upplevelse av fosterjorden. Fyra emigrerade till Tyskland, för de kunde inte klara sig här i landet. En emigrerade till okänt land och har aldrig återfunnits. En drunknade till sjöss. Tre av de 14 blev kvar och fick se

Fredagen den
7 december 1979

*Den 6 juni som
nationaldag*

fosterlandet förändras till det bättre.

Med denna lilla skildring försöker jag inte vara patetisk eller kokettera, utan jag vill bara erinra om att folkets historia är en annan än den officiella nationalromantikens. Det är i denna folkets historia man måste söka anknytning, om man vill nå den äkta patriotismen.

Vi vet alla att det ligger en symbolik i musiken. När folk i svensk arbetarrörelse har demonstrerat första maj har det av olika omständigheter inte fallit sig naturligt att spela svenska nationalsånger. Men det finns en annan nationalsång, som alltid har spelats där, nämligen Marseljäsen. Den spelas fortfarande ibland.

Varför det? Jo, därför att den har anknytning till en folkfrihetens fyrbåk – den franska revolutionen. Därför att den 14 juli, Bastiljdagen, i Frankrike firas till minne av politiska fångars befrielse i kamp för folkfriheten. Därför att Bastiljdagen är ett exempel på en äkta patriotisk anknytning utan några konstlade inslag.

Fru talman! Jag tror att det är dags att söka helt nya hållpunkter för det nationella och det patriotiska. Den nattståndna nationalromantiken har ingen uppgift att fylla längre. Vi måste börja värdera historiska bakgrunder och rötter på ett nytt sätt. Vi måste försöka erinra oss att vi har en miljon människor i landet som har sitt ursprung i andra länder. De är våra landsmän och våra landsmaninnor. Det är därför nödvändigt att ge en helt ny innebörd åt begreppet patriot. Kanske kan den innebörden bäst hittas i kampen för demokratiska fri- och rättigheter, för folkfrihet och för nationell befrielse i världen. Lyckas man inte med det, kan man kanske göra som österrikarna. De har dragit den lätt desillusionerade konsekvensen av sin växlingsrika historia genom att inte ha någon nationaldag alls.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Fru talman! Man kan vara emot nationaldagar av flera skäl. Ett skäl är att man är emot sådana över huvud taget, och det var väl egentligen den ståndpunkten som Jörn Svensson allra sist kom fram till. Jag har undersökt vilka länder som har nationaldagar, och jag har då kunnat finna att sådana firas i bl. a. Cuba, Ungern, Tanzania, Tjeckoslovakien, Irak, Polen, Egypten, Rumänien, Libyen, Vietnam, Bulgarien, Guinea Bissau, Etiopien, DDR, Zambia, Algeriet, Sovjetunionen, Angola, Albanien och Jugoslavien. Det finns alltså länder, i varje fall inom det socialistiska blocket, som anser att det kan vara värt att ha en nationaldag.

En annan orsak till att man inte vill ha en nationaldag eller till att man polemiserar mot det förslag som nu framlagts är att man ansett att fel dag har valts. Om man försöker se vilka motiv olika länder haft för valet av nationaldag, kan man finna att ett sådant motiv är befrielse- eller självständighetsförklaringar, ett annat motiv är antagande av författningar och ett tredje motiv är kungars och drottningars födelsedagar. Kungars födelsedagar firas nämligen i Thailand, Nepal och Japan. Drottningars födelsedagar firas i Danmark, Holland och England.

När det gäller den 6 juni – det är den 6 juni jag här talar om, inte begreppet

Svenska flaggans dag – så förenas i den 6 juni faktiskt två av de nämnda tre motiven, nämligen nationell befrielse och antagande av författning. Vi kan nog inte komma ifrån att Gustav Vasas insatser innan han 1523 blev vald till kung innebar en befrielse från det danska väldet.

När det gäller det konstitutionella elementet kan jag hänvisa till den 6 juni dels som dagen för antagandet av 1809 års regeringsform, dels som den dag då den författning vi nu arbetar under för första gången antogs vid 1973 års riksdag.

Jag har velat anföra dessa synpunkter för att i någon mån belysa varför man både tidigare och nu har samlat sig kring den 6 juni.

Ett tredje skäl att vara emot förslaget att göra den 6 juni till nationaldag kan vara att fel person har lagt fram detta. Jag vill då erinra om att den som motionerade i frågan första gången, 1948, kom från samma för 300 år sedan erövrade provins som Jörn Svensson här representerar. Motionären i fråga var därtill socialdemokrat och kvinna, Olivia Nordgren – en radikal person som jag i min ungdom hade förmånen att få träffa. Det är hennes initiativ jag nu följt upp, om än i blygsammare format.

Jag har inte, som doktor Svensson påstod, framfört önskemål om att nationaldagen skall vara helgdag. Tvärtom står det i min motion: ”Enligt min mening är det alldeles onödigt att göra nationaldagen arbetsfri.”

Konstitutionsutskottet anför nu – mer än 30 år efter det att frågan först togs upp – att den 6 junis karaktär av nationaldag är så etablerad att den åtgärd som min motion syftade till, nämligen ett formligt beslut av riksdagen, inte kan anses behövlig. Jag har accepterat detta konstaterande och anslutit mig till utskottets enhälliga skrivning. Fru talman! Jag yrkar således bifall till utskottets hemställan i konstitutionsutskottets betänkande nr 25.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Gunnar Biörck i Värmdö vill inte riktigt förstå vad jag menar. Han har inte förstått det djupa främlingskap som finns och som alltid har funnits hos den svenska arbetarrörelsen och hos breda skikt av det svenska folket gentemot hela den falska nationalromantiska historieskrivningen och den politiska tradition som det speciella svenska nationaldagstänkandet har varit anknuten till. Det är vad det handlar om.

Gunnar Biörck vill inte heller förstå de problem som ligger i att vi i dag i vårt moderna Sverige inte kan återropa en sådan nationalistisk historieskrivning när vi har över en miljon människor som har sitt ursprung i andra länder och för vilka det patriotiska begreppet framtonar på ett helt annat sätt. Jag kan inte förstå att det skall vara i enlighet med modernt tänkande och med demokratiska principer att insistera på att en ovetenskaplig historieskrivning, som blåsts upp till falska proportioner av punschpatrioter och ultranationalister på högerkanten i det här landet, skall få vara vägledande för hur svenska folket skall uppfatta sin patriotism. Jag kan bara säga, professor Biörck, att på det sättet har den svenska folkmajoriteten aldrig uppfattat begreppet patriot, och man kommer heller aldrig att göra det. Däri ligger främlingskapet inför 6 juni-firandet.

Däremot är det möjligt – vilket jag har försökt att antyda – att på en helt ny grundval, med en helt ny tolkning av begreppet patriot och patriotism, skapa en äkta anknytning mellan firandet av en nationaldag och firandet av folkfrihetens tradition och folkfrihetens principer. Men i dag finns ingen sådan anknytning, och då skall man inte försöka att sätta fram skyltar genom att motionera om att den 6 juni skall bli helgdag.

En liten detalj i sammanhanget, eftersom ändå talet faller på den svenska nationalsymbolen. Halvt på allvar, halvt på skämt vill jag fästa uppmärksamheten på det moderata energimärket, som i sitt sätt att framställa nationalsymbolen faktiskt strider mot författningsbestämmelserna, vilka säger att sådana nationalsymboler skall ha bestämda proportioner och framställas på ett bestämt sätt. Så är inte fallet med det här lilla märket.

Fru talman! Jag finner inte saken värd något yrkande. Jag har bara genom att framföra mina synpunkter velat understryka för Gunnar Biörck i Värmdö och för andra här i kammaren att det finns en annan nationell och patriotisk tradition än den som är den officiella här i landet. Vi borde kanske under historiens gång och i synnerhet i nuet lyssna mer på den.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1979/80:26 med anledning av motion om en översyn av lagen om rikets vapen

Försvarsutskottets betänkanden

1979/80:7 med anledning av motion om inrättande av musikplutoner inom försvarsmakten

1979/80:8 med anledning av motion om övergångsbestämmelser för vissa fanjunkare m. fl.

1979/80:9 med anledning av propositionen 1979/80:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1979/80 såvitt avser försvarsdepartementets verksamhetsområde

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 9 På förslag av förste vice talmannen beslöts att behandlingen av på föredragningslistan återstående två gånger bordlagt ärende skulle uppskjutas till ett senare sammanträde.

Andre vice talmannen övertog härefter ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 10 Om regeringsåtgärder med anledning av vissa krigshandlingar av Sydafrika och Sydrhodesia

Nr 47

Fredagen den
7 december 1979

Utrikesministern OLA ULLSTEN erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara följande frågor, nämligen
1979/80:119, anmäld den 14 november, av *Axel Andersson* (s),
1979/80:122, anmäld den 15 november, av *Pär Granstedt* (c), och
1979/80:173, anmäld den 29 november, av *Eva Hjelmström* (vpk),
och anförde:

Om regeringsåtgärder med anledning av vissa krigshandlingar av Sydafrika och Sydrhodesia

Herr talman! Axel Andersson har frågat mig om regeringen avser att inom den närmaste tiden uttala sitt fördömande av de övergrepp mot civilbefolkningen i de s. k. frontstaterna som Sydafrikas och Sydrhodesias intensifierade terrorattacker innebär.

Pär Granstedt har ställt en annan fråga – om vad regeringen planerar göra för att öka det svenska stödet till frontstaterna och för att få till stånd en massiv, internationell insats för att avvärja den hotande hungerkatastrofen i Zambia.

Eva Hjelmström har slutligen frågat vilka initiativ regeringen vidtagit med anledning av Sydrhodesias och Sydafrikas terrorbombningar mot civila mål, och vilka ytterligare åtgärder regeringen anser nödvändiga.

Axel Anderssons fråga ställdes den 14 november.

Den 9 november fördömde jag med skärpa i ett uttalande de rhodesiska och sydafrikanska angreppen mot Angola, Moçambique och Zambia.

Nu synes dock en ny utveckling vara på väg. I onsdags kom beskedet om att parterna i Londonkonferensen om Rhodesia-Zimbabwe kommit fram till en principöverenskommelse om eld upphör. Vi hoppas alla att härigenom ett viktigt steg tagits mot fred, majoritetsstyre och självständighet för Zimbabwe.

Vad beträffar Zambias försörjningssituation är den, som Pär Granstedt framhåller, mycket oroande. Dålig skörd har ökat behovet av import av livsmedel samtidigt som Zambias importvägar avskurits eller skadats.

Alla de s. k. frontstaterna, däribland Zambia, bär en tung börda på grund av konflikterna i södra Afrika. Sverige har därför också sedan flera år kraftigt ökat biståndet till Angola, Botswana, Moçambique, Tanzania och Zambia.

Utöver det reguljära biståndet, som i år uppgår till sammanlagt 720 milj. kr., har Sverige lämnat ett omfattande katastrofbistånd. Under 1979 uppgick detta till sammanlagt 76,5 milj. kr., varav 26 milj. kr. till Zambia och 14,5 milj. kr. till Moçambique.

Efter den senaste tidens rhodesiska attacker har Zambia vänt sig till bl. a. Sverige med begäran om ytterligare katastrofbistånd. Framställning om katastrofbistånd har också kommit från Moçambique. Regeringen kommer att behandla dessa framställningar i positiv anda.

Med det anförda har jag även besvarat Eva Hjelmströms fråga.

Fredagen den
7 december 1979

Om regeringsåtgärder med anledning av vissa krigshandlingar av Sydafrika och Sydrhodesia

AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret.

Det är nog inte alldeles vanligt – om det ens någon gång har inträffat – att någon i den här kammaren har fått svar på en fråga redan innan den är ställd. Men den här gången har det hänt.

Egentligen borde jag i dag – med skammens rosor brännande på kinderna – så tyst och obemärkt som möjligt ha försökt dra tillbaka min fråga.

Att jag i stället framhärdar beror på att säkert många med mig har missat utrikesministerns fördömande den 9 november av Sydafrikas och det vita Rhodesias angreppskrig mot de s. k. frontstaterna Angola, Moçambique och Zambia. Vad var det vi såg och hörde om detta i svenska massmedia? Ja, efter energiskt letande sedan jag hade ställt frågan – då jag upplystes om att utrikesministern hade uttalat sig den 9 november – hittade jag i *en* Stockholmstidning en liten notis om fördömandet. Det var allt. Fördömandet passerade obemärkt förbi inte bara flertalet svenskar utan också den internationella pressen, där jag inte hittat något om detta fördömande.

Mot den bakgrunden ansåg jag att frågan ändå kunde ha sitt berättigande ur ren opinionsbildningssynpunkt, inte minst därför att Sveriges agerande i sådana här frågor spelar stor roll när det gäller den internationella opinionsbildningen.

Några ord om sakfrågan – Sydafrikas och det vita Rhodesias fleråriga och systematiska angreppskrig på frontstaterna. Den förhandlingsuppställning som träffades i London i mitten av november överträdde omedelbart. Redan den 19 och 20 november anföll och förstörde rhodesiska och sydafrikanska commandos tre huvudvägar in mot Zambias huvudstad Lusaka. Bl. a. sprängdes flera broar.

Den uppgörelse om eld upphör som har träffats den här veckan vilar på mycket bräcklig grund. Den sydafrikanska regeringen har under hela den Smithska eran – så gott som 14 år – otaliga gånger visat att man inte tvekar att med vapenmakt uppehålla sin närmast totala dominans i området.

Det är därför min förhoppning att utrikesministern med uppmärksamhet följer händelseutvecklingen i södra Afrika och snabbt och med kraft reagerar mot fortsatta övergrepp, om sådana återigen iscensätts från Sydafrikas sida.

Enbart i Moçambique uppgår antalet zimbabwiska flyktingar nu till drygt 150 000. I hela området är det minst en kvarts miljon flyktingar. Normaliseringen kommer att ta tid.

I fjol lämnade Sverige 76 milj. kr. i extra bistånd för stöd till flyktingarna, som utrikesministern nyss informerade oss om. Om en begäran om sådant extra stöd kommer i år hoppas jag att beredskap finns och att en sådan begäran också bifalls.

Om behovet av svenskt stöd råder minsann ingen som helst tvekan.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min fråga.

Det råder som vi vet en mycket svår situation i alla frontstater och kanske särskilt i Zambia, där något av en hungerkatastrof hotar. Det är resultatet av en medveten politik från det vita eller övervägande vita Rhodesias sida. Man har valt att föra ett krig mot civilbefolkningen inte bara i Zimbabwe utan också i grannstaterna. Och syftet med den krigföringen har naturligtvis varit att försvaga frontstaternas stöd till Patriotiska fronten.

Zambia är särskilt utsatt på grund av sitt geografiska läge. Man är i hög grad beroende av Sydafrikas territorium för tillförseln av livsförnödenheter. Även om det också har öppnats förbindelsevägar via Tanzania är det mycket svårt att den vägen få fram förnödenheter i tillräcklig omfattning.

Detta gör att stöd just till Zambia har dubbel motivering, dels genom synpunkten att det stärker Zambias möjligheter till en oberoende position, dels genom det rent humanitära motivet att undvika mycket av mänskligt lidande.

Vi vet att situationen i Zambia just nu är kritisk, att landets tillförselvägar – precis som det står i utrikesministerns svar – är blockerade på olika sätt. Därför behövs kraftfulla insatser för att hjälpa Zambia just nu.

Det är riktigt och värt att notera att Sverige har en lång tradition när det gäller stöd till frontstaterna och att vi alltsedan den första regeringen Fälldins tillträde 1976 har vidareutvecklat detta stöd. Det är därför naturligt för oss att agera så positivt som möjligt också här.

Det hade naturligtvis varit värdefullt att få ett mer preciserat svar från utrikesministern, ett något klarare besked om vilka slags svenska stödinsatser som är tänkbara. Nu säger utrikesministern att framställningarna om bistånd kommer att behandlas i positiv anda, och det uppfattar jag naturligtvis som värdefullt. Vi får väl avvakta och se vad den positiva andan kommer att innebära i mer konkreta termer för den lidande befolkningen i Zambia.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! I likhet med Axel Andersson hade inte heller jag upptäckt att utrikesministern besvarat min fråga redan innan den var ställd och fördömt det terrorkrig som Rhodesia och Sydafrika bedriver mot frontstaterna. Här får massmedierna ta på sig en stor del av ansvaret, tycker jag.

Massmedierna har också påstått att bombningarna av frontstaterna skulle rikta sig huvudsakligen mot gerillan och mot militära mål, vilket inte är riktigt. De har framför allt riktats mot civilbefolkningen, mot kommunikationerna, mot försörjningssituationen såväl i Angola och Moçambique som i Zambia.

Nu skall jag inte förlänga diskussionen, för jag uppfattar utrikesministerns svar som mycket positivt. Där utlovas ytterligare stöd till de här länderna i en för dem väldigt svår situation. Jag vill alltså tacka utrikesministern för svaret.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag har heller inget otalt med dem som ställt frågorna, men låt mig komplettera svaret på det sätt som Pär Granstedt ville att jag skulle göra.

Fredagen den
7 december 1979

*Om upprättande
av diplomatiska
förbindelser med
regeringen i Phnom
Penh*

Han undrade vad vi gör mera konkret för Zambia.

Sverige har under det här budgetåret redan satt av 20 milj. kr. till katastrofbistånd till Zambia, 15 milj. kr. för att avhjälpa ett stort underskott i betalningsbalansen och 5 milj. kr. till inköp av majs. I juni 1979 har därutöver 6 milj. kr. lämnats för upprustning av den del av Benguelajärnvägen som går genom Zambia.

Sedan har alltså nya framställningar gjorts om svenska insatser. Vi behandlar dem i positiv anda, och jag tror att jag vågar säga att de kommer att bli bifallna. Vad som redan hänt är att SIDA har sänt ner en transportkonsulent till området för att närmare pröva vilken typ av insatser som behöver göras.

Det är riktigt som Pär Granstedt har sagt att vi har en gammal fin tradition när det gäller att hjälpa Zambia och de övriga s. k. frontstaterna, och den traditionen tänker vi vidmakthålla.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag är medveten om att Sverige redan har gjort betydande insatser för att stödja såväl Zambia som övriga frontstater, precis på det sättet som utrikesministern beskrev här. Det är naturligtvis värdefullt. Behovet har varit stort under en mycket lång tid.

Min fråga gällde närmast det konkreta resultatet av den nu aktuella förfrågan från Zambia och de övriga frontstaterna. Jag tolkar utrikesministerns svar så att förfrågningarna i praktiken kommer att bli bifallna. Jag förstår att utrikesministern inte kan uttrycka sig mera definitivt innan några beslut är fattade, men jag tolkar hans svar så att allt talar för att framställningarna kommer att bifallas. Det noterar jag som någonting mycket positivt och mycket glädjande.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 11 Om upprättande av diplomatiska förbindelser med regeringen i Phnom Penh

Utrikesministern OLA ULLSTEN erhöll ordet för att besvara *Oswald Söderqvists* (vpk) den 16 november anmälda fråga. 1979/80:131, och anförde:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat mig om jag är villig att medverka till att åtgärder vidtas för att upprätta fulla diplomatiska förbindelser med regeringen i Phnom Penh.

Så nyligen som den 23 oktober svarade jag på en liknande fråga av Oswald Söderqvist att det enligt den svenska regeringens uppfattning inte fanns någon regering som legalt kunde sägas representera Kampuchea. Jag finner inte att det sedan dess inträffat något som skulle ge anledning till en ändrad bedömning.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret på min fråga. Det är alldeles riktigt att vi nyligen hade uppe samma sak, men utvecklingen går snabbt i Sydöstasien f. n., och det finns anledning att hålla frågan levande och aktuell. Jag tror att vi ganska snart kommer att bli tvungna att ta ställning till den på ett mer bestämt sätt.

Alla rapporter som vi får och har fått under de senaste veckorna talar entydigt om att den regim som har kontroll över det kampucheanska området, som förmår att administrera hjälpverksamheten och som är i färd med att få i gång administrationen i övrigt och bygga upp landet är regimen Heng Samrin i Phnom Penh.

Alla rapporter som vi får talar också om att inflytandet för den tidigare regimen Pol Pot, både när det gäller kontroll över territoriet och kontroll över befolkningen, blir allt mindre och mindre. Man kan väl säga att de senaste rapporterna tyder på att den regimen inte upprätthåller någon kontroll längre. Det gör att det här är högaktuellt. Vi vet att Svenska kommittén för Vietnam, Laos och Cambodja, som nyligen haft en delegation där, har lämnat samma uppgifter. I morse hörde jag i min radio att Englands regering har sagt upp förbindelserna med Pol Pot. Det är intressant i sammanhanget om det är på det sättet.

Jag skulle vilja ställa två följdfrågor till utrikesministern.

Den första är om utrikesministern är beredd att medverka till att Sverige som ett första steg bryter förbindelserna med Pol Pot.

Den andra frågan avser ytterligare en sak som kommit fram efter den svenska kommitténs besök. Det gäller frågan om att bereda den nationella enhetsfronten för Kampuchea ställning, FUNSK, möjlighet att öppna ett informationskontor här i Stockholm.

De följdfrågor jag vill ställa till utrikesministern gäller alltså frågan om att bryta förbindelserna med Pol Pot och om att inrätta ett informationskontor här i Stockholm.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det hördes också i min radio att engelsmännen hade om inte, som Oswald Söderqvist uttrycker saken, "sagt upp sig hos Pol Pot", så i varje fall i formell mening brutit förbindelserna. Storbritannien intar nu alltså samma position som vi när det gäller diplomatiska förbindelser med Kampuchea.

Oswald Söderqvist sade vidare att det snart blir tid att ta ställning. När den tiden kommer skall den svenska regeringen också ta ställning. Vi kommer då att göra det enligt gammal hävdvunnen praxis, dvs. vi skall hålla oss till principen att erkänna stater och upprätthålla diplomatiska förbindelser med de regeringar som på rimlig grund kan sägas ha kontroll över det territorium som de gör anspråk på.

Nr 47

Fredagen den
7 december 1979

*Om upprättande
av diplomatiska
förbindelser med
regeringen i Phnom
Penh*

Fredagen den
7 december 1979

*Om verksamheten
vid Chiles ambas-
sad i Stockholm*

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Vad beträffar det sista är det väl ganska klart att regimen Heng Samrin har rimlig kontroll över Kampucheas territorium. Så långt är väl kriterierna uppfyllda.

Vad det gäller den andra saken så är den ändå en ganska tydlig markering. Jag vill då fråga: Vilka slags förbindelser har den svenska regeringen med Pol Pot? Vilka kontakter kvarstår där?

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag kan svara på samma sätt som jag gjorde förra gången som Oswald Söderqvist och jag pratades vid på kammartid, nämligen att vi upprätthåller de förbindelser som vi anser oss behöva för att kunna göra en rejäl insats i det hjälparbete som pågår och som skulle behöva bli av större omfattning.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 12 Om verksamheten vid Chiles ambassad i Stockholm

Utrikesministern OLA ULLSTEN erhöll ordet för att besvara *Oswald Söderqvists* (vpk) den 16 november anmälda fråga, 1979/80:132, och anförde:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat mig om verksamheten vid Chiles ambassad i Stockholm – särskilt den registrering av chilenska flyktingar som uppges äga rum där – kan tolereras som normal diplomatisk aktivitet och, om inte, vad jag tänker göra åt saken.

Jag är medveten om de klagomål som riktats mot vissa delar av verksamheten vid Chiles ambassad. Utrikesdepartementet har kallat upp den chilenske beskickningschefen och fäst hans uppmärksamhet på saken. Vi har därvid framhållit att vi förväntar oss att ambassaden bedriver sin verksamhet på sådant sätt att den inte strider mot svensk lag och folkrättens regler.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret även på denna senare fråga. Jag är mycket nöjd med det svaret. Det är bra att den svenska regeringen har gjort detta påpekande och på det sättet visat sitt missnöje med de här tendenserna, som vi har sett exempel på tidigare på andra ambassader och även då ingripit mot.

Jag hoppas självfallet också att regeringen även i fortsättningen kontrollerar verksamheten vid ambassaden och har kontroll över att sådan verksamhet inte fortsättningsvis kan bedrivas.

Jag tackar än en gång.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 13 Om situationen i Uganda

Nr 47

Fredagen den
7 december 1979

*Om situationen i
Uganda*

Utrikesministern OLA ULLSTEN erhöill ordet för att besvara *Inger Lindquists* (m) den 16 november anmälda fråga, 1979/80:133, och anförde:

Herr talman! Inger Lindquist har frågat mig hur jag bedömer situationen i Uganda, och vilka åtgärder regeringen ämnar vidta för att snabbt bistå Ugandas folk.

Aminregimens fall innebar för Uganda slutet på en period av brutalt förtryck, då även ekonomin vansköttes och en stor del av samhällsfunktionerna lamslogs. De krigshandlingar som föregick Amins fall åtföljdes på många håll av omfattande kaos och brottslighet.

Ugandas nya regering såg som sin första uppgift att återställa säkerheten i landet. Man håller nu på att införa ett program för att på nytt bygga upp Ugandas administration, industri, jordbruk och transportapparat. Denna återuppbyggnad kräver naturligtvis sin tid i det illa sargade landet.

Ugandas regering har utlovat demokratiska val inom två år. Till dess styrs landet av ett nationellt råd, där representanter för olika befolkningsgrupper ingår. Det är min förhoppning att det i Uganda skall komma till stånd en politisk, social och ekonomisk utveckling till gagn för folkflertalet.

Sverige har efter Amins fall till Uganda anslagit nära 8 milj. kr. i humanitärt bistånd. Dessa medel har lämnats via Röda korset, FN:s utvecklingsprogram, FN:s flyktingkommissarie, Frikyrkan hjälper, World University Service och Sjundedagsadventisterna.

Vid ett av Världsbanken nyligen ordnat möte om Ugandas ekonomi framhölls särskilt landets mycket stora behov av stöd för betalningsbalansen. Den svenska regeringen överväger f. n. ett bidrag avsett att underlätta den för Uganda nödvändiga importen.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Tack för svaret!

Under flera års tid och till för ungefär ett halvår sedan visade världen ett påtagligt intresse för förhållandena i Uganda, men när Amins skräckvalde tog slut dalade intresset. Jag tycker att det förefaller som om många nu tror att förhållandena där är sådana att man kan lämna Uganda och dess folk åt sitt öde.

Men verkligheten är ju den att landet faktiskt är nära en kollaps. Transporterna fungerar inte, och man har stora svårigheter att klara sin vattenförsörjning. Kraftsituationen är utomordentligt dålig. Också sop- och avfallshanteringen har stora brister. Livsmedelssituationen är ansträngd: det kan gå veckor utan att man har tillgång till kött och fisk, och priserna är skyhöga – priset på en höna motsvarar ungefär en halv månadslöne.

I landet finns det 265 000 hemlösa och 25 000 flyktingar från andra länder.

Till detta kommer en administration, som enligt vittnesmål arbetar utomordentligt långsamt. Fortfarande är säkerhetssituationen inte tillfredsställande.

Fredagen den
7 december 1979

*Om situationen i
Uganda*

Här behövs alltså ytterligare pengar och också annan hjälp.

Enligt flyktingkommissariens appell i juli i år behövdes det 13,3 miljoner dollar, men enligt en uppgift i går från Uganda går det dåligt med det tillskottet. Man har ännu bara fått in 3 miljoner dollar. Nu redogör utrikesministern för vad den svenska regeringen hittills har gjort. Jag tycker att anslaget på 8 milj. kr. i humanitärt bistånd är bra. Det sägs i svaret också att man vid ett möte anordnat av Världsbanken från svensk sida har övervägt ett bidrag.

Jag skulle ändå gärna vilja fråga om utrikesministern ytterligare kan redogöra för detta. Eller skall det lämnas ytterligare humanitärt bistånd på olika sätt från Sverige till Uganda?

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det är ofta så att ett land som genomgår en demokratisk utveckling, som den i Uganda, får mycket sympatier under tiden som detta speglas i massmedia, men sedan glömmes man bort det. Jag hoppas att detta är någonting som begränsar sig till massmedia och att världens regeringar och internationella hjälporganisationer inte gör likadant. Jag delar helt Inger Lindquists uppfattning att Uganda behöver hjälp efter de fruktansvärda år landet genomlevt, både med hänsyn till hur människorna haft det när det gäller sin säkerhet och hur de haft det när det gäller den sociala situationen.

Vi kan, bör och kommer att göra insatser inom ramen för det program som Inger Lindquist själv nämnde – Hur stora kan jag inte säga nu, men de är någorlunda jämförbara med dem jag utgår ifrån att andra länder kommer att göra. Här som i andra liknande situationer gäller att det krävs en samlad internationell insats om det skall få någon betydelse för mottagarlandet. Vad Sverige ensamt kan åstadkomma är – även om det vore generöst tilltaget – inte så mycket.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Jag tackar för den kompletteringen av svaret.

Utrikesministern säger att de andra länderna gör mycket. Men har de inte gjort väldigt litet? Det har alltså kommit in 3 miljoner dollar, och det är väl väldigt litet! Kan inte Sverige försöka påverka även andra länder att bidra?

En fråga som varit uppe i debatten är att man skulle kunna tänka sig att vi från svenskt håll bidrog med en beredskapsstyrka. De svenska delegater som finns i Uganda säger att det är vad man egentligen skulle behöva i det landet. Jag undrar om utrikesministern är beredd att uttala sig för att ge hjälp på det sättet?

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag sade inte att andra länder ger mycket, utan jag sade att jag hoppas att det svalnande intresse för situationen i Uganda som man kan iaktta i massmedia inte också skall gälla för de regeringar som har ett ansvar –

moraliskt om inte annat – för återuppbyggnaden.

När det gäller den särskilda katastrofstyrka som Inger Lindquist talade om har vi sagt att vi är beredda att ställa en sådan till föfogande, om önskemål om detta uttrycks från Röda korset, som då främst kommer i fråga. Något sådant krav har inte kommit till oss, och därför har saken inte heller aktualiserats. Men vi är beredda att göra den insatsen, liksom att göra en ekonomisk insats. Vi överväger precis i dagarna vilken omfattning den skall få.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Utrikesministern säger att Röda korset skulle begära en särskild beredskapsstyrka. Men Röda korset kan inte administrera den typen av hjälp. Här rör det sig om experter på eldistribution och liknande frågor. Men jag tror att både utrikesministern och jag vet att det finns ett behov av en sådan beredskapsstyrka. Då kanske man inte behöver vara så stelbent, utan kunde väl framkalla en begäran från Uganda om en sådan.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 14 Om hjälp åt de svältande på Östra Timor

Utrikesministern OLA ULLSTEN erhöll ordet för att besvara *Hans Peterssons* i Hallstahammar (vpk) den 20 november anmälda fråga, 1979/80:135, och anförde:

Herr talman! Hans Petersson i Hallstahammar har frågat mig vilka initiativ regeringen tänker ta för att snabbt få till stånd en hjälpkaktion till de svältande på Östra Timor.

Regeringen fattade i oktober beslut om ett svenskt bidrag på 1 milj. kr. till det hjälpprogram som Internationella rödakorskommittén (ICRC) genomför i Östra Timor. Därutöver har Svenska röda korset från egna medel bidragit med 200 000 kr. Regeringen är beredd att överväga ytterligare bidrag till ICRC:s hjälpinsatser i området.

Först i somras fick Internationella röda korset efter flera års låfänga försök tillstånd att tillsammans med Indonesiska röda korset bedriva ett hjälpprogram i Östra Timor.

Sverige underströk i fjolårets FN-församling att det var angeläget att öppna kanaler för effektiv humanitär hjälp till den så hårt drabbade befolkningen i Östra Timor. Vi har välkomnat att församlingens resolution detta år lade stark tonvikt på Östra Timors behov av humanitär hjälp.

Sedan Indonesien 1975 invaderade Östra Timor har den indonesiska kontrollen över området allt starkare befästs. FN:s krav på respekt för befolkningens självbestämmanderätt har inte hör sammats, och det internationella stödet för FN:s hållning har ständigt försvagats.

Sverige har ställt sig bakom FN:s resolutioner. Vi måste emellertid i dag erkänna att det nu råder en de facto-situation i Östra Timor till vilken vi inte

Nr 47

Fredagen den
7 december 1979

*Om hjälp åt de
svältande på Östra
Timor*

Fredagen den
7 december 1979

*Om hjälp åt de
svältande på Östra
Timor*

kan se något realistiskt alternativ. Vad det internationella samfundet i dag kan uträtta ligger på det humanitära området.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret.

Jag vill passa på att erinra om att det i dag är fyra år sedan de indonesiska trupperna invaderade Demokratiska republiken Östtimor och satte i gång ett fyra års elände, som har resulterat i att – enligt trovärdiga australiska bedömningar – hälften av befolkningen inte längre finns kvar.

Den 28 november 1975 förklarade sig Demokratiska republiken Östtimor självständig, och under ledning av Fretilin försökte man bygga upp en stat som skulle tillgodose medborgarnas elementära behov av politisk, ekonomisk och social utveckling. Man skapade enkla skolor, som beskrivs som att man samlas under ett träd, där det är lämpligt, och skaffar sig en griffeltavla. Man satte i gång en omfattande alfabetiseringskampanj. Det här passade inte det fascistiska Indonesien. En vecka senare invaderade man, och i dag är det alltså årsdagen.

När kriget på Östtimor hade pågått i två år började västmakterna – framför allt USA men också Sverige – att leverera vapen till Indonesien. Sverige har sedan dess ökat sin vapenexport till Indonesien, och den är i dag enligt uppgifter uppe i 40 milj. kr.

I röstförklaringen i FN säger man att vi erkänner att det i dag finns en de facto-situation i Östtimor till vilken vi inte kan se något realistiskt alternativ. När man har levererat vapen och därmed hjälpt till att skapa en sådan situation som i dag råder på Östtimor säger man alltså att vi måste erkänna situationen.

Situationen i dag innebär att stora delar av befolkningen lever i koncentrationsläger, s. k. strategiska byar. Den indonesiska ockupationsmakten har tagit över USA:s kända Vietnamtaktik, som innebär inte bara strategiska byar utan också bombning, avlövnning, miljöförstöring osv. Svälten är oerhört stor.

Jag skall ställa några frågor till utrikesministern med anledning av svaret jag fick:

Vilka initiativ till kontakter har tagits för att öppna de kanaler som nämns i svaret? Är siffran 40 milj. kr. för vapenexport till Indonesien riktig? Hur ser utrikesministern på relationerna mellan vapenexport och hjälp, dvs. hjälp till både bödel och offer med 40 milj. kr. i vapenexport och 1 milj. kr. i stöd till dem som lider under vapnen?

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det är riktigt som har sagts att situationen för befolkningen på Östtimor är svår. Dess bättre har efter hand rapporter inkommit som tyder på att det trots allt är på väg att ske en normalisering, rapporter som talar om att man drar tillbaka trupper, att man har påbörjat avbrutna vägbyggen igen och att man öppnar skolor. Vi hoppas att dessa rapporter är korrekta och att förhållandena skall förbättras.

Vad kan Sverige göra i detta område? Ja, väsentligen kan vi här arbeta via de internationella organisationerna, via opinionspåverkan, genom FN-resolutioner och genom att ställa egna ekonomiska resurser till förfogande – och det har vi också gjort.

Till sist, herr talman, tar inte jag åt mig – och säkerligen inte heller någon annan i regeringen – av beskyllningen att regeringen skulle ha bidragit till den situation som nu råder i Östra Timor. Den beskyllningen tillhör de mer fantasifulla inslagen när det gäller frågeställarens sätt att lägga ut texten.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Tala om fantasifulla uppgifter! Levererar Sverige vapen till ockupationsmakten eller inte, Ola Ullsten? Det finns alltså officiell statistik på att vapenexporten förra året uppgick till 27 milj. kr., och jag frågade om uppgiften att den i år uppgått till 40 milj. kr. är sann. Man måste inse att vapenexport bidrar till att upprätthålla ockupationen av Östtimor. Det kan väl inte vara något som helst tvivel om det.

När det gäller kontakterna vill jag erinra om vad Ola Ullsten sade i en frågedebatt med Oswald Söderqvist om Kambodja: För att nå ut till de människor som lider nöd i Kambodja, oavsett på vilken sida om stridslinjen som de befinner sig, är det en fördel att ha kontakt med båda sidor. Då kan man nå fram med hjälpen på ett effektivt sätt.

Vilka initiativ har utrikesministern tagit för att få kontakt med befrielse-rörelsen FRETILIN för att förse den med den hjälp som den behöver och vill ha? Den hjälp som i dag kanaliseras över Indonesiska resp. Internationella röda korset går i huvudsak till "fångarna" i de strategiska byar som har upprättats.

Uppgiften att kriget skulle vara slut kan direkt motsägas av de uppgifter som finns från Östtimor. I slutet av förra året dödades 1 200 östtimoresiska motståndskämpar samtidigt med att deras ledare dödades. Så sent som i april i år fanns det rapporter från Indonesien där det sades att försvarspersonal hade besökt "fronten", som ligger 3 km utanför huvudstaden Dili. I april i år ansåg alltså Indonesien att det fanns en front. Kriget är inte slut, Ola Ullsten. Och det kommer inte att ta slut så länge vapenleveranserna fortsätter.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag har inte uttryckt mig på det sättet att kriget skulle vara slut. Jag har inga uppgifter om att alla krigshandlingar har upphört, och jag har heller inte vidarebefordrat några sådana uppgifter i denna debatt.

Den svenska vapenexporten följer den lagstiftning och de regler som finns – en lagstiftning som f. ö. just nu ses över i en utredning och som möjligen kan komma att ändras. Under den tid som jag har haft insyn har vi haft en mycket restriktiv tillämpning av våra krigsmaterielexportregler.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Svenska politiker, i varje fall de flesta, brukar vanligtvis kännetecknas av ett djupt engagemang i internationella frågor och när

Fredagen den
7 december 1979

*Om hjälp åt de
svältande på Östra
Timor*

människor lider svår nöd. Men när det gäller vapenexport som möjligen faller inom ramen för befintliga lagar – som naturligtvis har stiftats av tidigare regeringar – menar Ola Ullsten att man är oförhindrad att fortsätta exportera. Har inte Ola Ullsten någon som helst moral?

Jag måste fråga: Hur kan Ola Ullsten somna när han vet att 40 milj. kr. avsätts för vapen till ockupationsmakten medan 1 miljon går till dem som lider i fångelserna eller i lägren? Hur i all världen kan Ola Ullsten göra detta? Hur kan Ola Ullsten stå ut med detta? Har Ola Ullsten ingen åsikt om vad som är rätt eller fel när han kryper bakom en utredning om att man möjligen skall stoppa denna export?

Jag har fortfarande inte fått svar på denna fråga: Vilka kontakter har tagits för att få fram hjälp till den andra sidan? – det som var så viktigt när man uppehöll kontakten med Pol Pot.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Vi har tagit de kontakter med Fretilin som är möjliga att ta – inte minst i New York.

Vad sedan gäller förekomsten av min moral, så vill jag säga till Hans Petersson att den finns där, och även engagemanget för människor som har det svårt finns. Dessutom har jag respekt för de lagar som denna församling har stiftat.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Om en regering upplever att stiftade lagar och förordningar är uppenbart oriktiga, att de inte stämmer med människors uppfattning om vad som är rätt och riktigt och vad som kan anföras vara en god moral när det gäller umgänget med andra människor i andra delar av världen, då är man oförhindrad att lägga fram förslag om att ändra de reglerna – om man inte törs sätta stopp för vapenexporten på annat sätt. Det behöver man inte utreda i detta fall, Ola Ullsten. Det vore bra med ett erkännande av att det är felaktigt att bedriva denna vapenexport och att den inte kan accepteras.

När det gäller kontakterna med Fretilin, så har organisationens företrädare sagt att den svenska regeringen är välkommen att kontakta dem, och då skall de se till att det bistånd de får kommer fram. Hur det kommer fram kan man av säkerhetsskäl inte yppa, men att hjälpen kommer fram är säkert.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det är riktigt att när regeringen upplever att lagar utsätts för berättigad kritik finns det anledning att se över de lagar eller bestämmelser som det är fråga om. Jag vill inte påstå att den kritik som kommer från Hans Petersson och från hans parti i regel tillhör kategorin berättigad kritik, men faktum är att dessa bestämmelser just nu är under översyn.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Kan jag då tolka utrikesministern så, att det snarast kommer ett förslag om förändringar av reglerna för vapenexport och att det snarast

kommer ett förslag om att denna skall upphöra vad gäller t. ex. Indonesien? Kan vi snarast få ett besked från utrikesministern om att kontakter med Fretilin har upptagits och en redovisning av hur stor hjälp som går den vägen för att nå alla sidor?

Det är bra att man satsar på Röda korset, men man når bara de av Indonesien kontrollerade områdena.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 15 Om regeringsåtgärder med anledning av förhållandena i Uruguay

Utrikesministern OLA ULLSTEN erhöll ordet för att besvara Bertil Måbrinks (vpk) den 21 november anmälda fråga, 1979/80:149, och anförde:

Herr talman! Bertil Måbrink har frågat mig vilka åtgärder regeringen tänker vidta med anledning av den uruguayanska diktaturens systematiska brott mot demokratin och de mänskliga rättigheterna.

Förhållandena i Uruguay har ganska ofta tagits upp i riksdagen. Mina företrädare har vid flera tillfällen uttalat stark kritik mot de svåra kränkningar av mänskliga rättigheter som sedan flera år tillbaka sker i Uruguay.

Såsom medlem av FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna har Sverige aktivt engagerat sig i strävandena att uppnå ökad respekt för de mänskliga rättigheterna i världen. Inte minst har den svenska regeringen drivit frågan om Uruguay. Vi kommer självfallet att även i fortsättningen verka i internationella sammanhang för att respekten för grundläggande mänskliga rättigheter återupprättas i Uruguay.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

Uruguay kallas i dag för Latinamerikas tortyrkammare: Där finns 4 000 politiska fångar. 55 000 människor har passerat fängelser och häkten sedan 1973. 1 invånare av 60 har utsatts för tortyr. 50 % av nationalbudgeten går till militära ändamål. En halv miljon invånare har lämnat landet. 500 familjer äger all jord. Arbetslösheten är 12 %.

Detta är Uruguay i dag.

Under början av 1900-talet, fram till slutet av 1960-talet, var Uruguay en demokrati och t. o. m. en välfärdsstat. I dag är bilden en annan, och vad som just nu är det allvarliga i Uruguay är att den politiska, ekonomiska och sociala situationen blivit alltmer kritisk. Diktaturen är hårt trängd, och detta drabbar naturligtvis hela befolkningen, men särskilt de politiska fångarna. Deras situation har försämrats märkbart.

Militärdiktaturen är naturligtvis medveten om att dess brutalitet och ekonomiska svältpolitik inte håller i längden. De vet att de kommer att hamna i samma situation som Somosarcimen i Nicaragua. I ett sista desperat

Fredagen den
7 december 1979

*Om reformering
av den högre mu-
sikutbildningen*

försök håller de nu på att göra sig av med de politiska fångarna. De godtyckliga bestraffningarna ökar, tortyren har intensifierats, disciplinen har skärpts och våldsapparatusens psykologiska tryck över de fängslade har blivit alltmer hotande.

Utrikesministern känner säkert väl till detta dels genom information från föreningen Uruguay i Sverige, dels genom att den svenske ambassadören i Uruguay – om jag inte är felinformerad – har besökt åtminstone ett av militärfängelserna.

Jag tycker det är bra att Sverige har agerat i internationella sammanhang och tänker fortsätta att göra det. Men med tanke på den situation som just nu råder i Uruguay och på de förhållanden som råder för de politiska fångarna anser jag att en påtryckning från den svenska regeringen direkt till militärdiktaturen i Uruguay har betydelse. Det är viktigt att regeringen gör klart för dem att man är medveten om vad som håller på att ske med fångarna. Trots allt är även en militärdiktatur känslig för sådana påtryckningar.

Jag skulle vilja fråga utrikesministern om han har någonting att informera om när det gäller den svenske ambassadörens besök i fängelset – om jag är rätt informerad var det i det här fallet flera diplomater som besökte det. Jag är naturligtvis medveten om att en militärdiktatur kan "städas" fångelser inför sådana besök, men det skulle ändå vara intressant att höra om utrikesministern har någonting att rapportera i det avseendet.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag delar naturligtvis Bertil Måbrinks förhoppning om att även diktaturer kan vara känsliga för internationella opinionsyttringar. Det är också med den förhoppningen som vi deltar i sådana.

Vad gäller förhållandena i fängelserna finns det i och för sig rapporter som tyder på att antalet politiska fångar har minskat, men det finns också rapporter som vi har anledning att ta på allvar och som tyder på att förhållandena för de fångar som fortfarande finns där är mycket svåra. Som Bertil Måbrink nämnde fick den svenske ambassadören tillfälle att tillsammans med andra besöka Libertadfängelset. Det föranledde inte oss att ändra vår uppfattning om situationen i landet. Vi har också, till den verkan det kan ha, gjort framställningar direkt till de uruguayiska myndigheterna och därvid framfört den oro vi känner för landets fångar.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 16 Om reformering av den högre musikutbildningen

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM erhöll ordet för att besvara *Alf Wennerfors* (m) den 26 november anmälda fråga, 1979/80:162, och anförde:

Herr talman! Alf Wennerfors har frågat mig om vilka åtgärder jag ämnar vidta för att förhandlingarna i statens arbetsgivarverk om en ny tjänsteorga-

*Om reformering
av den högre mu-
sikutbildningen*

nisation för den högre musikutbildningen skall kunna genomföras i rimlig tid.

Statens arbetsgivarverk fick i juni 1978 med kompletterande underlag i juli samma år i uppdrag att föra de förhandlingar som behövs om anställnings- och arbetsvillkor för vissa lärare vid musikle-, musiker- och kyrkomusikerlinjer i högskolan. Av förhandlingsunderlaget framgår att vissa provisoriska anordningar på den tjänsteorganisatoriska sidan torde få vidtas i avvaktan på att tjänsteorganisationen allmänt inom högskolan ges en förändrad utformning som resultat av lärartjänstutredningens arbete.

Enligt vad jag har inhämtat påbörjades förhandlingarna på eftersommaren 1978 och pågår fortfarande. Representanter för regeringskansliet har på begäran av parterna gjort vissa klarlägganden med anledning av förhandlingsuppdraget. Jag beklagar att avtal med anledning av uppdraget ännu inte kunnat träffas.

Om Alf Wennerfors med sin fråga velat påkalla ett ingripande från min sida, vill jag erinra om att jag av formella skäl inte har möjlighet att ta sådana initiativ.

ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag skall först be att få tacka utbildningsministern för svaret.

Det är faktiskt så, att så gott som hela 1970-talet har gått utan att våra förhoppningar beträffande den högre musikutbildningen har infriats. Det är ett halvt decennium sedan OMUS-kommittén – organisationskommittén för högre musikutbildning – kom med sina förslag, och det är några år sedan riksdagen fattade beslut om reformeringen på det här området. Det är mer än ett och ett halvt år sedan regeringen gav statens arbetsgivarverk i uppdrag att föra förhandlingar om en ny tjänsteorganisation. I dag är det den 7 december 1979. Om de informationer som jag har är riktiga – och jag har ingen anledning att tro något annat – har faktiskt förhandlingarna inte ens påbörjats. Visserligen sade statsrådet att de skulle ha påbörjats i somras, men enligt de informationer som jag fått har det enbart varit fråga om s. k. sonderingar. Jag är rätt säker på att man ännu inte har suttit runt ett förhandlingsbord.

Det här är uppseendeväckande. Men det är ändå, herr talman, mycket tillfredsställande att jag har fått ett så positivt svar av utbildningsministern. Jag noterar att utbildningsministern beklagar att avtal med anledning av uppdraget ännu inte har kunnat träffas. Jag hade inte tänkt mig att det skulle bli fråga om något slags ingripande från utbildningsministerns sida, eftersom det ju inte är möjligt. Jag är fullt nöjd med svaret.

Till sist vill jag bara säga att det har hänt oerhört mycket i svenskt musikliv. Dagligen annonseras det i tidningarna runt om i landet om olika slags musikaktiviteter. Se bara på de många ungdomar som är med i körer och orkestrar av olika slag, se bara på hur våra egna ungdomar får uppleva ett helt annat musikliv än den äldre generationen kanske har fått vara med om. Mycket tyder på att vi har fått ett Musiksverige som det finns stor anledning

Fredagen den
7 december 1979

*Om åtgärder för
att garantera syn-
skadade tillgång
till dagspressen*

att slå vakt om, inte minst att utveckla. Därför är det viktigt att vi ser till att de uppdrag som myndigheterna har fått fullgör.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 17 Om åtgärder för att garantera synskadade tillgång till dagspressen

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM erhöll ordet för att besvara *Eivor Marklunds* (vpk) den 29 november anmälda fråga, 1979/80:175, och anförde:

Herr talman! Eivor Marklund har frågat mig när regeringen kommer att för riksdagen framlägga förslag som garanterar de synskadade tillgång till dagspressen.

Sedan flera år tillbaka har ljudband använts för att ge information av olika slag till synskadade. Numera finns ett rikstäckande nät av s. k. *ersättnings-tidningar*, som innehåller intalade artiklar från dagspress och dessutom speciell information till synskadade. Självfallet är dessa ersättningstidningar värdefulla för de synskadade. Från de synskadades sida reses emellertid också krav på att få ta del av innehållet i samma dagstidningar och samma tidskrifter som alla andra.

F. n. pågår på ett antal håll i landet försöksverksamhet med att läsa in och på olika sätt distribuera innehållet i tidningar till synskadade. Denna verksamhet har i stor utsträckning möjliggjorts genom anslag som regeringen beviljat ur allmänna arvsfonden. De synskadades riksförbund avser att under våren 1980 publicera en rapport om pågående projekt. Redan i höst har förbundet publicerat en delrapport, som i huvudsak behandlar försöksverksamheten med tidningen Kronobergaren på kasset.

Det finns ingen anledning att dölja att det är dyrt att specialredigera en tidnings innehåll för inläsning på kassett och distribution till synskadade. Årskostnaden för Kronobergarens del ligger på åtminstone en halv miljon kronor.

Det är angeläget att man undersöker på vilka sätt man kan göra det möjligt för synskadade att ta del av tidningarnas innehåll. Inom utbildningsdepartementet utarbetas f. n. riktlinjer för hur ett kommande utredningsarbete bör bedrivas.

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret på den fråga som jag har ställt under hänvisning till det uttryckliga löfte som gavs av representanter för två av de i regeringen ingående partierna, folkpartiet och moderaterna, vid en utfrågning hos Synskadades riksförbund under valrörelsen 1979. Löftet innebar att frågan om synskadades tillgång till dagspress skulle lösas redan under det

kommande riksmötet. Löftet stöddes också av representanterna för socialdemokraterna och mitt parti, vpk. Det innebär att det bör finnas en klar riksdagsmajoritet för att åstadkomma en lösning.

Till saken hör också att de huvudfrågor som skulle tas upp vid utfrågningen – dit hörde bl. a. denna om dagspressen – hade sänts ut till partirepresentanterna god tid i förväg. Man hade således rätt att förmoda att dessa hade försäkrat sig om att det som de framförde inte var personliga uppfattningar utan att det verkligen var partiernas ståndpunkter.

Mot den bakgrunden tycker jag inte att utbildningsministerns svar är särskilt uppmuntrande. Nu skall man undersöka och utreda.

Yttrandefrihet och informationsfrihet tillhör de rättigheter som i regeringsformen tillförsäkras varje medborgare. I riktlinjerna för den statliga kulturpolitiken, som antogs 1974, sades det att man skulle skapa reella möjligheter för att yttrandefriheten skall kunna utnyttjas. I utredningen Kultur åt alla framförs som en huvudprincip att handikappade skall ha rätt till samma kultur som andra.

På det här sättet upprepas riktiga och viktiga principer för vår demokrati i olika sammanhang. Tyvärr stannar det alltför ofta vid att man bekänner sig till principer. Man tycks inte vilja förstå att det ibland fordras speciella åtgärder för att förverkliga dem. Och när man förstår det så uppenbaras det plötsligt att principer som i andra sammanhang betecknas som oskattbara är i högsta grad uppskattbara och har ett pris. För dem som är väl utbildade, har god ekonomi, jobb, kan se, höra och tala och kan röra sig fritt i samhället – för dem räcker det långt att de här principerna finns och lever. Men det gör det inte när det gäller de ca 200 000 människor som har så svåra synskador att de inte alls, eller med största svårighet, kan läsa en dagstidning. För dem gäller att samhället, i demokratins namn, måste iklä sig skyldigheten att se till att de på ett annat sätt än nu och efter eget fritt val får ta del av informationen.

Utbildningsministern hänvisar till kostnaderna. Det har beräknats att det kostar ungefär 75 milj. kr. att genomföra kassetutgivning av dagspressen. Centerpartiet har vid den utfrågning som jag hänvisade till sagt att man tycker att det är ett för högt pris för att ge de synskadade dessa rättigheter. Utbildningsministern vill inte heller dölja att det är dyrt. Men är det enligt utbildningsministerns mening för dyrt?

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! F. n. pågår tre försök med ersättningstidningar. Kronobergaren i Växjö och Vestmanlands Läns Tidning läses in på kassett efter särskild redigering och distribueras till 200 resp. 120 synskadade, som får tidningen samtidigt med ordinarie utbärning. Kronobergaren startade sina försök på julafton 1977, Vestmanlands Läns Tidning i oktober 1979.

Norrländska Socialdemokraten har en distribution via radionätet till tio försökspersoner. Man läser under natten in delar av tidningen på mottagarnas bandspelare. Detta försök startade i september i år.

Direktiven till en utredning om hela denna verksamhet är praktiskt taget klara, och vice radiochefen Jan-Otto Modig har lovat åta sig den utredningen.

*Om regeringens
syn på den militära
upprustningen i
Europa, m. m.*

Det gäller inte bara en fråga om kostnader utan också vilken metod som är den riktiga och hur man skall gå till väga för att genomföra den. Intill dess att vi blir klara med en sådan utredning bör självfallet den pågående verksamheten understödjas, och det har hittills skett genom allmänna arvsfondens försorg.

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! De ersättningstidningar som utbildningsministern hänvisar till har naturligtvis haft och har betydelse, men de har även sina begränsningar – vilket också de synskadade själva har framhållit – t. ex. att de inte tar politisk ställning. Därmed begränsas också de synskadades debattmöjligheter, deras möjligheter att själva få den politiska information som de naturligtvis lika väl som andra har rätt till.

Jag känner också till de försök som pågår. Det senaste, som avser Norrländska Socialdemokraten, har startat i mitt eget län. Det är naturligtvis viktiga satsningar, och jag menar inte heller annat än att man skall stödja dem och driva dem vidare. Men det räcker inte. Även de är begränsade och visar att de synskadade inte har tillgång till all den information som vi seende får.

Min fråga var, som jag sagt, baserad på det förhållandet att representanter för politiska partier vid en utfrågning som hade anordnats av just denna särskilda grupp i samhället sade sig vara beredda att se till att denna fråga skulle lösas under det riksmöte som då förestod. Mot denna bakgrund upprepar jag att det är märkligt att man fortfarande anser sig vara på utredningsstadiet.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 18 Om regeringens syn på den militära upprustningen i Europa, m. m.

Utrikesministern OLA ULLSTEN erhöll ordet för att besvara *Lars Werners* (vpk) den 27 november anmälda interpellation, 1979/80:83, och anförde:

Herr talman! Lars Werner har i en interpellation till mig frågat hur regeringen ser på den forcerade kapprustning som NATO nu planerar, med särskild hänsyn till den nya kryssningsroboten, om regeringen – som vissa stater, även NATO-stater – tänker protestera mot denna upprustning och uppmana till fortsatta förhandlingar med Sovjet och Warszawapakten. Vidare har Lars Werner frågat vilka åtgärder regeringen tänker vidta för att påskynda en militär nedrustning i Europa.

Den svenska regeringen har vid flera tillfällen uttalat sin oro över de militära rustningarna i Europa. Denna oro har vi framfört i internationella sammanhang och direkt till kärnvapenstaterna. I ett inlägg den 29 oktober i FN:s debatt om nedrustning berörde jag den aktuella utvecklingen, inkl. satsningen på nya kärnvapen, även i vårt närområde. Jag beklagade då de

tendenser i den riktningen som gjort sig märkbara inom de båda stormaktsblocken. Det finns i dag i Europa omkring 10 000 kärnvapenstridsspetsar. Dessa vapen moderniseras fortlöpande och blir allt rörligare och mera träffsäkra.

Häri ligger en risk för att kärnvapen inte främst kommer att tjäna som avskräckningsmedel utan i stället vid en konflikt i Europa verkligen kommer till användning. Detta skulle alltså innebära en sänkning av kärnvapentröskeln, dvs. den nivå vid vilken en insats av kärnvapen kan bli aktuell. Denna ödesdigra utveckling måste brytas. Ömsesidiga och reella nedskärningar av såväl kärnvapen som konventionella styrkor måste uppnås.

I det aktuella läget är det av stor vikt att förhandlingar omgående inleds beträffande de kärnvapentyper som ännu inte omfattas av pågående samtal om rustningsbegränsningar mellan blocken. Från svensk sida har vi noterat parternas uttryckliga vilja att förhandla. Denna vilja har manifesterats i bl. a. Wienkommunikén den 18 juni vid undertecknandet av SALT II-avtalet och därefter i den sovjetiske presidentens tal den 6 oktober samt på västsidan i uttalanden från ett flertal ledande politiker.

Det är härvid av grundläggande betydelse att SALT II snarast ratificeras så att vägen därefter öppnas för en omfattande SALT III-förhandling innefattande även vissa kärnvapen i Europa. Jag vill också i detta sammanhang påminna om vikten av ett fullständigt stopp för kärnvapenprov.

Vi hoppas sålunda, herr talman, att det skall bli möjligt att nå fram till en ömsesidig begränsning av kärnvapnen i Europa. Det gäller inte minst de vapen som införts under de senaste åren eller som kan komma att införas under de närmaste åren inom de båda militärallianserna. Med sådana ömsesidiga begränsningar skapas förutsättningar för den nödvändiga balansen, undviks nya rustningsbördor och öppnas vägen för reella steg i riktning mot en minskning av de bägge supermakternas kärnvapenarsenaler i Europa.

Olika uttalanden från såväl väst som öst inger oss också förhoppningar om att truppereduktionsförhandlingarna i Wien (MBFR) snart skall kunna avsätta vissa definitiva om än begränsade resultat.

Båda sidor har i MBFR-samtalen lagt fram förslag till rustningsbegränsningar. Bl. a. har västsidan för några år sedan erbjudit sig att göra vissa inskränkningar i sin kärnvapenarsenal i utbyte mot en nedskärning av antalet sovjetiska stridsvagnar i reduktionsområdet.

I detta sammanhang välkomnar vi det sovjetiska beslutet att dra tillbaka 20 000 soldater från Tyska demokratiska republiken.

För svensk del kommer vi att arbeta vidare för en utbyggnad av de förtroendeskapande åtgärder som överenskommits inom ramen för den europeiska säkerhetskonferensen och som berör bl. a. förhandsinformation om och ömsesidig observation av större manövrar. Sambandet mellan säkerhetspolitik, förtroendeskapande åtgärder av det slag jag har nämnt och nedrustning betonades också i ett svenskt anförande i nedrustningskommittén i Genève den 20 juli 1978.

Vi är därutöver villiga att stödja och själva ta realistiska initiativ till

Fredagen den
7 december 1979

*Om regeringens
syn på den militära
upprustningen i
Europa, m. m.*

rustningskontroll och nedrustning i Europa. Ett antal förslag härom har framförts av olika länder. Våra egna planer beträffande förtroendeskapande åtgärder avses tjäna samma syfte. Det är vår förhoppning att bl. a. den europeiska säkerhetskonferensen i Madrid nästa höst och det fortsatta arbetet inom denna ram skall möjliggöra överenskommelser om nya förtroendeskapande åtgärder liksom eventuellt utarbetande av ett för alla acceptabelt mandat för framtida europeiska nedrustningsförhandlingar.

LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Världen över oroar sig människor över den militära kapprustningen. Det finns också all anledning till oro. Kapprustningen fortsätter i ökad takt och är nu uppe i en kostnad av 5 milj. kr. per minut. Det gör totalt 2 000 miljarder kronor årligen som satsas på militär upprustning, samtidigt som viktiga sociala behov ej kan tillgodoses och andra önskvärda insatser uteblir med motiveringen att det inte finns pengar för dem. Det är således fråga om ett enormt vansinne och slöseri med begränsade resurser. Men det är också fråga om ett ständigt ökat hot mot avspänningen och freden.

Kapprustningens centrum är Europa. Här står totalt 10 000 kärnvapen riktade mot varandra och utgör ett ständigt hot mot säkerheten i vår världsdelen. Viktiga överenskommelser har träffats mellan de båda militärblocken, NATO och Warszawapakten, om begränsningar av kapprustningen. Men arbetet här går långsamt därför att det finns inflytelserika ekonomiska och politiska krafter som försvarar avspänningssträvandena och de konkreta nedrustningsförhandlingarna.

Det finns i dag också en betydande opinion mot rustningsrascriet i de flesta europeiska länder. Arbetarrörelsen liksom kristna, progressiva och andra grupper utgör tillsammans en växande fredsörelse som kräver ett stopp för kapprustningen samt förhandlingar om nedrustning. Denna växande folkrörelse har tvingat fram överenskommelser om en begränsning av kapprustningen mot inhemska, aggressiva militärer och politiker och mot den mäktiga rustningsindustrin.

Nu planerar NATO att införa ett nytt raket- och kärnvapenprogram i Västeuropa. Det är fråga om den s. k. kryssningsroboten. Från NATO-håll hävdar man att det endast är fråga om en "modernisering" av vapenarsenalet, av ungefär samma slag som Warszawapakten införde av den s. k. SS-20-roboten.

Jag menar att det resonemanget inte är hållbart. Det stämmer att Warszawapakten byter ut gamla kärnvapen mot nya, dvs. mot s. k. SS-20-robotar. Men NATO:s nya kryssningsrobot kan inte jämföras med Warszawapakten robot. NATO:s nya kryssningsrobot är nämligen ett helt nytt vapen. Det är fråga om en kvalitativ upprustning. Därför kan man inte mekaniskt jämföra NATO:s nya vapen med Warszawapakten. Medvetet har detta fördolt i olika sammanhang.

Men det är här heller inte bara fråga om statistik och siffror. Diskussionen om avspänning och nedrustning får inte bara göras till en lek med siffror.

Detta gäller också frågan om de kärnvapenbärande robotarna. Vad det handlar om är ju att på allt sätt undanröja det misstroende som finns mellan staterna och mellan de olika militärpakterna, eftersom det misstroendet försvårar nedrustningen.

NATO:s nya kryssningsrobot innebär inte bara att man sätter ny fart på kapprustningarna och på en kvantitativ och kvalitativ upprustning. Den utgör också ett direkt hinder för fortsatta nedrustningsförhandlingar.

Warszawapakten har förklarat att man är beredd att förhandla om nedrustningsåtgärder. För att understryka detta och för att förbättra "klimatet" för sådana förhandlingar har man genomfört ensidiga nedrustningsåtgärder. NATO-ledningen har dock vidhållit sin avsikt att besluta om införandet av den nya roboten och det nya kärnvapenprogrammet. Trängd av en växande opinion, också bland NATO-medlemmar, har man förklarat att detta inte är liktydigt med att programmet skall genomföras. Det skulle dock "förstärka" NATO:s förhandlingsposition gentemot Warszawapakten – det har man sagt rent ut.

Ingen behöver därför tvivla om inställningen på det hållet till förhandlingar om nedrustning. NATO-ledningens inställning har utsatts för stark kritik också av NATO-medlemmar. Dessa underkänner således NATO-ledningens argument om "stärkta förhandlingspositioner" och inser att det här är fråga om en kvalitativ upprustning från NATO:s sida, som allvarligt försvårar nedrustningsförhandlingarna.

Nu är NATO:s nya raket- och kärnvapenprogram, som jag framhöll i min interpellation till utrikesministern, inte enbart en fråga för de paktbundna länderna. Det är en fråga som i lika hög grad gäller andra länder. Den gäller i lika hög grad vårt land, vår försvarsförmåga och vår säkerhet. Den nya kryssningsroboten utgör ett direkt hot också mot Sverige, men hittills har den svenska regeringen förhållit sig förvånansvärt passiv i den här frågan. Den svenska regeringen har inte heller utnyttjat Sveriges internationella anseende och möjligheter att som neutralt land spela en aktiv och positiv roll i denna fråga.

I utrikesministerns svar på min interpellation sägs det:

"Den svenska regeringen har vid flera tillfällen uttalat sin oro över de militära rustningarna i Europa."

Det är bra, och det har vi aldrig kritiserat regeringen för – tvärtom. Men om man känner oro över utvecklingen borde man väl också vara tillräckligt motiverad för att handla aktivt i saken. Jag anser att regeringen har visat en förbluffande passivitet. Man har t. o. m. gjort mindre än vad många NATO-medlemmar gjort. Ändå har ju Sverige som ett neutralt land stora möjligheter att agera och påverka utvecklingen på ett positivt sätt. Men regeringen har hittills varit passiv. Det är anmärkningsvärt, och jag anser också att det är oroande.

Tyvärr går utrikesministern förbi min första fråga, nämligen hur regeringen ser på NATO:s forcerade kapprustning och då särskilt med hänsyn till den nya kryssningsroboten. Det förs ju ändå f. n. en intensiv debatt i hela Europa just om kryssningsrobotens betydelse för de nordiska länderna. Det pågår en

Fredagen den
7 december 1979

*Om regeringens
syn på den militära
upprustningen i
Europa, m. m.*

debatt i Sverige, det pågår en debatt i Finland. Men den debatten har tydligen inte trängt genom väggarna på huset vid Gustav Adolfs torg.

Olika militära experter hävdar med bestämdhet att dessa robotar kommer att ta vägen över svenskt och finskt territorium om de riktas mot vissa mål i Sovjetunionen. Därför är det extra anmärkningsvärt och beklagligt att utrikesministern inte med ett ord kommenterar denna debatt eller över huvud taget har något att säga om kryssningsroboten, särskilt som jag frågade just om den. Jag hoppas dock att utrikesministern i sitt nästa inlägg här i kammaren vill ta upp den frågan mot bakgrund av den uppenbara risk som kryssningsroboten utgör för vårt land. Likaså hoppas jag att utrikesministern vill redogöra för regeringens avsikter när det gäller att försvara vårt lands säkerhetsintressen.

NATO:s planer på att införa kryssningsroboten i Västeuropa har, som jag sade, väckt omfattande protester runt om i Europa. I nästan alla västeuropeiska länder har det genomförts demonstrationer mot NATO:s upprustningsplaner. Den danska regeringen har krävt att beslutet om ett nytt raket- och kärnvapenprogram skall skjutas upp minst ett halvår för att underlätta förhandlingar mellan NATO och Warszawapakten. Den norska regeringen har accepterat NATO:s program men har av en stark opinion tvingats att ta kontakter med USA och Sovjet inför NATO-mötet. Och i dag nåddes vi av beskedet att det holländska parlamentet i går sade nej till NATO-programmet. Tidigare hade man vägrat att placera några robotar på holländskt territorium, men nu säger man alltså bestämt nej till hela idén om ett nytt raket- och kärnvapenprogram.

I de länder där man har accepterat NATO:s program vet vi att det förekommer betydande protester från kommunister, socialister, liberaler, kristna och andra krafter i samhället. Samtidigt står regeringspartierna i dessa länder ofta splittrade i denna fråga. Det finns alltså en betydande opinion mot beslutet att acceptera det nya kärnvapenprogrammet.

Ett införande av kryssningsroboten vore ett svårt bakslag för avspänningspolitiken och nedrustningssträvandena, inte bara i Europa utan efter världsmåttstock mätt. Det skulle drastiskt försämra förutsättningarna för framgångsrika förhandlingar och sätta ny fart på kapprustningen. Därför denna massiva opinion mot NATO:s upprustningsplaner.

Det finns i dag inga kända – och experterna ser heller inga inom en överskådlig framtid – sätt att militärt stoppa kryssningsroboten. Robotarna smyger ju fram utan att upptäckas av radar. Det är fråga om ett helt nytt vapen och en helt ny kvalitativ upprustning. Kryssningsrobotarna kan bara stoppas genom politiska beslut, en åsikt som t. ex. försvarsexperten Wilhelm Agrell i Dagens Nyheter i dag helt instämmer i.

Sverige har som neutralt land stora möjligheter att spela en positiv roll i nedrustningssträvandena och i arbetet på att förhindra införandet av dessa robotar i Europa. Vi kommunister menar att vårt land inte får tveka att utnyttja dessa möjligheter. Vi anser t. o. m. att vi har ansvar och skyldighet att använda våra möjligheter att positivt medverka till avspänning och nedrustning.

Därför är jag besviken över utrikesministerns oklara svar på min fråga vilka åtgärder regeringen tänker vidta för att främja och påskynda en militär nedrustning i Europa. Jag hade väntat mig konkreta planer eller idéer från regeringens sida. Av svaret att döma existerar inga sådana, också det häpnadsväckande och ytterst beklagligt. Jag hoppas dock att utrikesministern i ett senare inlägg vill beröra de frågor som jag har ställt.

GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Den militära upprustningen i världen är djupt oroande. Djupt oroande är också de militära upprustningarna i Europa, nära vårt land och våra gränser. Här finns i Europa betydande truppstyrkor. Här finns 10 000 taktiska kärnvapen, vardera med en sprängstyrka som är större än vad atombomben över Hiroshima hade.

Det är de två supermakterna i världen som står för rustningen i Europa. Det finns skäl till kritik mot dem båda. Deras vilja till upprustning är betydligt mer framträdande än deras vilja till nedrustning. När deras kärnvapens Arsenaler är av den omfattningen att de kan tillintetgöra hela mänskligheten, så tycker man att det borde vara mer än nog. Men de kämpar oförtrutet vidare i ständig konkurrens och tävlan för att modernisera och skapa nya vapensystem. De beter sig som småpojkar som leker på en gård – båda vill vara värst. Man kan fråga sig: När skall den dag komma då supermakterna inser sitt ansvar? När skall de inse att den utveckling som skulle ledas av dem i världen borde gälla att trygga människans existens på jorden i stället för att föröda den? När skall de inse att det är viktigare att ge människor mat, bostäder och utbildning än att fylla jorden med kärnvapen?

Historiens dom kommer med all säkerhet att bli hård mot dessa supermakter, som är så okänsliga för människors lidande och som är så okänsliga för människors verkliga behov, dvs. behov inte av kärnvapen utan av mat.

Nu är det aktuellt med nya vapen i Europa igen. Nästa vecka – tio dagar före jul, fridens och glädjens högtid – skall NATO:s försvarsministrar i Bryssel besluta om en ny Pershingrobot och om landbaserade kryssningsrobotar att lokaliseras i Västeuropa.

Dessa nya kärnvapen får ses mot bakgrund av att Sovjet förbandslagt ett hundratal SS-20-robotar med räckvidd över hela Västeuropa. SS-20 har tre kärnstridspetsar och är mycket träffsäker. Dessa robotar finns således på plats inriktade på bestämda mål i Västeuropa.

Nu vill alltså NATO lokalisera nya kärnvapen i olika NATO-länder. Det nya med denna Pershingrobot är att dess räckvidd sträcker sig in över Sovjetunionens territorium.

SS-20 innebär upprustning och ökat hot mot Västeuropa – Pershing II innebär upprustning och ökat hot mot Sovjetunionen.

Att försöka utröna vilken av supermakterna som bär den största skulden är tämligen meningslöst. De har stor skuld båda.

Vilka är då effekterna för Sveriges del av en lokalisering i Västeuropa av dessa nya vapen? Ja, som för alla andra europeiska länder både inom

*Om regeringens
syn på den militära
upprustningen i
Europa, m. m.*

Warszawapakten och inom NATO innebär lokaliseringen större otrygghet för människorna. Det är ett av resultaten. Det är också uppenbart att kryssningsrobotar mot t. ex. Murmanskbasen kommer att gå över svenskt och finländskt territorium. Ett annat resultat kan vara en skärpning av det politiska läget i Europa, en ökad spänning och en minskad säkerhet – en ökad misstro mellan supermakterna. Det är helt enkelt fråga om en upprustning, som i sin tur enligt vad Sovjetunionen säger kan innebära motåtgärder i form av ytterligare upprustning från dess sida.

Den finske presidenten Kekkonen tog 1978 upp frågan om kryssningsrobotar. Han menade att i en konflikt mellan stater kan neutrala länders lufttrum komma att användas, och han frågade vad det skulle innebära för Finland och Sverige. Jurij Kommissarov har aktualiserat detta spörsmål i en finsk politisk veckotidning, Suomen Kuvalehti.

Här måste med skärpa sägas från svensk sida att den alliansfrihet i fred och den neutralitet i krig som vi är eniga om i vårt land skall vi med kraft hävda i en konfliktsituation. Men hur klarar vi kryssningsrobotar över vårt territorium? Vi kan aldrig få ett så starkt luftförsvar att vi kan skjuta ned dem. Och vill vi förresten skjuta ned kärnkraftsrobotar över vårt land, med allt vad det skulle innebära?

Sovjetunionen har satt in stor kraft för att skapa opinion och för att motverka NATO-beslutet nästa vecka.

Warszawapakten försvarsministrar har varit samlade, och paktens utrikesministrar har just i dagarna avslutat ett möte i Berlin med en uppmaning till NATO-pakten att uppskjuta beslutet och gå in i förhandlingar. Artiklar, tal och besök har avlöst varandra. Den intervju som Ivestija gjorde med mig i dag om nedrustningsfrågor kanske också kan visa att man arbetar på många plan och på många sätt.

När DDR firade 30-årsjubileum meddelade Sovjetunionens president Bresjnev att de sovjetiska styrkorna i DDR skulle reduceras med 20 000 soldater och 1 000 stridsvagnar. Ett annat tänkbart led i avspänningen var att man inom ramen för ESK skulle försöka nå överenskommelser om tidigare föranmälan av manövrar samt att man skulle sänka gränsen, som nu ligger vid 25 000 man. Det kan vara skäl att konstatera att reduktionen på 20 000 man är marginell och inte innebär någon minskning av de totala styrkorna inom Warszawapakten. Det är endast fråga om omplacering från DDR till sovjetiskt territorium.

Men i nedrustningssammanhang är vi inte bortskämda med stora rörelser framåt. Också om det bara är lillfingret som räcks fram bör den situationen utnyttjas på ett klokt sätt. Utrikesministern uttalade också i FN att Bresjnevs uttalande var "most interesting", och jag menar att det kan medverka till att underlätta kommande förhandlingar.

Vad kommer då att hända beträffande de nya NATO-vapnen och deras stationering? Det är klart att Förbundsrepubliken och – som jag har uppfattat det – Storbritannien säger ja till stationering på sina territorier av dessa vapen.

Belgien torde också vara positivt, liksom Italien. Vi informerades av radion

*Om regeringens
syn på den militära
upprustningen i
Europa, m. m.*

i går om att representanter för regeringarna i Holland, Danmark och Norge – det var väl dels statsministrar, dels en utrikesminister – har rest till USA för att plädера för ett uppskjutande av NATO-beslutet på sex månader, så att förhandlingar skulle kunna äga rum med Sovjetunionen, eller rättare sagt med Warszawapakten. Inom parentes vill jag säga att det ju inte alls är fråga om lokalisering av kärnvapen på norskt och danskt område i fredstid – det är ju inte tillåtet.

Dessa tre NATO-länder är kritiska mot att ett beslut fattas nu utan föregående förhandlingar. I morse fick vi också veta genom nyheterna att Hollands parlament har sagt nej till NATO-programmet. Det tycker jag är mycket intressant, och det innebär onekligen en öppning i det låsta läget, en öppning som vi faktiskt borde utnyttja – om jag får säga så – från svensk sida.

Sovjetunionens utrikesminister Gromyko har vid besök i Bonn helt nyligen sammanträffat med utrikesminister Genscher. Vid presskonferensen uttalade Gromyko att Sovjet inte var berett att förhandla om medeldistansrobotarna om NATO tog sitt beslut i november. Det är naturligtvis tänkbart och troligt att detta kan fördröja förhandlingarna.

Men en sak tycker jag för min del är klar. Skulle NATO-pakten säga ja till förhandlingar innan beslut fattas om de nya vapnens stationering, så skulle det vara utomordentligt värdefullt. Förhandlingarna skulle kunna komma i gång snabbt, och supermakterna skulle ha stor press på sig att försöka utnyttja ett moratorium och försöka visa god vilja till nedrustning och avspänning. I själva förhandlingsarbetet ligger också möjligheter till ökade kontakter, ökat samarbete och på sikt även ökad tilltro till varandra.

Om NATO-pakten uppskjuter beslutet borde också krav kunna ställas att Sovjetunionen fryser ner ytterligare utplaceringar av SS-20.

Men den stora, viktiga frågan här i dag är: Vad gör Sverige nu i den uppkomna situationen? Utrikesministern har i sitt FN-tal tagit upp satsningen på nya kärnvapen och kritiserat den. Det är bra. Jag delar också utrikesministerns uppfattning när det gäller vikten av en snabb ratificering av SALT II-avtalet och vikten av ett fullständigt provstopp. Jag har vidare förhoppningar att MBFR, dvs. truppereduktionsförhandlingarna, snart skall kunna visa resultat och att vi också skall lyckas bygga vidare på förtroendeskapande åtgärder inom ramen för den europeiska säkerhetskonferensen.

Men frågan återstår: Vad gör vi från Sveriges sida inför NATO-beslutet nästa vecka?

Jag har funderat väldigt mycket på detta.

Skulle ett svenskt uttalande innebära att vi på ett olämpligt sätt klampade in i våra nordiska bröders säkerhetspolitik? Jag kan inte se det på det viset, därför att det är en fråga om mångas säkerhet – och en fråga om upprustning. Och då brukar vi från Sverige säga vad vi tycker och tänker.

Jag skulle önska – och jag väddar till utrikesminister Ullsten om det – att den svenska regeringen som ett led i vårt nedrustningsarbete uttalar vikten av förhandlingar mellan Warszawa- och NATO-pakterna innan beslut fattas om

Fredagen den
7 december 1979

*Om regeringens
syn på den militära
upprustningen i
Europa, m. m.*

stationering av nya, hotfulla vapen i Europa.

Jag tycker det vore att fullfölja vårt ansvar och engagemang när det gäller nedrustningsfrågorna. Jag upplever också att ett sådant uttalande skulle vara ett stöd för alla våra nordiska bröder. Inte minst mot bakgrund av det holländska parlamentets ställningstagande i går, som ändå ger vissa förhoppningar och öppnar en dörr, tycker jag att vi borde gå in med stöd och göra vad vi kan.

Den passivitet som Sverige just nu ådagalägger tycker jag är beklaglig och svår att acceptera. Jag vill fråga om utrikesministern vill medverka till att regeringen gör ett uttalande i denna fråga.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

ANDERS LJUNGGREN (c):

Fru talman! Låt mig först instämma i Gunnel Jonängs anförande.

Vansinnet när det gäller militära rustningar fortsätter. Allt större personella och ekonomiska resurser undandras från positiva utvecklingsområden till följd av kapprustningen. Fattigdomen blir större och hoten mot våra liv och vår hälsa och miljön blir större för varje dag som går, när denna vanvettiga utveckling rusar vidare.

Det måste betecknas som vanvett och vansinne att supermakterna, trots att de redan förfogar över överdödningskapacitet, ändå fortsätter såväl den kvantitativa som den kvalitativa utvecklingen på kärnvapenområdet.

Det borde ha stått klart för alla sedan länge att överlägsenhet från den ena parten är skäligen meningslös i ett läge där båda de dominerande parterna flerfaldigt kan förgöra varandra och hota civilisationen i dess helhet. Som Alva Myrdal sagt, måste vi konstatera att världens länder nu sysslar med att till snabbt ökande kostnader köpa sig en än sämre trygghet. Det aktuella skeende som diskuteras i dagens debatt är ett nytt steg i denna utveckling, och Sverige måste med kraft agera för att söka hindra att det utvecklas till än större risk för folkmord i Europa.

Neutrala stater kan inte vara passiva. Det gäller mänsklighetens kollektiva säkerhet, och frågan om kryssningsrobotar och deras motsvarigheter kan inte isoleras till en fråga för världens två dominerande militärallianser. Än mindre kan den naturligtvis isoleras till en fråga för de två supermakterna i dessa allianser, Sovjetunionen och USA. Kärnvapnen är koncentrerade till Europa. Detsamma gäller det hot som dessa utgör mot liv, hälsa och miljö.

Jag delar helt utrikesministerns uppfattning när det gäller nödvändigheten av att den utveckling som riskerar orsaka sänkning av kärnvapentröskeln måste brytas. Detsamma gäller självklart också kravet på att processen som syftar till rustningsbegränsningar måste inkludera alla kärnvapentyper.

Ju snabbare SALT II-avtalet ratificeras och SALT III-förhandlingar kan komma i gång, förhandlingar som också inkluderar Europabaserade kärnvapen, desto bättre är det för fredens sak. Ett fullständigt provstopp på kärnvapenområdet är oerhört viktigt, inte minst för att söka begränsa den

*Om regeringens
syn på den militära
upprustningen i
Europa, m. m.*

kvalitativa upprustningen på atombombsområdet.

Målet måste vara att åstadkomma faktiska minskningar av kärnvapenarsenalerna i Europa. En förutsättning för detta är naturligtvis att nedrustningsprocessen är ömsesidig. Båda parter är ansvariga för utvecklingen, vilket logiskt innebär att ingen av sidorna kan frita sig från ansvar.

Att jämsides med nedskärningar av kärnvapnen också söka få till stånd truppproduktioner i fråga om den konventionella militärapparaten är en förutsättning för framgång och säkerhetspolitisk stabilitet. Den plan för utökade förtroendeskapande åtgärder som nu bereds från svensk sida inför ESK-förhandlingarna är ett viktigt inslag i den avspänningsprocess vi så väl behöver för att öka chanserna till verklig nedrustning.

Samtidigt borde supermakterna förstå att möjligheterna till avspänning och utveckling av positiva fredliga relationer försämras genom denna upprustning. Risken är stor för att misstron efter ett beslut om att lägga ut kryssningsrobotar hos de stående trupperna föder en förgiftad storpolitisk atmosfär som allvarligt minskar möjligheterna till framgång vid ESK-förhandlingarna i Madrid.

Fru talman! Vi får inte nöja oss med att oroas och beklaga den aktuella utvecklingen på kärnvapenområdet. Denna hotar den kollektiva säkerheten och tryggheten för alla människor i Europa. Också våra egna säkerhetspolitiska intressen fordrar aktivitet, eftersom kryssningsrobotarnas existens såväl i fredstid och så kallad skymningstid som krigstid kan sätta vår förmåga att hävda neutraliteten i fråga på ett sätt som ändrar förutsättningarna i hela norra Europa.

Det initiativ som just nu bl. a. resulterar i aktivitet från flera europeiska regeringars sida och som syftar till ett moratorium för att ge rådrum för överläggningar militärallianserna emellan måste ges ett kraftfullt stöd från svensk sida. Om Sverige kan bidra till att åstadkomma en förhandlingsöppning som löser upp hårt åtdragna prestigeknutar på något sätt, bör den möjligheten utnyttjas.

Fru talman! Den aktuella utvecklingen – kryssningsrobotar m. m. – hotar hela Europas folk. Den hotar såväl de länder som är knutna till militärallianser i Europa som alliansfria stater. Sveriges folk har därför rätt att ställa krav på militärallianserna. Ett stopp för kryssningsrobotar och ömsesidiga nedrustningar med målet att totalt frigöra Europa från atombomber ligger i allas vårt intresse.

Låt oss ställa dessa krav, hur avlägset det sistnämnda än kan te sig. Det är på trots mot alla nedrustningsförhandlingar och tvärt emot allt förnuft länder och allianser köper sig ökad otrygghet till allt högre kostnader.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! Lars Werner påminde om att världen i dag satsar 2 000 miljarder kronor varje år på rustningar. Dess värre är Lars Werners siffra alldeles riktig. Detta kan jämföras med, såsom jag tror att Lars Werner också gjorde, vad världens länder i samarbete lyckats åstadkomma för att hjälpa de fattiga folken ur deras misär – summan av dessa hjälpinsatser motsvarar inte

Fredagen den
7 december 1979

*Om regeringens
syn på den militära
upprustningen i
Europa, m. m.*

mer än en månads rustningsutgifter. Det är alldeles klart att det här är ett enormt slöseri med resurser, som används på det minst meningsfulla och mest destruktiva sätt som man kan tänka sig. Det är också, precis som Lars Werner sade, en upprustning som för varje dag innebär ett ökat hot och som vi därför har anledning att vara kritiska mot.

Det finns också en opinion här i Sverige, liksom i alla andra länder där opinioner tillåts komma till uttryck, mot det här rustningsvansinnet. Det är därför ganska naturligt att det uppstått en livlig debatt i de demokratier som ingår i den atlantiska försvarsgemenskapen och i de andra länder för vilka stormakternas försvarspolitik har betydelse.

Lars Werner var missnöjd med att jag inte mera direkt svarade på hans fråga om kryssningsroboten. Låt mig säga att jag upplever de planer som nu finns i NATO som olyckliga, därför att de är ett led i en process mot ökad kapprustning. På senare tid har vi haft flera sådana här debatter. De har aktualiserats just av beslut eller av planer på vapenområdet som blivit kända. Detta var fallet när det gällde neutronvapnet, och vi hade en sådan debatt om den sovjetiska utbyggnaden av kärnvapenbärare av typ SS-20. Nu har vi åter en debatt om NATO:s planer på en förstärkning av kapaciteten när det gäller medeldistansvapnen.

I samband med diskussionen om neutronbomben uttryckte den svenska regeringen oro för det nya led i kärnvapenkapprustningen, som det sovjetiska införandet av de s. k. SS-20-robotarna innebar. Vi gjorde det därför att vi såg detta som ett led i kapprustningsprocessen. Varje steg i kapprustningsprocessen från den ena sidan har lett till nya åtgärder från den andra sidan. Vad som på den ena sidan ses som en nödvändig reaktion till skydd mot den andra sidans åtgärder uppfattas av denna som ett nytt hot, som kräver nya motåtgärder. De aktuella NATO-planerna är ett nytt led i den här utvecklingen.

Det bygger på ett slags illusion om att det skulle ligga i något lands säkerhetsintresse att vi får en större kärnvapenarsenal än den vi redan har eller en större arsenal av konventionella vapen. Det är klart att detta inte, vilket jag redan har varit inne på, bara kan anses ha intresse för de länder som ingår i de försvarsallianser där besluten skall fattas. De har också betydelse för Sverige och för svensk säkerhet.

Får jag här inpassningsvis till Gunnel Jonäng säga att vi från svensk sida naturligtvis måste se till att vi har ett eget försvar som ger oss möjlighet att på den nivå och med de medel som krävs bemöta kränkningar av den svenska suveräniteten. Den politiken måste naturligtvis gälla oberoende av med vilka vapen som vi hotas.

Det är, fru talman, med insikter om det riskabla i den upprustningsprocess som pågår som vi bedriver vår politik. Och jag vill påstå att vi gör det ganska aktivt. Jag tror rent av att vi kan få erkännande för den saken från de allra flesta länder.

Vi bedriver en politik som innebär att vi brännmärker kapprustning, även när den "bara" tar sig uttryck i en höjning av kvaliteten på vapnen, vilket givetvis introduktionen av SS-20-robotarna innebar för Warszawapaktidans

del och som givetvis också de aktuella NATO-planerna innebär t. ex. i vad gäller anskaffningen av kryssningsrobotar.

Vi gör det också genom en aktivitet på nedrustningens område som jag tror har vunnit respekt. Och vi gör det, för det tredje, inom ramen för den europeiska säkerhetskonferensen, där Sverige tillhör de länder som hårdast har tryckt på införandet av vad som har kallats för förtroendeskapande åtgärder, dvs. åtgärder som skall rycka undan en del av grunden för den misstänksamhet som finns hos de respektive parterna och som ju åberopas som motiv för den upprustning som pågår. De förtroendeskapande åtgärderna kan vara av olika slag. Som exempel kan nämnas att man talar om för varandra när manövrar av en viss omfattning äger rum och att man i övrigt håller varandra underrättade om vad som sker på det militära området. Ofta är det ju misstänksamhet beträffande den andra partens planer som gör att åtgärder vidtas som hade varit onödiga med bättre kunskaper.

Jag känner alltså inte att det finns någon anledning att regeringen skall ta åt sig av den kritik för att vara passiv som Lars Werner riktar mot den. Lars Werner sade, och jag tror att möjligen Gunnel Jonäng också gjorde det, att vi inte bara kan göra dessa uttalanden, inte bara kan vara aktiva på de nedrustningskonferenser och i de andra internationella sammanhang, där vi agerar utan att vi också måste handla. Men det är faktiskt genom just dessa aktiviteter som Sverige, såsom stående utanför de militärallianserna, kan handla.

Fru talman! Vi har noterat att flera NATO-länder genom sina ställningstaganden har understrukit behovet av att förhandlingar kommer till stånd mellan NATO-sidan och Warszawapaktens sida. Det har gällt det norska, det danska och i hög grad det holländska ställningstagandet. Det är klart att vi har all anledning att notera detta med tillfredsställelse. Jag hoppas att det uttalande från regeringens sida som Gunnel Jonäng efterlyste därmed också är gjort. Självfallet hoppas vi att man från NATO:s sida skall agera på sådant sätt att dessa förhandlingar underlättas.

Får jag till sist, fru talman, säga att jag för min del inte drar de säkra slutsatser om karaktären på den nuvarande militärbalansen i Europa som Lars Werner gör. Den enda slutsats jag vill dra är att det är uppdragningsprocessen som sådan vi nu måste hejda.

LARS WERNER (vpk):

Fru talman! Jag noterar naturligtvis med särskilt stort intresse att ledande representanter för partier som utgör regeringsunderlaget instämmer med mig i min kritik av regeringens passivitet i dessa frågor och vill att regeringen skall göra någonting.

Får jag sedan säga till Gunnel Jonäng, att alldeles oavsett det speciella ansvar som stormakterna har för rustningarna och nedrustningarna, så kan det aldrig frita små stater som Sverige från att på allt sätt aktivt verka för nedrustning och avspänning. Det är sådana konkreta initiativ och ställningstaganden från den svenska regeringens sida som jag har efterlyst i min interpellation och i debatten här i dag. Men tyvärr får jag konstatera att inte

Fredagen den
7 december 1979

*Om regeringens
syn på den militära
upprustningen i
Europa, m. m.*

ens i utrikesministerns senaste inlägg kom det några uttryck för att regeringen tänker vidta sådana åtgärder.

De borgerliga regeringar vi har haft – också den nya trepartiregeringen – har varit passiva i säkerhets- och nedrustningsfrågorna. Tyvärr är det så. Regeringarna och olika företrädare för regeringarna har uttalat oro – precis som utrikesministern också gör här i dag, och jag tror säkert att det är en ärligt menad oro som han ger uttryck för. Men det räcker inte, Ola Ullsten, att bara känna oro, därför att oron måste följas av konkret handlande, och det är ändå det som slutligen är avgörande för att vi skall få till stånd en förändring. Men därvidlag har alltså de tidigare borgerliga regeringarna varit passiva, och det kommer tydligen också denna regering att vara.

Ola Ullsten säger att man har varit ganska så aktiv, att man har brännmärkt kapprustningen. Ja, det är bra, men vilka konkreta åtgärder tänker ni vidta?

Jag är klar över att det är en allvarlig kritik som jag och andra riktar mot regeringen. Och det är en kritik som förts fram inte bara av oss kommunister utan också av andra.

För oss förefaller det som om den nuvarande regeringen har förpassat nedrustningsfrågorna i skymundan, precis som om man inte vore intresserad av dem. Det finns därför skäl att ta nya grepp i dessa frågor, att gå från ord till handling och börja agera på ett aktivt sätt i stället för att som nu inta en i internationell jämförelse mycket passiv hållning. Sverige har också sådana möjligheter som neutralt och alliansfritt land. Vi kan föra en aktiv neutralitetspolitik. Vi skulle kunna vara långt mer aktiva och pådrivande än vi är i dag. Men de särskilda möjligheterna står helt outnyttjade, och det i en värld med ständigt ökad kapprustning, i en värld med tillräckligt antal kärnvapen för att förgöra mänskligheten många gånger om.

I Dagens Nyheter skriver Wilhelm Agrell, som jag refererade till i mitt förra inlägg, så här:

”Sverige för alltså inte någon aktiv säkerhetspolitik och reagerar mycket försiktigt eller inte alls på händelser i omvärlden. — Inaktiviteten i frågor som gäller vårt närområde torde åtminstone till viss del kunna förklaras av vår syn på Sveriges roll i Norden. Enligt denna syn råder det i Norden en ’balans’ som möjliggör avspänning. Sverige bidrar till denna balans genom sin neutralitet, baserad på ett starkt militärt försvar. Mot denna bakgrund är det försvarets betydelse som skjuts i förgrunden, medan aktiv diplomati tilldelas en andraplansroll. Något förenklat skulle man kunna säga att den svenska politiken gått ut på att om vi bara bevarar ett starkt försvar, kommer stabiliteten i Norden att kunna vidmakthållas.”

Det är alltså i första hand en fråga för militären att agera i säkerhets- och avspänningsfrågorna. Sveriges möjligheter att på diplomatisk väg ta olika initiativ står helt outnyttjade, och uppenbarligen avser inte regeringen att ändra på det förhållandet. Detta kan inte annat än beklagas, men det kan tyvärr också få direkta följder för vårt land, vilket Wilhelm Agrell hävdar i sin artikel. Han säger i det sammanhanget:

”Inget luftförsvar i världen kan bli tätt mot kryssningsrobotar, även om

man vidtar oerhört kostsamma åtgärder.”

Utrikesministern sade i sitt svar att regeringen är villig att stödja och själv ta realistiska initiativ till rustningskontroll och nedrustning i Europa. Samma sak sägs i regeringsförklaringen. Jag noterar också att utrikesministern välkomnade och såg positivt på det beslut som Sovjetunionen har fattat om ensidiga nedrustningsåtgärder, vilka redan har påbörjats. Det är alltså bara de gamla kalla krigsivrarna som försöker föra undan detta initiativ som en propagandagest.

Jag vill avslutningsvis fråga utrikesministern: Om utrikesministern ser positivt på det sovjetiska initiativet och om utrikesministern vill verka för en fortsatt nedrustning, varför är utrikesministern då inte beredd att protestera och agera emot NATO:s upprustningsplaner och mot införandet av det nya vapnet?

För egen del och för vårt partis del vill jag deklarerat att vi helt delar de slutsatser Wilhelm Agrell kommit fram till och som han avslutar dagens artikel med. Jag vill gärna läsa in dem i protokollet:

”Rent praktiskt innebär detta att Sverige bör agera för att Nato inte den 12 december fattar beslut om nya kärnvapenrobotar, att Sovjetunionen som motprestation ’fryser’ tillverkning och utplacering av SS-20-robotar och att förhandlingar snarast sätts i gång kring dessa frågor. Vidare bör den utveckling som ägt rum leda till att Sverige omprövar sin hittills avvisande hållning till tanken på en kärnvapenfri zon i Norden.”

Delar utrikesministern och regeringen den värderingen?

GUNNEL JONÄNG (c):

Fru talman! Lars Werner konstaterade att jag instämde i vpk:s kritik. Det är väl kanske inte riktigt så det förhåller sig, utan jag har formulerat min personliga syn på hela den här problematiken. Däremot kan jag instämma i det Lars Werner sade när det gäller vikten av att de små länderna tar sitt ansvar. Jag tog i mitt anförande upp frågan om supermakternas ansvar och anförde att jag anser att de har stor skuld till den upprustning som sker i världen, och jag vill som sagt instämma i – jag hoppas det kom fram i mitt förra anförande – att vi som representerar de små länderna verkligen har ett enormt ansvar när det gäller att göra allt vad som står i vår förmåga för att förbättra förhållandena för människor. Det är också detta som vi från svensk sida gör i så många sammanhang.

Både Anders Ljunggren och jag menade att om vi får kryssningsrobotar utplacerade runt omkring våra gränser, så kan det bli svårt för Sverige att hävda sin neutralitet. Ola Ullsten sade då att vi måste ha ett eget försvar som kan möta alla kränkningar av vår neutralitet, oavsett vilka vapen som används. Jag skall inte vara kategorisk på den här punkten, men jag undrar om det verkligen är så lätt – också om man har ett starkt försvar – att försvara sig just mot kryssningsrobotar. Det skulle ju kunna uppstå enorma skador, om de sköts ned över svenskt territorium – om det nu över huvud taget är möjligt att träffa dem.

Ola Ullsten har sagt att NATO:s planer är olyckliga. De är ett led i en

Fredagen den
7 december 1979

*Om regeringens
syn på den militära
upprustningen i
Europa, m. m.*

process för ökad upprustning. Han har också sagt att Sverige understryker vikten av förhandlingar. Jag tycker ändå inte att utrikesministerns svar är så tillfredsställande. I den nuvarande situationen har vårt land en fantastisk möjlighet att dels gå in och stödja våra nordiska bröder, dels att med kraft säga att det inte bör fattas något NATO-beslut nästa vecka. Sätt i stället i gång med förhandlingar och se vad som kan åstadkommas den vägen.

Om den svenska regeringen agerade på det sättet skulle det vara att fullfölja våra traditioner i fråga om aktivt utrikespolitiskt handlande och när det gäller den aktivitet som vi alltid brukar utveckla i alla upprustnings- och nedrustningssammanhang.

Jag vill upprepa att, även om utrikesministern här har gått oss litet till mötes, finner jag det inte helt tillfredsställande. Jag tror att en klarare och rakare deklaration från svensk sida verkligen skulle kunna ha stor betydelse i den här situationen.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! Gunnel Jonäng citerade vad jag sagt om de aktuella planerna. Jag hoppas att hon korrekt uppfattade vad jag sade. Enligt min mening är planerna olyckliga, eftersom de är, som jag tillade, ett led i en process som innebär upprustning.

Beträffande Gunnel Jonängs uttalande om vår tradition att stödja de nordiska grannländerna tror jag att hon kan känna sig helt trygg. Vår attityd i säkerhetspolitiska frågor när det gäller de nordiska länderna är i dag densamma som den alltid har varit. Den bygger i hög grad på att Sverige har fullt förtroende för deras sätt att utforma sin säkerhetspolitik.

Lars Werner kom tillbaka till sin tanke att det inte räcker med att jag står här och uttalar min oro – jag måste handla, uppenbarligen på fläcken. Det räcker inte heller med den aktivitet som Sverige faktiskt är ganska berömt för på nedrustningsområdet, att vi under åtskilliga år – och med bred politisk enighet – drivit kravet på partiella provstopp när det gäller kärnvapen, fortsätter att driva kravet på ett totalt provstopp, att vi hårt drivit kravet på förbud mot särskilt inhumana vapen, kravet på förbud mot användning av kemiska vapen etc. Som jag påpekar driver vi också med stor intensitet, inom ramen för det europeiska säkerhetsarbetet, förslagen om s. k. förtroendeskapande åtgärder, som jag tror tillhör just de områden där ett land som Sverige kan göra nytta.

Men jag skall gärna medge att i förhållande till den handling som Lars Werner förväntar sig, och som tycks skola innebära att vi genom egna åtgärder sätter stopp för kapprustningen, ter sig givetvis allt detta resolutionsarbete, allt detta trägna harvande vid nedrustningskonferenser och i Förenta nationerna som någonting ganska blekt. Men det tillhör trots allt, Lars Werner, den här verksamhetens betingelser att man inte särskilt snabbt når några stora resultat. I själva verket kan vi alla konstatera att resultaten på nedrustningsområdet mer eller mindre uteblivit eller i varje fall varit ytterst blygsamma.

Men vi tänker fortsätta oförtrutet den väg som vi valt, och som bygger på

den möjligen fåfänga tron att det internationella opinionstrycket skall förmå stormakterna att ta sitt förnuft till fånga.

Jag kan inte underlåta att i dag hälsa också Lars Werner välkommen i den krets av politiker som deltar i den här opinionsbildningen. I varje fall när det gällde debatten kring de sovjetiska SS-20-robotarna saknade vi både Lars Werner och så hans partikamrater. Men det är möjligt att det blir en ändring i det avseendet i fortsättningen, och den hälsar vi i så fall med stor tillfredsställelse.

LARS WERNER (vpk):

Fru talman! Eftersom jag är något mer blygsam än utrikesministern är skall jag erkänna min otillräcklighet beträffande aktivitet i nedrustningsfrågorna – men den delar jag i så fall med folkpartiet, som inte har ett lika aktivt förflutet som vi kommunister när det gäller att slåss för avrustning och nedrustning. Var fanns ni på 1950-talet, när det inte var så opportunt att gå ut och slåss för Stockholmsappellen? Jag vet inte var Ola Ullsten fanns då. Jag var inte gammal, men jag var med då.

Jag erkänner dock att vi har gjort alltför litet för nedrustningen och avrustningen, och jag tycker som Gunnel Jonäng att det inte räcker att gå upp och säga att man är orolig. Det behövs ju något annat. Visst är det riktigt, allt detta som Ola Ullsten räknar upp. Vi är berömda för vår aktivitet i nedrustningsfrågorna, och det är en inställning som jag tror att alla partier delar. Men i den aktuella frågan är ni uppenbarligen passiva, ni är inte beredda att göra någonting annat än att uttrycka er oro. Och det är väl det längsta vi har kommit i dag: Ola Ullsten säger att NATO:s planer är olyckliga. Det är det som jag betecknar som den oroande passiviteten, i ett läge där det finns risk att kapprustningen kan skjuta ny fart och då också svenska säkerhetsintressen är hotade.

Jag ställde frågan om kryssningsrobotarna. Jag vet att UD tidigare har gjort ett uttalande i den frågan. Man sade då att man utgick ifrån att Sveriges neutralitet skulle komma att respekteras och att robotarna skulle dirigeras utanför landets gränser. Det vore bra som så blev fallet, men tyvärr är sådana förhoppningar en aning orealistiska. Det nya med kryssningsroboten är ju att den är speciell på så vis att den söker sig fram i terrängen dit radarns sökande öga inte når. Roboten tar sig fram i svackor i terrängen och flyger på mycket låg höjd över marken. Och om robotarna skulle välja vägen över Östersjön skulle det upptäckas av radarn, och framför allt skulle de ändå tvingas kränka Finlands luftrum.

Jag förstår inte och jag är förvånad över utrikesministerns och regeringens mycket överslättande och ointresserade attityd i denna fråga. Utrikesministern måste väl ändå medge att ett införande av kryssningsroboten kan komma att kränka Sveriges neutralitet och definitivt kommer att få betydande militärpolitiska följder för länderna i Norden. Hur bedömer regeringen det förhållandet, som de facto innebär en transitering av kryssningsrobotar över svenskt luftrum som är jämförlig med den transitering av svensk trupp under kriget vilken var ett knäfall för den dåtida tyska

Fredagen den
7 december 1979

*Om regeringens
syn på den militära
upprustningen i
Europa, m. m.*

överheten?

Skall verkligen flathet och passivitet hos den svenska regeringen i denna fråga på nytt medföra att transitering av utländska vapen över svenskt territorium kommer att ske? Har den svenska regeringen ingen mening om det? Tänker man verkligen inte agera för att förhindra införandet av dessa nya vapenslag?

Jag har – det vill jag understryka – kunnat konstatera att utrikesministern på viktiga punkter instämmer i och delar vår oro för upprustningen i världen. Men tyvärr måste jag samtidigt konstatera att utrikesministern och den borgerliga regeringen inte avser att agera. Regeringen har uppenbarligen inga planer på att protestera och agera mot den upprustning av NATO som nu förestår.

Har ni verkligen inga planer på att i likhet med regeringar i andra länder på ett kraftfullt sätt protestera mot den upprustning som man avser att fatta beslut om nästa vecka? Har ni ingen avsikt att innan man går till beslut kräva förhandlingar med paktländerna? Är det svar som vi har fått i dag, dvs. att detta är olyckligt, det sista ordet från den svenska regeringen, innan NATO-mötet hålls nästa vecka?

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! Det kanske finns anledning att påminna om vad denna debatt egentligen handlar om. Den handlar om att den ena försvarspakten, Warszawapakten, har infört ett robotsystem som av den andra parten har uppfattats som att man förbättrar sitt vapensystem. Detta har utlöst de planer som nu är aktuella. Man svarar på det sätt som man alltid gjort, inte bara under efterkrigsperioden utan sedan mycket lång tid tillbaka.

Den svenska positionen har nu liksom tidigare varit att inför alla sådana planer och inför varje beslut med anledning av sådana beklaga att upprustningsspiralen fortsätter att vrida sig. Däremot har vi inte alltid på det sätt som Lars Werner förväntar sig av oss gått in och kategoriskt hävdat någon åsikt om styrkebalansen som sådan.

Vi har nu nöjt oss med att varna för att det förestående NATO-beslutet kan innebära ett nytt led i denna process. Vi har också understrukt den önskan som uttalats från NATO-ledningen och från de berörda medlemsländerna, nämligen att det skall komma till stånd förhandlingar mellan Warszawapakten och NATO om medeldistansvapen.

Vi bör kanske också i sammanhanget notera att det när vi talar om SS-20-robotarna är fråga om redan installerade robotar. När vi talar om Pershingrobotarna och kryssningsrobotarna handlar det om system som är under utveckling. Det kommer att ta lång tid innan de kan bli installerade. Det finns därför tid för förhandlingar.

Det är min och regeringens bestämda förhoppning. Gunnel Jonäng, att man skall ta vara på det intresse för förhandlingar som nu finns. Det gäller både de förhandlingar som sedan länge pågått i Wien och förhandlingar om de vapen som inte är inkluderade i dessa s. k. MBFR-samtal. Jag kan inte se, fru Jonäng, att Sverige har något annat medel att tillgå än att just uttala

förhoppningen om att de här förhandlingarna kan komma till stånd. Dess värre ligger det inte inom våra möjligheter att fatta beslut som får någon verkan i det avseendet, vilket kanske både Lars Werner och Gunnel Jonäng till sist ändå inser.

Vad sedan gäller den fråga som Lars Werner tagit upp och som handlar om transiteringen av robotar över svenskt luftrum utgår den svenska regeringen självfallet ifrån att andra länder skall respektera det svenska territoriet. Jag kan inte se att det skulle ligga i något av de här paktländernas intresse att vidta åtgärder på det försvarspolitiska området som skulle förändra den s. k. nordiska balansen och därmed rubba styrkeförhållandena i den här delen av Europa. Det finns rimligen inte något intresse hos någondera sidan att vidta sådana åtgärder. Därför har jag litet svårt att förstå varför Lars Werner här försöker piska upp en stämning som förutsätts bygga på att ett sådant intresse skulle finnas. Jag tror inte att Lars Werner sitter inne med sådana informationer att han i det här avseendet har anledning att dra några andra slutsatser än dem som jag har dragit – i varje fall vill jag gärna hoppas att det förhåller sig på det sättet.

Vad slutligen gäller frågan om på vilket sätt det svenska territoriet kan komma att kränkas, är det klart att vi, samtidigt som vi har den här utgångspunkten i vår bedömning i olika sammanhang, även när Lars Werner inte varit med, uttryckt vår oro – förlåt om jag använder uttrycket igen, men det brukar begripas i de här sammanhangen – över att introduktionen av vapen och vapensystem ändå skulle kunna innebära en sådan risk. Så gjorde vi t. ex. när SALT II-avtalet skrevs under. Detta applåderades som ett framsteg när det gällde förhandlingar mellan stormakterna på vapenområdet. Men SALT II innebär också att man legitimerar användningen av just den typ av vapen som vi nu talar om, nämligen medeldistansroboten. Man kan f. ö. inte utesluta en förläggning som från den här speciella synpunkten rent av är mera riskabel än de nu aktuella NATO-planerna, en förläggning som innebär att det – i den mån vapnen skall användas i strid mellan de två supermakterna – finns större anledning att anta att de kommer att passera svenskt territorium.

GUNNEL JONÄNG (c):

Fru talman! Jag hade faktiskt inte tänkt begära ordet, men utrikesministern sade något som jag tycker att jag måste bemöta.

Utrikesministern sade att det även sedan NATO-beslutet fattats nästa vecka finns utrymme för förhandlingar. Jag tycker att det faktiskt är en väldigt stor skillnad mellan förhandlingar före ett beslut och förhandlingar efter ett beslut. Jag uppfattade nog utrikesministerns tidigare inlägg så, att man från svenskt håll betonat vikten av förhandlingar före ett beslut. Men nu säger alltså utrikesministern klart och entydigt att även sedan beslutet fattats kan det bli förhandlingar. Jag tycker detta är ledsamt, för som jag ser det är det utomordentligt viktigt med förhandlingar före ett beslut. Man kan då, som flera NATO-länder önskar, få till stånd ett moratorium, och under tiden fram till beslutet kan man föra förhandlingar. Det säger sig självt att förhandlingar

Fredagen den
7 december 1979

*Om regeringens
syn på den militära
upprustningen i
Europa, m. m.*

före ett beslut är mycket mer positiva och värdefulla. Sådana förhandlingar kan, som jag ser det, lättare ge resultat. Om man skall förhandla sedan beslutet inom NATO nästa vecka är fattat, måste det ske i en psykologiskt försämrad situation. Det blir då mycket svårare att åstadkomma resultat.

Jag blev faktiskt litet besviken över utrikesministerns uttalande på den här punkten. Det som är viktigt för oss på svensk sida är att förhandlingarna hålls innan beslutet fattas och att beslutet därmed kan uppskjutas och man kan få det moratorium som flera NATO-länder önskar.

LARS WERNER (vpk):

Fru talman! Jag vill uppriktigt beklaga att utrikesministern hyser så liten oro och inte gör klart för sig vad den här nya upprustningen innebär. Som jag sagt tidigare handlar det här om införandet av ett kvalitativt nytt vapen, som kommer att innebära att Sovjetunionen och Warszawapakten också kommer att skaffa sig detta vapen. Därmed börjar ett nytt varv i kapprustningen, ett varv som kan komma att äventyra det man redan uppnått i nedrustningsförhandlingarna och drastiskt försämra möjligheterna till nya överenskommelser om begränsningar i kapprustningen och om direkta nedrustningar.

Jag anser att ryssarna f. n. gott kunde avstå från den modernisering av sina medeldistansrobotar som man nu företar. Båda sidor har nämligen så mycket kärnvapen och så mycket av kärnvapenbärare att de kan utplåna varandra flera gånger om. Men vad det här gäller är att USA och NATO vill införa en helt ny generation av kärnvapenbärare. Det är ett kvalitativt nytt steg man vill ta. Men det oroar uppenbarligen inte utrikesministern. Han jämför detta nya vapen med de vapen som redan finns och som har funnits i flera år i Europa.

Börjar man så här pressar man på nytt upp den djävulska upprustningsspiralen, och det är nu liksom tidigare USA som driver på. Återigen talar man i Washington om att det gäller att förhandla utifrån en överlägsen styrkeposition. Sådana resonemang har aldrig lett till någonting annat än fortsatt kapprustning.

Vår uppfattning är nu liksom tidigare att både NATO och Warszawapakten bör upplösas. Världen kan inte hur länge som helst fortsätta att leva i s. k. terrorbalans. Men det står klart att en sådan paktupplösning måste vara ömsesidig och samtidig. För att komma i ett läge där något sådant blir möjligt måste oundgängligen utvecklingen vändas och rustningarna pressas ned. Vi måste stegvis få till stånd en balans på en mycket lägre nivå med siktet inställt på en upplösning av pakterna. En stegvis fortgående militär uttunning och nedrustning i Europa är det enda som kan leda fram till paktupplösning, och den processen måste någon gång inledas. Det fanns hopp om att det skulle bli fallet, men nu vill NATO i stället ha ett nytt vansinnigt upprustningsbeslut.

Jag vill säga som Gunnel Jonäng att jag beklagar att regeringen inte vill göra någonting mera. Jag skulle vilja vädja till regeringen att ta fasta på den oro som finns även inom regeringsunderlaget och som kommit till uttryck i debatten i dag.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! Jag vet inte om jag har så mycket att tillägga till vad Lars Werner sade senast. I och för sig var det positivt att han ansåg att ryssarna borde ha avstått från den modernisering av medeldistansrobotar som de har genomfört och som NATO-planerna är ett svar på. Hade de gjort det hade situationen varit en annan i dag. Nu är emellertid ryssarnas upprustning ett faktum, och det är inte överraskande att båda sidorna gör vad de kan för att få möjlighet att föra förhandlingar utifrån en styrkeposition. Vi kan ogilla det, både Lars Werner och jag, men dess värre kan vi inte göra så mycket åt det.

Sedan tror jag att Gunnel Jonäng missförstod mig. Hon uttryckte sin besvikelse över vad jag sade om att förhandlingar faktiskt kan äga rum, även om ett NATO-beslut skulle fattas nästa vecka. Jag uttryckte ingen önskan att det skulle bli den procedurordningen; jag bara noterade som ett faktum att medan de SS-20-robotar som vi talar om i dag existerar på den sovjetiska sidan, är förbandslagda som det heter, så är de nya NATO-vapnen t. v. bara planer. Därför finns det dess bättre utrymme för förhandlingar ytterligare en tid. Det är, om jag har fattat saken rätt, detta som en del av NATO-medlemmarna har tagit fasta på. Det är fortfarande min förhoppning att NATO-medlemmarna skall komma överens om en sådan procedur när det gäller fullföljandet av planerna – om de nu skall fullföljas – att de bästa förutsättningar finns för förhandlingar. Och syftet med sådana förhandlingar måste givetvis vara att rustningsspiralen stannar av och att nya robotar inte behöver anskaffas.

ANDERS LJUNGGREN (c):

Fru talman! Jag tycker det är bra att utrikesministern klargör att det är viktigt att få till stånd förhandlingar innan beslut har fattats om införande av kryssningsrobotar. Samtidigt är det självklart att förhandlingar måste föras så länge det finns kärnvapen, så länge kapprustningarna fortsätter.

Man måste emellertid se ytterst allvarligt på kryssningsrobotarna. De kan vara och är troligen ett första steg mot att den ena supermakten skall få en total förstaslagsförmåga. Det skulle innebära det kanske allvarligaste steget i utvecklingen över huvud taget sedan vi fick kärnvapen. Möjligheterna för USA att nå en förstärkt styrkeposition i förhandlingarna genom att först ta beslut om införande och utläggning av kryssningsrobotar och därefter föra förhandlingar är en illusion, så länge båda sidor har överdödningskapacitet flera gånger om.

GUNNEL JONÄNG (c):

Fru talman! Jag är naturligtvis medveten om att det den här veckan enbart är fråga om ett beslut beträffande det aktuella vapensystemet och att man beräknar att det kommer att ta tre till fem år, om jag minns rätt, innan det har vidareutvecklats och kan placeras ut.

När Sovjetunionens utrikesminister Gromyko nyligen var i Bonn sade han på en presskonferens att om NATO fattade sitt beslut i december var

Fredagen den
7 december 1979

*Om regeringens
syn på den militära
upprustningen i
Europa, m. m.*

Sovjetunionen inte berett att förhandla om medeldistansrobotarna. Jag kan inte uttala mig om vad som ligger i Gromykos uttalande, och det är väl möjligt att ett NATO-beslut i varje fall kan fördröja förhandlingar. Därför vill jag bara än en gång upprepa att det är viktigt att man nu snabbt får i gång förhandlingar, att man försöker få till stånd ett moratorium och att man alltså uppskjuter beslutet. Jag är för min del helt övertygad om att det skulle vara den bästa jordmånen för att verkligen försöka åstadkomma en nedrustning i Europa.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 19 Anmälades och bordlades

Motion

1979/80:137 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av propositionen 1979/80:50 om tilläggsanslag till bidrag till förbättring av boendemiljön

§ 20 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

1979/80:28 med anledning av motion om kommunernas arkivering av allmänna handlingar

Skatteutskottets betänkande

1979/80:15 med anledning av propositionen 1979/80:30 om höjning av skatten på energi, m. m., jämte motioner

Justitieutskottets betänkanden

1979/80:5 med anledning av motioner om ansvar för funktionärer i offentlig verksamhet m. m.

1979/80:8 med anledning av motion om åtgärder för att bredda rekryteringen av nämndemän

1979/80:9 med anledning av motion om hanteringen av beslagtagna narkotika samt ett i propositionen 1978/79:111 om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m. framlagt förslag till lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64)

1979/80:11 med anledning av motioner om klinisk läkarundersökning vid misstanke om trafiknykterhetsbrott

1979/80:12 med anledning av motion om kontroll av verksamheten vid vissa juridiska byråer

1979/80:16 med anledning av propositionen 1979/80:49 om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, m. m.

1979/80:17 med anledning av propositionen 1979/80:25 med förslag till tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1979/80 såvitt avser justitiedepartementets verksamhetsområde

1979/80:18 med anledning av propositionen 1979/80:52 om fortsatt giltighet av lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningsssyfte i vissa fall

Lagutskottets betänkanden

1979/80:7 med anledning av motion om tillsyn av medel tillhörande barn som omhändertagits för samhällsvård

1979/80:10 med anledning av motioner om utformningen av lagtext

1979/80:11 med anledning av motioner om lagfartsplikten

1979/80:16 med anledning av propositionen 1979/80:48 om fortsatt giltighet av lagen (1959:157) med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad och av lagen (1973:651) om ogifta samboendes gemensamma bostad

Utrikesutskottets betänkanden

1979/80:10 med anledning av motion om riktlinjer för den framtida utrikeshandeln, m. m.

1979/80:11 med anledning av motion om stöd till Demokratiska folkrepubliken Yemen, m. m. (avsnittet om PLO)

Socialutskottets betänkanden

1979/80:13 med anledning av motion om utvecklingen av hälso- och sjukvården

1979/80:15 med anledning av propositionen 1979/80:37 om avtal om läkarutbildning vid kommunala undervisningssjukhus

Kulturutskottets betänkande

1979/80:22 med anledning av propositionen 1979/80:25 med förslag till tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1979/80 såvitt propositionen hänvisats till kulturutskottet

Utbildningsutskottets betänkanden

1979/80:8 med anledning av motion om ändrad beteckning på bergsvetenskapslinjen vid tekniska högskolan i Stockholm

1979/80:9 med anledning av motion om en professur för forskning rörande Kooperation

Trafikutskottets betänkande

1979/80:6 med anledning av propositionen 1979/80:34 om försök med boendeparkering på gatumark m. m.

Jordbruksutskottets betänkanden

1979/80:15 med anledning av propositionen 1978/79:217 om bildande av nationalparker i Skuleskogen och Tiveden jämte motioner

1979/80:16 med anledning av motion om biocidkontroll av grönsaker

1979/80:17 med anledning av motion om tillsyn och övervakning i skärgård, m. m.

Nr 47

Fredagen den
7 december 1979

Anmälan av interpellationer

1979/80:18 med anledning av motioner om vattenvård m. m.
1979/80:20 med anledning av motion om spillvirket i vissa kustområden
1979/80:21 med anledning av motion om förbud mot plantering av giftiga växter
1979/80:22 med anledning av propositionen 1979/80:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1979/80 i vad avser jordbruksdepartementets verksamhetsområde
1979/80:23 med anledning av propositionen 1979/80:47 om lån till vissa trädgårdsföretag jämte motion

Näringsutskottets betänkanden

1979/80:13 med anledning av motioner om varuförsörjningsplaner m. m.
1979/80:14 med anledning av regeringens proposition 1979/80:44 om ändring i lagen (1968:576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1979/80:12 med anledning av regeringens skrivelse 1979/80:53 med redogörelse för tillämpningen av terroristlagstiftningen

Civilutskottets betänkande

1979/80:6 med anledning av propositionen 1978/79:213 med redovisning av planeringskedjet i den fysiska riksplaneringen jämte motioner

§ 21 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 7 december

1979/80:101 av *Marianne Wahlberg* (fp) till statsrådet Britt Mogård om fortbildningen av lärare:

För några veckor sedan publicerades en OECD-rapport om den svenska grundskolan och högskolan. Fyra internationella experter har gjort granskningen och bl. a. konstaterat att många svenska lärare uppfattar sin situation som mycket utsatt och anser sig sakna stöd i sitt arbete. Man pekar på att lärarnas roll har utforskats alltför litet och att de trots MBL inte tillräckligt utnyttjas som resurs när det gäller att förändra och utveckla arbetssätt och kursplaner i den egna skolan. Man gör vidare i rapporten jämförelser med modeller för industriell demokrati. Där skulle det vara naturligt att hävda att bemyndigandet att utforma kursplaneringen bör ligga hos dem som har ansvaret för att utveckla och administrera det dagliga arbetet i skolan, dvs. lärarna.

För att stärka lärarnas förmåga till effektivitet och förnyelse i undervisningen behövs – fortfarande enligt rapporten – att betydligt större satsning görs på utbildning och fortbildning av skolans lärare.

Mycket av lärarfortbildningen sker i dag på ett sätt, som enligt min mening inte tillräckligt har anpassats till de stora förändringar som har skett både i grundskolan och i gymnasieskolan. Ganska mycket pengar satsas t. ex. på att ge lärare B-avdrag vid tjänstledighet för studier. Enligt den praxis som tillämpas av skolöverstyrelsen medges B-avdrag i huvudsak för ämnesstudier och studier i pedagogik knutna till högskolan. Vissa lärargrupper har betydligt mindre möjligheter än andra att komma i åtnjutande av denna förmån.

Skolstyrelsernas planering försvåras av att lärares B-avdragsledigheter infaller slumpvis och inte som ett led i en systematiskt planerad fortbildning. Stora problem uppstår inför varje terminsstart att skaffa fram vikarier. Framför allt gäller detta orter som ligger nära högskolorna.

Annan lärarfortbildning är i hög grad beroende av de lokala skolstyrelsernas intresse och ekonomiska möjligheter. Kommunen måste därvid väga in även andra kommunalanställdas berättigade krav på fortbildning.

I det medbestämmandeavtal för det icke-statliga lärområdet (MBA-L) som har slutits mellan arbetsgivarverket och huvudorganisationerna sägs i en protokollsanteckning att parterna skall gemensamt studera villkoren för studier såvitt avser lärare och skolledare. Med hänvisning till detta och vad jag i övrigt har anfört ber jag att till skolministern få ställa följande frågor:

1. Finns det någon samlad bedömning av hur mycket lärarnas B-ledighet för studier kostar stat och kommun?
2. Anser statsrådet att denna form av fortbildning i relation till kostnaderna ger det bästa utbytet för att stärka lärarnas förmåga till effektivitet och förnyelse i undervisningen?
3. Vilken framtida utformning av lärarnas fortbildning anser statsrådet bör ligga till grund för de fortsatta överläggningarna med lärarorganisationerna, och i vilket skede befinner sig dessa överläggningar?

1979/80:102 av *Lars Hedfors* (s) till utbildningsministern om utbildningen av ambulanspersonal:

En viktig del av den svenska hälso- och sjukvården är en effektiv sjuktransportorganisation. En sådan kan endast uppnås om man har en välutbildad ambulanspersonal. Tyvärr har det emellertid visat sig att just utbildningen av ambulanspersonal är försummad hos många sjukvårdshuvudmän. Socialstyrelsen har genom sin "ambulansenkät 1977" visat att hos inte mindre än nio landsting rådde en stark eftersläpning, när det gäller grundutbildning av ambulansförare. Av enkäten framgick också att endast två sjukvårdshuvudmän bedrev regelbunden fortbildning.

Dessa förhållanden har påtalats i socialstyrelsens utredning Ambulanspersonalens utbildning.

Av denna framgår också att den läroplan som nu används vid vårdskolorna i landet för utbildning av ambulanspersonal är föråldrad. Utredningens arbete

mynnar därför ut i ett förslag till underlag för en ny läroplan för grundutbildning av sådan personal. Med tanke på dels eftersläpningen i ambulanspersonalutbildningen, dels den ålderstigna läroplanen, är det av största vikt att ny läroplan snarast fastställs, helst så att den kan användas redan läsåret 1980/81.

Utredningen lägger inte fram något förslag om vidareutbildningen av redan anställd personal med bristfällig utbildning. Det är en stor brist. inte minst med tanke på den radikalt förändrade grundsynen på sjuktransporter, som numera inte bara innebär förflyttning av sjuka utan också sjukvård före och under själva transporten. Det borde därför snarast utarbetas en läroplan även för vidareutbildning av nu verksam ambulanspersonal. Utredningens överväganden torde därvid kunna vara vägledande.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag att till utbildningsministern få ställa följande frågor:

1. När kan en ny läroplan för grundutbildning av ambulanspersonal vara klar?
2. Planeras någon läroplan för vidareutbildning av redan anställd ambulanspersonal?
3. När kan i så fall en sådan vara klar?

1979/80:103 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till utrikesministern om regeringsinitiativ i den kurdiska frågan:

Den 28 augusti avrättades 80 kurder i staden Saqqiz i iranska Kurdistan av Khomeinis exekutionspatrull. Ett foto av avrättningen av åtta av dem kablades ut i världspressen. Nästa dag kunde vi alla se denna bild i våra största dagstidningar. Samma dag, den 29 augusti, uttalade sig dåvarande utrikesminister Hans Blix om läget i Iran och vädjade till de iranska ledarna att visa skonsamhet: "Det skoningslösa våld, som nu utövas i religionens tecken bl. a. mot kurderna, kan endast föda mer våld och brutalitet", sade han.

I dag är situationen i Iran förändrad. Ett eld-upphör-avtal sedan en månad tillbaka har givit den 6 miljoner stora kurdiska befolkningen i Iran andrum. Vissa löften från Khomeini om självstyre har också uttalats. Men läget i landet har inte förbättrats. Efter att ha misslyckats med att krossa kurderna med vapenmakt har Khomeini nu vänt folkets hat mot USA-imperialismen.

Situationen i Mellersta Östern är i dag mycket spänd. Genom schahens fall förlorade USA en av sina starkaste allierade. Där fanns en av Mellersta Österns bäst utbildade och utrustade arméer.

Fortfarande håller USA ett starkt grepp om en av Irans närmaste grannar, Turkiet. Risker för militära ingrepp är stor. I denna situation kläms de 20 miljoner kurder som bor i detta gränsområde mellan olika stormaktsintressen. Den kurdiska frågan är lika viktig som Palestinafrågan för en varaktig fred i Mellersta Östern. Så länge dessa två frågor inte löses och det kurdiska problemet inte tas upp till diskussion i FN kan fred inte etableras.

Kurderna i Mellersta Östern uppgår i dag till omkring 20 miljoner

människor. De är lika många som vi i Norden är tillsammans och utgör majoritetsbefolkningen i ett område på över 500 000 kvadratkilometer.

Men i motsats till svenskar, normän, danskar, finländare och islänningar har kurderna inget land. Efter de s. k. ententmakternas seger 1918 över det osmanska väldet delades Mellersta Östern. Nya stater skapades utan hänsyn till befolkningen i området. Främsta orsaken var oljan, som de olika segrarmakterna ville fortsätta att behärska. Därför hamnade de olika delarna av Kurdistan i fyra olika länder: Turkiet, Irak, Iran och Syrien. Gränserna drogs tvärs över det land, där kurderna bott sedan flera tusen år tillbaka.

I dag lever 10 miljoner kurder i Turkiet, 3 miljoner i Irak, 6 miljoner i Iran och ca 800 000 i Syrien. Och i alla dessa länder lider de sedan över 50 år tillbaka under hårt politiskt, militärt och kulturellt förtryck.

Schahens fall våren 1979 gav kurderna hopp i Iran. När schahens armé upplöstes övertog kurderna makten både civilt och militärt i iranska Kurdistan och krävde i ett åttapunktsprogram politiskt och kulturellt självstyre inom ett demokratiskt Iran. Men Khomeini ville inte acceptera någon form av nationella rättigheter för de olika folken i Iran, där azerbajdjaner, kurder, balucher, araber och turkmener utgör över hälften av Irans befolkning. Kraven bemöttes med våld.

Samma slags våld använder i dag den irakiska armén mot den kurdiska befolkningen i Irak. Där pågår sedan 1976 ett krig mellan den irakiska armén och kurdiska gerillaenheter. Där ingår kurderna i en front tillsammans med större delen av landets opposition mot Saddam Husseins Baathregim, som alltmer börjar likna Pinochets i Chile.

Sedan 1975 har ett område på 25 000 kvadratkilometer längs gränsen mot Turkiet och Irak rensats från kurder. Byar har förstörts och brunnar cementerats igen. Målet är att arabisera allt större delar av irakiska Kurdistan, där stora oljefyndigheter finns. 600 000 människor har tvångsförflyttats de tre senaste åren och 1 000 kurdiska oppositionella har avrättats. De irakiska fångelserna är fyllda av motståndare till Saddam Husseins regim. Också barn och kvinnor fångslas. Liksom i Iran kräver kurderna i Irak kulturell och politisk autonomi inom ett demokratiskt Irak.

Det senaste årets händelser i Iran har skrämmt den turkiska regeringen. Den 26 december 1978 infördes undantagstillstånd i tre stora turkiska städer, Istanbul, Ankara och Adana, samt i elva kurdiska provinser. Detta undantagstillstånd förlängdes den 25 mars 1979 och utökades till att omfatta ytterligare fyra kurdiska provinser. Inför hotet från händelserna i Iran i samband med schahens fall ansåg dåvarande premiärminister Ecevit att det var nödvändigt att förlägga ytterligare turkisk militär till den turkiska delen av Kurdistan. Där befinner sig nu 400 000 av den 650 000 man starka turkiska armén.

Dåvarande premiärminister Bülent Ecevit, som i juli 1974 ockuperade 40 % av Cypern för att "rädda" omkring 120 000 turkcyprioter från Makarios och skaffa en flottbas åt USA i Medelhavet, har aldrig erkänt 10 miljoner kurders existens och krav på mänskliga, kulturella och politiska rättigheter i Turkiet. Ända sedan Atatürk förrådde det kurdiska folket och förbjöd det

Fredagen den
7 december 1979

*Meddelande om
frågor*

kurdiska språket 1924 har alla turkiska regeringar utövat hård tvångsassimilering av den kurdiska befolkningen. Men trots inbördeskrig, deportationer, fängelsestraff och förbud har den turkiska statens olika makthavare inte lyckats krossa kurderna i Turkiet. Det senaste året har situationen förvärrats. Allt fler kurdiska politiskt aktiva, författare och journalister har fängslats.

Premiärminister Demirel, som nyligen efterträtt Ecevit, har nu lagt ytterligare några lagförslag inför parlamentet som syftar till än hårdare förtryck av kurderna och som naturligtvis också drabbar den turkiska befolkningen.

1. Säkerhetsdomstolar skall åter införas.

2. Nya föreningslagar har föreslagits. Dessa syftar till att begränsa sådana föreningsars, politiska organisationers och fackföreningars aktiviteter, som anses skada den turkiska staten.

3. Landet skall förklaras i högsta beredskap, vilket ytterligare kommer att förstärka militären, som får extraordinära befogenheter.

Mot bakgrund av det anförda frågar jag utrikesminister Ullsten:

1. Är regeringen beredd att i samarbete med andra stater, t. ex. de neutrala eller de skandinaviska, ta initiativet till att föra fram den kurdiska frågan till FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna och andra speciella organ som arbetar med politiskt och kulturellt förtryck och diskriminering?

2. Är regeringen beredd att ta initiativet till att sammankalla en internationell kongress i likhet med den typ av kongresser som ägde rum under Vietnamkrigets dagar, för att granska de länders politik som utsätter det kurdiska folket för förtryck: Turkiet, Irak, Iran och Syrien?

3. Är regeringen beredd att, i likhet med de insatser som tidigare gjorts och görs för befrielseörelser i t. ex. Afrika, även stödja kurdiska, demokratiska och progressiva organisationer med bistånd samt medverka till att ett kurdiskt informationskontor inrättas i Sverige?

4. Är regeringen beredd att fördöma det förtryck och den assimileringspolitik som utövas mot kurderna i Turkiet, Irak, Iran och Syrien, att fördöma de avrättningar av kurder som sker i Irak och Iran samt att kräva att undantagstillstånd i den turkiska delen av Kurdistan upphör och, därmed också i de turkiska städerna Istanbul, Ankara och Adana?

§ 22 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 7 december

1979/80:211 av *Torsten Karlsson* (s) till arbetsmarknadsministern om regeringens beslut i ärende om lokaliseringsstöd till viss industri:

Vid regeringsammansträde den 6 december 1979 avslogs AB Solna Offsets begäran om lokaliseringsstöd för att flytta en del av sin tillverkning till Motala.

Det måste vara bekant för regeringen hurdant sysselsättningsläget är i Motala. F. n. går ca 800 arbetslösa, 600 är sysselsatta med beredskapsarbeten och andra åtgärder. Det är också bekant för regeringen att flera tusen arbetstillfällen gått förlorade under den senaste treårsperioden.

Därför vill jag fråga arbetsmarknadsministern: Vilka är skälen till avslaget på denna begäran om lokaliseringsstöd för industri i Motala?

1979/80:212 av *Wiggo Komstedt* (m) till industriministern om de statliga stödbeställningarna vid svenska varv:

Trafikutskottet har nyligen tillstyrkt regeringens förslag om ett tilläggsanslag till statens järnvägar för att detta företag skall kunna tidigarelägga en beställning av en tågfärja. Beställningen tidigareläggs för att inte helt äventyra sysselsättningen vid Öresundsvarvet i Landskrona.

Beställningen får inte ses som exempel på att nuvarande sysselsättningsnivå skall bibehållas vid svenska varv.

Det är därför ytterst förvånande att i samband med att beställningen sker från SJ så annonserar Öresundsvarvet efter arbetskraft.

Med anledning av detta vill jag fråga industriministern:

Är statliga stödbeställningar vid svenska varv ägnade att öka varvskapaciteten?

1979/80:213 av *Arne Andersson* i Gamleby (s) till arbetsmarknadsministern om sysselsättningen vid Westerviks Pappersbruks AB:

För en kort tid sedan meddelade PLM-koncernen att den avsåg att avveckla driften vid Västerviks pappersbruk. Västerviksområdet har drabbats mycket hårt av industriella nedläggningar. Under åren 1977–1978 försvann ca 700 sysselsättningstillfällen inom tillverkningsindustrin. Denna utveckling kan inte tillåtas fortsätta.

Är arbetsmarknadsministern villig medverka till att de arbetsmarknadspolitiska resurserna insätts i full skala, så att driften vid Västerviks pappersbruk kan fortsätta, för att därmed skapa tidsmarginaler för överväganden om fortsatt drift och som andra alternativ planera för ersättningsindustri?

1979/80:214 av *Catarina Rönnung* (s) till statsrådet Britt Mogård om föreningslivets medverkan i skolelevnas fritidsverksamhet:

I en TT-intervju från november i år med skolminister Britt Mogård står det:

”Om SIA-tanken genomsyrade planeringen av de fria aktiviteterna, tror Britt Mogård att det skulle smitta av sig på skolarbetet i övrigt. – Ta eleverna till hjälp. Ungdomarna behöver inte entusiasmeras med föreningsledare i spetsen som kostar pengar. De har ofta ett rikt föreningsliv utanför skolan.”

Med anledning av skolministerns uttalande vill jag ställa följande fråga:

Skall man tolka uttalandet i TT-intervjun så, att skolministern numera tar avstånd från riksdagsbeslutet om föreningslivets medverkan i största möjliga utsträckning i den allmänna fritidsverksamheten i anslutning till skoldagen?

1979/80:215 av *Christina Rogestam* (c) till utbildningsministern om indragningarna av visst överskott för universitet och högskolor:

Regeringen beslutade den 22 november att hålla inne 27 milj. kr. av det överskott på 160 miljoner som universitet och högskolor redovisade per den 1 juli 1979. Detta beslut har ställt till stora problem på de universitet och högskolor som berörs av beslutet.

Det är angeläget att få en närmare motivering till detta beslut.

Jag vill därför fråga utbildningsministern:

1. Vilken närmare motivering vill utbildningsministern ge för detta beslut?
2. Efter vilka principer har indragningarna av överskotten gjorts?
3. Kan de universitet och högskolor som fått medel indragna räkna med att få disponera huvudparten av dessa pengar?
4. Vilka regler kommer att gälla i framtiden för denna typ av dispositioner?

1979/80:216 av *Jörgen Ullenhag* (fp) till budgetministern om åtgärder för att undvika felaktiga besked om kvarskatt:

Enligt uppgift tillämpar skattemyndigheterna en automatisk kontroll som förhindrar för höga utbetalningar av skatteåterbäring, medan motsvarande åtgärd inte vidtas för att förhindra felaktiga besked om kvarskattens storlek.

Är statsrådet beredd att vidta åtgärder så att en motsvarande kontroll kan äga rum i syfte att förhindra att slutskattensedlar distribueras med felaktiga uppgifter om kvarskattens storlek?

1979/80:217 av *Jan Fransson* (s) till kommunikationsministern om persontrafiken på järnvägslinjen Gårdsjö-Håkanstorp:

Även om hotet om nedläggning av persontrafiken på järnvägslinjen Gårdsjö-Håkanstorp för dagen synes vara avvärjt så kvarstår oron för järnvägens framtid hos berörda kommuner och SJ-anställda. På godssidan är problemet det omvända i Mariestad. Bangårdens spårkapacitet är nu fullt utnyttjad samtidigt som Electrolux med stöd av statliga pengar bygger ett stort centrallager från vilket stora godsmängder förväntas fraktas på järnväg.

Därför vill jag fråga kommunikationsministern:

1. Är statsrådet beredd att verka för en förnyelse av rullande materiel och en upprustning av banstandarden på järnvägslinjen Gårdsjö-Håkanstorp?

2. Är statsrådet beredd att verka för en ökad spårkapacitet vid bangården i Mariestad?

§ 23 Kammaren åtskildes kl. 16.21.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 47

Fredagen den
7 december 1979

*Meddelande om
frågor*